

**BİR BELLEK MEKANI OLARAK
ANKARA SARAÇOĞLU MAHALLESİ:
KİŞİSEL TANIKLIKLAR
BAĞLAMINDA MEKANSAL OKUMALAR
Yüksek Lisans Tezi**

Aydan ALTINAY

Eskişehir 2020

**BİR BELLEK MEKANI OLARAK ANKARA SARAÇOĞLU MAHALLESİ:
KİŞİSEL TANIKLIKLAR BAĞLAMINDA MEKANSAL OKUMALAR**

Aydan ALTINAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İçmimarlık Anasanat Dalı
Danışman: Prof. Dr. Meral NALÇAKAN**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü
Temmuz 2020**

ÖZET

BİR BELLEK MEKANI OLARAK ANKARA SARAÇOĞLU MAHALLESİ: KİŞİSEL TANIKLIKLAR BAĞLAMINDA MEKANSAL OKUMALAR

Aydan ALTINAY

İçmimarlık Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Temmuz 2020

Danışman: Prof. Dr. Meral NALÇAKAN

Literatürde mekan; belleği taşıyan, şekillendiren, dönüştüren, geliştiren önemli faktörlerden birisi olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda mekansal yaşanmışlıkların, deneyimlerin zihinde oluşturduğu birikimler ve yaşantıya yansımaları; hem toplumsal belleğin hem de bireysel belleğin oluşmasında etkin rol oynar. Bellek, mekan ve kimlik ilişkileri üzerinden kişisel tanıklıklara başvurularak elde edilmiş mekansal okumalar, veri ve bulguların analizi, yorumlanması çizim ve tablolar aracılığıyla desteklenerek bu çalışmada ele alınmıştır. Çalışmanın evrenini Ankara Saraçoğlu (Namık Kemal) Mahallesi ve konutları oluşturmaktadır. Çalışmada kültür varlığı ve bellek mekanı olarak ele alınan Saraçoğlu Mahallesi ve konutları; literatür taramaları, gözlem ve hayatlarının bir döneminde bu mahallede ve konutlarında yaşamış, ulaşılabilen kişilerin tanıklıkları bağlamında incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuş ancak tek bir nitel araştırma yöntemi seçimi yapılarak çalışma sınırlandırılmamış ve veri çeşitlemesi yapılmıştır.

Çalışma neticesinde elde edilen değerlendirmeler bir yönüyle geçmişle ilişkilendirirken, diğer yönüyle geleceğe açık, mekana dair potansiyelleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Saraçoğlu Mahallesi, Mekan, Bellek, Kültür varlığı, Konut.

ABSTRACT

ANKARA SARAÇOĞLU NEIGHBOURHOOD AS A MEMORY SPACE: SPATIAL READINGS IN CONTEXT OF PERSONAL TESTIMONY

Aydan ALTINAY

Interior Design Arts Program

Anadolu University, Graduate School of Fine Arts, July 2020

Supervisor: Prof. Dr. Meral NALÇAKAN

In the literature, space is considered as one of the significant factors that carries, shapes, transforms and develops memory. In this context, spatial experiences, accumulation of knowledge in the mind created by experiences and their reflections to on life; that each of them play an active role in the generation of both social memory and individual memory. In this study, spatial readings obtained by consulting to personal testimony over memory, space and identity relations, analysis and interpretation of data and the other findings was handled by supporting them through drawing and tables. Ankara Saraçoğlu (Namık Kemal) Neighbourhood and houses constitute the nature of this study. Saraçoğlu Neighbourhood as cultural presence and memory space is studied in the context of literature scanning, observation and people who lived there. In study, qualitative research methods were used, but the study was not limited by selecting a one qualitative research method, so data diversification was made.

The evaluations that were obtained as a result of the study were associated with past in one aspect and in other aspect, it was aimed to reveal spatial potentials proactively.

Keywords: Saraçoğlu Neighbourhood, Space, Memory, Cultural presence, Houses.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında heyecanıma ortak olan, paylaşımları ve bilgisiyle beni her daim en doğru şekilde yönlendirerek rehberlik eden, çalışmama ışık olan çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Meral NALÇAKAN’a teşekkürlerimi sunarım.

Veri toplamada ve çalışmaya kaynaklık etmede büyük bir paya sahip olan görüşmelere katılım sağlayarak katkıda bulunan herkese teşekkürü borç bilirim.

Her kararımda yanımda olan, hayallerimin peşinde ilerlerken beni destekleyen, yüreklendiren ve sevgilerini her daim en iyi şekilde hissettiren aileme sonsuz teşekkürler...

Minnetle...

Temmuz, 2020

Aydan ALTINAY

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Aydan ALTINAY

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE’Sİ VE MİMARİ	
ORTAMINA GENEL BİR BAKIŞ	4
1.1. Ankara’nın Başkent Olarak Seçilmesi ve İmar Sürecine Kısa Bir Bakış ...	4
1.2. Dönem İçerisinde Ankara’daki Konut Sıkıntısı	9
1.3. Dönemin Mimari Ortamına Genel Bir Bakış.....	10
1.3.1. II. Ulusal Mimarlık Akımı ve mimari ortam	10
1.3.2. Dönemin Türkiye’ye gelen yabancı mimarlara karşı tutumu	11
1.3.2.1. <i>Paul Bonatz ve çalışmaları</i>	13

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜLTÜR VARLIĞI OLARAK SARAÇOĞLU MAHALLESİ	16
2.1. Kültür Varlığı Kavramı	16
2.2. Mahallenin Kültür Varlığı Olarak Ele Alınışı	18
2.3. Saraçoğlu (Namık Kemal) Mahallesi	21

2.3.1. Konumu ve vaziyet planı.....	21
2.3.2. Mahallenin inşası, toplumsal ve fiziksel unsurlar açısından ele alınışı.....	24
2.3.3. Mahalle konut planlarının ve iç mekan özelliklerinin incelenmesi...	26
2.3.4. Sosyal yaşam alanı olarak incelenmesi	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BELLEK VE ANI KAVRAMLARININ MEKAN İLE İLİŞKİSİ.....	40
3.1. Bellek Kavramı ve Mekan ile İlişkisi	40
3.2. Toplumsal Bellek ve Mekan ile İlişkisi	45
3.3. Kişisel Tanıklıklar Bağlamında Anı Kavramının Mekan ile İlişkisi	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SARAÇOĞLU MAHALLESİ ÜZERİNE NİTEL ARAŞTIRMA ÇALIŞMASI VE VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	51
4.1. Kişisel Tanıklıklar Bağlamında Saraçoğlu Mahallesi	51
4.2. Hatırladıkları kadarıyla görüşülen kişilerce çizilen mahalle ve yaşadıkları eve dair planlar/krokiler.....	86

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	101
KAYNAKÇA	105

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Madran’ın Saraçoğlu Mahallesi değerlerine ilişkin.....	20
Tablo 2.2. Saraçoğlu Mahallesi A tipi binaya dair	28
Tablo 2.3. Saraçoğlu Mahallesi’ne B tipi binaya dair	29
Tablo 2.4. Saraçoğlu Mahallesi’ne C tipi binaya dair	30
Tablo 2.5. Saraçoğlu Mahallesi’ne D tipi binaya dair	32
Tablo 2.6. Saraçoğlu Mahallesi’ne E tipi binaya dair	32
Tablo 2.7. Saraçoğlu Mahallesi’ne F tipi binaya dair	33
Tablo 2.8. Saraçoğlu Mahallesi’ne dair.....	35
Tablo 3.1. Özak’ın kısa ve uzun süreli belleğin üç aşaması tablosu.....	41
Tablo 4.1. Görüşme yapılmış kişilere dair veriler tablosu.....	54
Tablo 4.2. Katılımcıların mahalle ile ilgili hisleri tablosu.....	56

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. 1924 Lörcher Planı / Eski Şehir	6
Şekil 1.2. Jansen Ankara Umumi Planı	7
Şekil 1.3. Jansen Ankara İmar Planı	8
Şekil 2.1. Saraçoğlu Mahallesi Vaziyet Planı	22
Şekil 2.2. Alsaç'ın Saraçoğlu Mahallesi A Tipi konut plan çizimi	27
Şekil 2.3. Alsaç'ın Saraçoğlu Mahallesi B Tipi konut plan çizimi	29
Şekil 2.4. Alsaç'ın Saraçoğlu Mahallesi C Tipi konut plan çizimi	30
Şekil 2.5. B ve C Tipleri kat planları ve görünüşleri	31
Şekil 2.6. Alsaç'ın Saraçoğlu Mahallesi D Tipi konut plan çizimi	31
Şekil 2.7. Alsaç'ın Saraçoğlu Mahallesi F Tipi konut plan çizimi	33
Şekil 3.1. Özak'ın mekanın duyum aşaması şeması	44
Şekil 3.2. Özak'ın bireyin algısına bağlı hatırlanan mekan şeması	44
Şekil 3.3. Özak'ın kalıcı bellekte mekan ögesinin oluşumu şeması	45
Şekil 4.1., Mahallenin yeniden işlevlendirilmesine yönelik fikirler	84
Şekil 4.2. Mimar ve mekan kullanıcısı gözünden mahalle	85
Şekil. 4.3. A.Tolungüç (66) kroki çizimi	86
Şekil. 4.4. A. Tolungüç (66) plan çizimi	86
Şekil. 4.5. Saraçoğlu Mahallesi D tipi konut planı	87
Şekil. 4.6. F.S. Tolungüç (63) plan çizimi	87
Şekil. 4.7. F. Oğuzoğlu (61) plan çizimi	88
Şekil. 4.8. F. Oğuzoğlu (61) kroki çizimi	88
Şekil. 4.9. İ.E. Tolunay (58) plan çizimi	89
Şekil. 4.10. İ.E. Tolunay (58) kroki çizimi	90
Şekil. 4.11. M.E. Gümüşlü (66) kroki çizimi	90
Şekil. 4.12. M.E. Gümüşlü (66) plan çizimi	90
Şekil. 4.13. M.. Oğuzoğlu (66) kroki çizimi	91

Sayfa

Şekil. 4.14. A. Sürer (72) plan çizimi	92
Şekil. 4.15. Saraçoğlu Mahallesi A tipi konut planı	92
Şekil. 4.16. C. Önakın (72) plan/kroki çizimi.....	93
Şekil. 4.17. E.H. Efem (73) plan çizimi	94
Şekil. 4.18. Saraçoğlu Mahallesi F tipi konut planı	95
Şekil. 4.19. B. Ögat (70) plan/kroki çizimi	95
Şekil. 4.20. N. Öztekin (75) plan çizimi	96
Şekil. 4.21. Saraçoğlu Mahallesi B tipi konut planı	96
Şekil. 4.22. V. Erkan (78) plan çizimi	97
Şekil. 4.23. D.. Bahadır (70) kroki çizimi	98
Şekil. 4.24. F. Kafescioğlu (57) plan/kroki çizimi	98
Şekil. 4.25. Saraçoğlu Mahallesi H tipi konut planı	99
Şekil. 4.26. F. Kafescioğlu (57) D ve H tipi kıyaslama çizimi	99

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 2.1. Kuşbakışı olarak Saraçoğlu Mahallesi	23
Görsel 2.2. Saraçoğlu Mahallesi, 1946	24
Görsel 2.3. Saraçoğlu Mahallesi, 2019	25
Görsel 2.4. Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi bahçesi ile birlikte	37
Görsel 2.5. Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi	38
Görsel 2.6. Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi bahçesinde bulunan süs havuzu	38
Görsel 2.7. Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi	38
Görsel 2.8. Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi çıkmaları	38
Görsel 2.9. Namık Kemal Ortaokulu	38
Görsel 2.10. Konutlar arasında gözüken basketbol potası ve basket sahası	38
Görsel 4.1. Dünden bugüne Saraçoğlu Mahallesi sakinleri / çocukluk	79
Görsel 4.2. Dünden bugüne Saraçoğlu Mahallesi sakinleri / gençlik	80
Görsel 4.3. Dünden bugüne Saraçoğlu Mahallesi sakinleri / bugün	80

KISALTMALAR DİZİNİ

TDK: Türk Dil Kurumu

BİR BELLEK MEKANİ OLARAK ANKARA SARAÇOĞLU MAHALLESİ: KİŞİSEL TANIKLIKLAR BAĞLAMINDA MEKANSAL OKUMALAR

GİRİŞ

Bu çalışma kapsamında; Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’si modern mimari örnekleri arasında önemli bir yere sahip olan, aynı zamanda toplum ve Ankara kenti belleğinde yer edinmiş Saraçoğlu (Namık Kemal) Mahallesi konutları; literatür taramaları, gözlem ve kişisel tanıklıklar bağlamında incelenmiştir.

Saraçoğlu Mahallesi ile ilişkili literatür taramasında, mekana dair kişisel tanıklıklar üzerinden akademik anlamda herhangi bir değerlendirme, karşılaştırma ve inceleme yapılmamış olduğu görülmüştür. Bireysel bir çaba olarak, daha öncesinde Saraçoğlu Mahallesi’nde ikamet etmiş Demir İnân tarafından, kendisi gibi orada oturmuş kişilerin anılarının derlendiği ve yayına hazırlandığı, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin İlk Toplu Konutu Namık Kemal Mahallesi” adlı kitap tez çalışmasının başlangıç aşamasında gözden geçirilmiştir. Mahalle’yi kültür varlığı ve bellek kavramları üzerinden inceleyen, özellikle anı ve süreklilik değerleri açısından ele alan bu tez çalışması alandaki boşluğu doldurarak daha sonra yapılacak akademik çalışmalara veri oluşturacaktır.

Bir bellek mekanı olarak ele alınan Saraçoğlu Mahallesi; yaşamlarının bir döneminde orada ikamet edenler ile çalışma kapsamında yapılmış görüşmeler yoluyla ortaya konulan kişisel tanıklıklar bağlamında, bellek ve mekan ilişkileri üzerinden değerlendirilmiştir. Yapılan araştırma ve görüşmelerle tescilli kültür varlığı olan “Mahalle” nin kullanıcılarında bıraktığı izler ve Ankara’ da “sivil mimari belleğin” sürdürülebilirliğine katkısı irdelenmiştir. Bu değerlendirmeler bir yönüyle geçmişle ilişkilendirirken, diğer yönüyle geleceğe açık, mekana dair potansiyelleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışma için veri toplama genel anlamda üç aşama üzerinden yürütülmüştür. Çalışmanın ilk aşamasında, Saraçoğlu Mahallesi ile ilgili her türlü bulguyu elde edebilmek amacıyla; daha öncesinde yapılmış, ilgili alanyazın çalışmaları incelenmiş, veri toplamak için literatür taramaları yapılmış; tez içerisindeki birinci, ikinci ve üçüncü bölümler elde edilen bu verilerin ışığında düzenlenmiştir. Literatür araştırmaları; Saraçoğlu Mahallesi’nin fiziksel, sosyal vb. özelliklerini kapsayan, kültürel varlık ve konutun tasarımını etkileyen faktör olarak kültür kavramları üzerinde yoğunlaşan, son

olarak da toplumsal ve bireysel bellek ile kişisel tanıklıklar bağlamında anı kavramlarının incelendiği üç ayrı başlık altında yürütülmüştür.

Çalışma için veri toplamanın ikinci aşamasında tezin evrenini oluşturan alanın incelenmesine ve burada daha öncesinde yaşamış kişilerin tanıklıklarına başvurulmuştur. Bu aşama için veri toplamada ilk olarak tezin evrenini oluşturan Saraçoğlu Mahallesinde alan çalışması yapılmış, konutlarının dış mekan ve cephelerine dair fotoğraflar çekilmiş ancak içlerine girilmesi izni alınamamıştır. İç mekanlarına dair verilere literatür taramasıyla ulaşılmaya çalışılmıştır. İkinci olarak; İç mekana dair ulaşılan verileri (projeler, fotoğraflar, arşiv belgeleri, yayınlar) güçlendirmek, konuttaki ve mahalledeki yaşantıya dair bellekte kalan verileri elde etmek için mahallede yaşamının herhangi bir bölümünde ikamet etmiş mahalle sakinleri (ulaşılabilen 17 kişi) ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde ses ve görüntü kaydına başvurulmuştur. İstanbul'da ikamet eden bir kişi ve Ankara'da ikamet eden diğer kişiler ile de ayrı ayrı bireysel görüşme ve odak grup görüşme yöntemleri uygulanarak görüşülmüştür. Görüşmeler doğrultusunda kişilerin belleklerinde yer edinmiş mekansal veriler ışığında çizimler (görüşme yapılan kişilerce çizilen krokiler/planlar aracılığıyla), bellek ve varolan mekan üzerinden karşılaştırmalar gerçekleştirilerek, yorum ve bulgular elde edilmiştir. Bireysel görüşme ve odak grup görüşmelerinde soru sayıları ve soruların yöneltilmesinde farklılıklar olmuştur. Odak grup görüşmesinde, kişi sayısının fazla olması ve buna karşın zamanın da kısıtlı olması sebebiyle sorular; görüşme öncesi alt sorularıyla birlikte yaklaşık on adet soru içeren doldurmalı form ve sondalarıyla birlikte yaklaşık olarak on yedi adet soru içeren karşılıklı soru-cevap diyalogu olmak üzere iki bölümde yöneltilmiştir. Bireysel görüşmede ise, Odak grupta iki ayrı oturumda sorulan soruların tamamı karşılıklı soru-cevap şeklinde yöneltilerek yürütülmüştür. Görüşmeler kısaca kendini tanıtmak, çalışmanın konu ve amacı ile ilgili bilgilendirme yapılarak başladıktan sonra içeriğe ve görüşme yöntemine uygun olarak kurgulanan sorular ile devam ederek gerçekleştirilmiştir. Tez içerisinde yer alan dördüncü bölüme, bu aşama sonucunda elde edilen veriler kaynaklık etmiştir.

Araştırma ve görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, çizimler, ses kayıtları, fotoğraflar metaryal olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın yürütüldüğü üçüncü aşamada; toplanan tüm metaryal ve verilerin analizi yapılmış; çizimler, tablolar, karşılaştırmalar ile yeni verilerin oluşması, yorum ve

bulguların elde edilmesi ile diğer çalışmalara da kaynaklık edecek nitelikte bir çalışma olması sağlanmaya çalışılmıştır.

Yıldırım ve Şimşek, nitel araştırmayı “şemsiye kavram” olarak nitelendirerek, net bir tanım yapılarak sınırlandırılmayacak bir yöntem olduğunu vurgulamışlar (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 40) ve “gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41)” bir araştırma türü olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgilerin de ışığında, çalışma yürütülürken tüm aşamalarda, nitel araştırma tekniklerine başvurulmuştur ancak tek bir nitel araştırma yöntemi seçimi yapılarak çalışma sınırlandırılmamıştır. Çalışmada nitel veri araştırmalarında “çeşitleme” yapılmış, farklı veri kaynakları, farklı veri toplama ve analiz yöntemleri kullanılarak güvenilirlik ve geçerlilik arttırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE'Sİ VE MİMARİ ORTAMINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Ankara'nın Başkent Olarak Seçilmesi ve İmar Sürecine Kısa Bir Bakış

Birinci Dünya Savaşı sonucunda, İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ni işgale başlaması ile birlikte, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal, Anadolu merkezli mücadeleyi başlatmıştır.

Yüzyıllar boyunca Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'dur. Ancak en başta konumu olmak üzere, birçok gerekçeyle İstanbul tehditlere açıktır. Anadolu'nun merkezinde bulunan Ankara'nın ise; tüm cephelere eşit mesafede oluşu, haberleşme, savaş stratejisi geliştirme ve yönetimi için ideal bir konumda olması yeni kurulacak devletin başkentinin de buraya taşınması için uygun ortamı sağlıyordu. Bu süreci, Cengizkan; "27 Aralık 1919 tarihinde Atatürk ve arkadaşlarının Ankara'ya gelişi ile kentin, gelecek günlerde yeni bir devletin başkenti olarak seçilmesine giden süreç de fiilen başlamış oluyordu (Cengizkan, 2002, s. 37)." şeklinde ifade etmiştir. Bu görüş, 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un fiilen işgali ve sonrasında 23 Nisan 1920 tarihinde Meclis'in Ankara'da kurulması ile somut hale gelmiştir. Bu durum; "23 Nisan 1920 tarihli Millet Meclisi'nin kurulması karar verme erkinin yaklaşık 600 yıl sonra Anadolu'nun merkezine gelmesi, yaklaşık 460 yıl sonra da İstanbul'dan farklı bir kente taşınması anlamına geliyordu (Cengizkan, 2002, s. 37)." ifadeleriyle özetlenmiştir.

İlk olarak 13 Ekim 1923'te Ankara resmen ve kanunen başkent olarak kabul edilmiş, sonrasında 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş ve Ankara Şehremaneti Kanunu'nun çıkmasıyla 16 Şubat 1924'te de Ankara Belediyesi kurulmuştur (Keleş ve Duru, 2008, s. 28). Başkent kavramı TDK sözlüğünde; "Bir devletin yönetim merkezi olan şehir, hükûmet merkezi, başşehir (TDK, 2019)" şeklinde tanım bulmuştur. Ankara'nın da siyasi yönetim merkezi oluşu; kent yaşamını, planlanmasını etkilemiş ve yeni kurulan genç Cumhuriyet ideolojisinin yansıtıldığı, modern Türkiye için örnek bir prototip oluşturmak için bir adım olarak görülmüştür. Ancak Ankara'nın imarı için somut adımlar 20'li yılların sonuna doğru atılmaya başlamıştır. Daha öncesinde, 1915 yılında Ankara'nın geçirdiği büyük yangının izleri, milletin varlığını tehdit eden unsurlar, savaş sonrası yıkımlar ile mücadele edilmiş, güçsüz düşen halkı ve ekonomiyi yeniden ayağa

kaldırmak öncelik olmuştur. 1923 yılında, Cumhuriyet kurulduğunda Ankara'nın çok sade bir kesite sahip olduğunu belirten Tankut; "İlk yıllara ait istatistik bilgi yoktur. En erken veriler 1926 yılında, 405 konut yapımı ile başlar (Hakimiyeti Milliye, 23.6.1929'dan aktaran Tankut, 1993, s. 93)." şeklinde kitabında yer verdiği veri ile bu durumu destekleyerek açıklamıştır.

Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle, Cumhuriyet Türkiye'sinin örnek kenti yapılma girişimlerinin de başladığını ifade eden Görmez, kent kurgusu için atılan adımları;

"Modern devletin başkenti Ankara, modern bir kent olmalıydı ve Cumhuriyet'in ilan edildiği mekan da kentin merkezi yapılmalıydı. Ulus bu anlamda düşünüldü ve yeni kurulan ulus devletin başkentinin meydanı Ulus olmalıydı. Amaca uygun olarak Ulus Meydanı siyasetin, eğlencenin, ticaretin buluştuğu bir mekan olarak düzenlendi. Merkez idarenin ihtiyacı olan mekanlar buraya sıralandı. Memur konutları yakın mekanlara yapıldı (Görmez, 2004, s. 48, 49)."

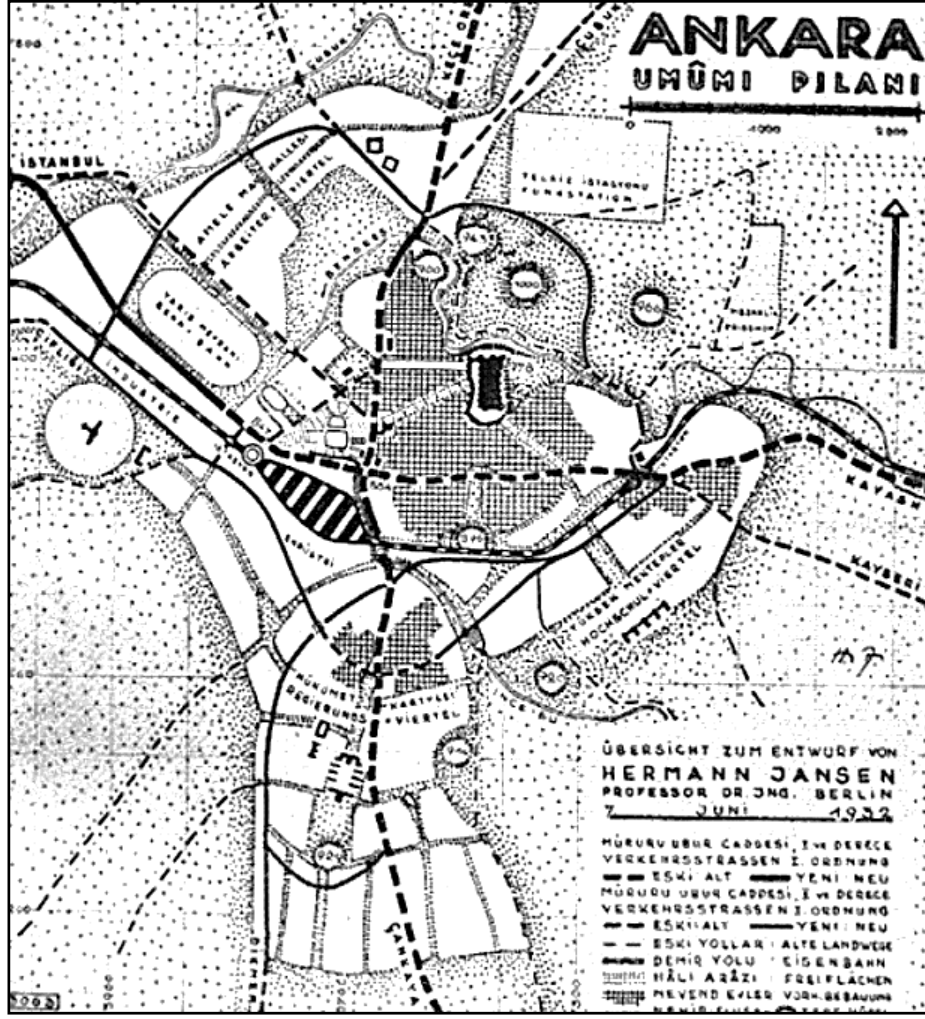
şeklinde ifade etmiştir. Cengizkan, Ankara kent planı arayışlarında; yeni kurulan genç Cumhuriyet'in, yerine geçtiği Osmanlı Devleti'nden farklı olduğunu kanıtlama iddialarının da önemli bir vurgu olduğuna değinir (Cengizkan, 2002, s. 44).

Bilinenin aksine Ankara'nın ilk şehir planının ilk Şehremini Mehmet Ali Bey zamanında, eski ve yeni şehir şeklinde, kamulaştırmaya bir düzen getirmesi amacıyla İnşaat Türk Anonim Şirketi'ne yaptırıldığına, buna dair belgenin Temmuz-Eylül 1925 tarihli yazışmalardan ibaret olduğuna değinen Cengizkan; planın Berlin asıllı Dr. Carl Christoph Lörcher tarafından yapıldığını ifade eder (Cengizkan, 2002, s. 44).

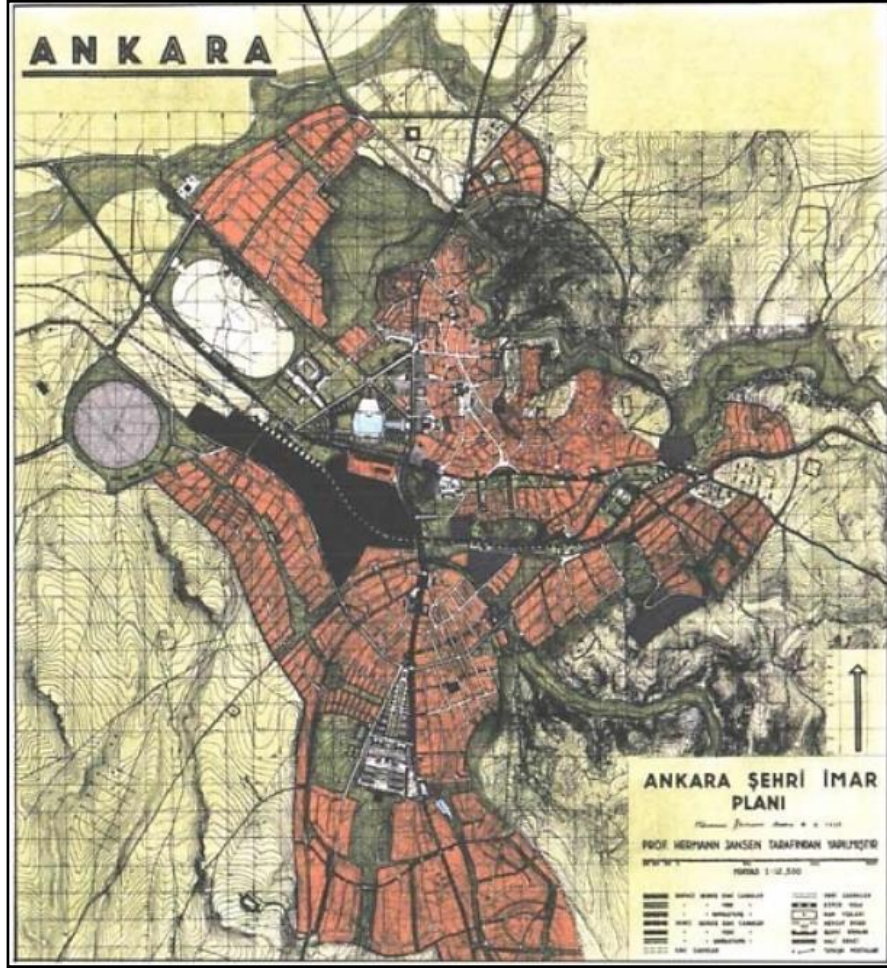
Şekil 1.1. 1924 Lörcher Planı / Eski Şehir (Cengizkan, 2002)

Ankara'yı daha programlı ve bütüncül anlamda planlamak için ilk adım, 1927'de Herman Jansen ile temas kurmak üzere Almanya'ya heyet gönderilmesi ile atılmış, 1928 yılında bir yarışma düzenlenmiştir (Görmez, 2004, s. 63). 1929 yılında yarışmanın neticelenmesine kadar olan süreçte kentin oluşumuna katkıda bulunan tek plan Lörcher Planı'dır. Yeni yerleşim alanlarının ve parsel büyüklüklerinin tanımlanması, altyapı dağılımını, az da olsa ulaşım yollarını düzenleyen ilk plandır. Bu anlamda 1929 yılında yarışmayı kazanan Jansen'in planını da büyük ölçüde yönlendirmiştir (Cengizkan, 2002, s. 44, 45). Tankut, 1928 yılında düzenlenen ve sadece üç yarışmacının katıldığı yarışmanın değerlendirilmesinin; jüri üyelerinin çok sayıda proje incelemek zorunda kalmadan seçim yapabilecek olmaları yönüyle kolay olduğunu, ancak az sayıda yarışmacı olmasının önerilerin de az olacağı anlamına gelmesiyle yetersiz olması bakımında zor olduğunu vurgular (Tankut, 1993, s. 77).

Şekil 1.2. Jansen Ankara Umumi Planı (<http-1>)

Yarışmayı kazanan proje olan Jansen Planı'nın temel ilkeleri incelendiğinde kentsel estetik kaygı önceliklidir ve estetik anlamda Ankara Kalesi odak noktası alınmıştır. Kentsel ekonomi ve tasarrufun topografyaya uyumlu yollar aracılığı ile, kentsel sağlığın da yeşil alan, park, altyapı çözümleri ile sağlanacağı yarışma raporlarında önce çıkan değerlendirmeler olmuştur (Tankut, 1993, s. 79). Görmez; 1932 yılında onaylanarak uygulamaya geçilen Jansen'in imar planı ile bir hükümet mahallesi kurulduğunu, Gençlik Parkı, Hacettepe Parkı gibi yeşil alanlar kazandırıldığını, Bahçelievler Yapı Kooperatifi marifetiyle yeni semt kurulduğunu, bir çok yol ve köprünün yapıldığını ifade eder (Görmez, 2004, s. 63).

Şekil 1.3. Jansen Ankara İmar Planı (<http-2>)

Jansen'in planını 271.000 kişi için hazırlamış olduğuna dikkat çeken Tankut, yarışmada 50 yıl sonra yani 1978 yılında ulaşılacak nüfus 300.000 olarak öngörülmesine karşın 1932'de Ankara nüfusunun 100.000'ni aştığını, 1940'lı yıllarda ciddi anlamda artış gösteren göçlerle birlikte, Jansen Planı için öngörülemez sorunlar ortaya çıktığına değinir (Tankut, 1993, s. 80, 179). Kısacası özellikle de kentsel planlamadaki acemilik, öngörülemez faktörler gibi nedenler 1940'lı yıllara gelindiğinde Jansen Planı'nın işlemez halde olmasına sebep olmuştur. Vanlı bu durumlara ilişkin olarak, "Ankara'nın nüfus tahmininde on katı bir yanlışla affedilemez. Yöneticiler yanlışla bile, uzmanların dünyadaki süreci bilip onları uyarması gerekir (Vanlı, 2006, s. 133)." şeklindeki görüşünü ifade etmiştir. Böylece Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde, Türkiye geneline örnek olması hedeflenen Ankara modern kent planlama girişimi tam anlamıyla tamamlanamamış ve uygulanamamıştır.

1.2. Dönem İçerisinde Ankara'daki Konut Sıkıntısı

Ankara başkent olmasıyla birlikte, hem başta İstanbul'dan devlet görevlilerinin gelmiş olması hem de kırsaldan kente çok hızlı bir göç dalgasına maruz kalmıştır. Öngörülemeyen hızda, kontrolsüz bir şekilde büyüme gösteren nüfus, büyük konut sıkıntıları gibi pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir.

“Özellikle II. Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik sıkıntıların, olduğu, nüfus artışının sonucunda yaşanan konut sorunu ile beraber 1940'lı yıllarda dilimize “gecekondu” ifadesi girmiştir. Ancak 40'lı yıllarda başlayan, 60'lı yıllarda ciddi boyutlara ulaşan bu konunun 80'li yıllara kadar çözülmediği görülmektedir (Görmez, 2004, s. 85, 90).”

1932 yılında Ankara nüfusunun 100.000'i aşan sayılara ulaşması ile boy gösteren konut sıkıntısının tümüyle özel sektöre bırakılamayacağı düşüncesi ile gazetelerde kendi eliyle ev yapanlara, kamuyu bilgilendirmeye yönelik uygun konut tipleri öneren, yapım ekonomisi gibi tavsiyeler veren bilgilendirici başlıklar ve bölümler yer almaya başlamıştır. Tankut bu anlatımını, “Örneğin, Mimar Süreyya imzalı “küçük evler dizisi” başlıklı sütunda her gün örnek ev planları, yapı maliyet hesaplamaları sergilenmektedir (Tankut, 1993, s. 179).” şeklindeki sözleriyle örneklemiştir. Bu yöntemlerle kamuya önerilen en uygun konut tipleri, yapı maliyetleri nispeten ucuz, görüntüleri de modern olan; alçak, tek, ikiz, sıra evler vs. olmuştur. Ancak buna karşın yapılaşmada çokça, sadece getirdiği gelire bakılarak uygulanan apartman tipleri görülmüştür. 1934 yılında yeni bir yöntem denenerek Türkiye'de ilk konut kooperatifi Ankara'da yapılmıştır ama özellikle ucuz arsa bulunamaması sebebiyle kooperatifleşme yaygınlaşmamıştır (Tankut, 1993, s. 179-182).

Görmez, Cumhuriyet'in ilk yıllarında konut sorunu için önlemler alındığına bunların başında da Jansen'ın planında yer verdiği Bahçelievler Kooperatifi, Devlet Mahallesi gibi düzenlemelerin yer aldığına, bununla birlikte Emlak Eytam Bankası'nın kuruluşu ve yapı kooperatiflerinin desteklenmesinin de iyi niyetli ancak yetersiz kalmış adımlar olduğuna değinir (Görmez, 2004, s. 89, 90).

1932-33 yılında boy göstermeye başlayan konut sıkıntısına devletin uzunca bir süre dışarıdan bakan bir göz olarak seyirci kalmasına ve 1935 yılında ise sadece devlet memurlarını kapsayarak konut desteği sağlayan bir yaklaşımın ele alındığına değinen Tankut, “Nihayet savaş nedeniyle Ankara'nın nüfusu da artıp, konut buhranı daha

katlanılamaz hale gelince, devlet girişimi savaş içinde, 1944 yılında Saraçoğlu Mahallesi olarak gerçekleşecektir (Tankut, 1993, s. 185).” diyerek devletin lojman-konut üretimi politikasından bahsetmiştir.

1.3. Dönemin Mimari Ortamına Genel Bir Bakış

1.3.1. II. Ulusal Mimarlık Akımı ve mimari ortam

Değişen politikalar, toplumsal dönüm noktaları, ideolojik ortam, ekonomik yapı gibi birçok unsur belirli dönemlerde toplumun milli arayışlar içerisinde olmasına sebep olmuştur. İdeolojik yaklaşımları ve idealleri yansıtmanın somut anlamda en önemli kilit noktalarından birisi olan mimarlık da bu milli arayışlardan etkilenmiştir.

Bu arayışlar mimari anlamda, 1908-1930 yılları arasında Birinci Milli Mimarlık; 1940-1950 yıllarında ise İkinci Milli Mimarlık akımları olarak şekillenir. Aslanoğlu, Birinci Milli Mimarlık Akımı’nın 1908 yılında II. Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle başladığını, 1911-1922 yılları arasında süren savaş döneminde güçlendiğini, Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkçülük idealinin devam ettiği ideolojik ortamda da sürdüğüne, 1927 yılında ise etkisini kaybetmeye başladığına, 1930 yılında da geçersiz olduğuna değinir. Birinci Milli Mimarlık Akımı’na öncülük eden en önemli mimarlar Vedat ve Kemalettin Beyler olmuştur (Aslanoğlu, 1984, s. 41, 43).

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde savaştan yeni çıkmış ve yeni baştan imar edilmesi gereken, ancak bu bakımdan mesleki anlamda yerli uzman eksikliği yaşayan Türkiye’ye okullarda eğitim vermeleri, imar ve mimari anlamda katkıda bulunmaları için yabancı uzmanlar davet edildiği bir ortam söz konusu olmuştur (Tümer, 1998, s. 12). Aslanoğlu, 1930-40 yılları arasında yetişen yerli mimarların sayıları arttıkça, batılı mimarlara karşı tepkilerin de arttığına, dışta kuvvetlenen milliyetçilik akımı etkisiyle beraber de İkinci Milli Mimarlık Akımı’nın filizlendiğine değinir (Aslanoğlu, 1984, s. 43). Aslanoğlu, iki akım arasındaki ortak ve farklı yönleri saptadığı değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre özetle; Birinci Milli Mimarlık Akımı’ndan farkı olarak ikincisinde dergi yayınları, yurt gezileri, sergiler gibi etkinlikler ile devletin de milli mimariyi desteklediği bir durum söz konusu olmuştur. Yine birincisinden farklı olarak ikincisinde, bölgelere ve çevre şartlarına en uyumlu tiplerin belirlenmesi kaygısı olduğu görülmektedir ve bu fark iki akımı birbirinden ayıran en önemli farklardan birisidir. Her iki akımın ortak yönü de, geleneksel yapısal biçim özelliklerini alıntılayarak milli arayışlarını sürdürmeleri

olmuştur (Aslanoğlu, 1984, s. 45). Eldem; İkinci Milli Mimarlık Akımı'nın amacının diğerlerinden farklılığına, bu hareketin biçimsel taklitleri redderek, eski milli zevke bağlılığına değinir ve "Genel hatlarda pencere bolluğunda, binaların hafif görüntüsünde ve olsa olsa planların geleneksel karakter ferahlık ve güzellikte olmalarına gayret etmektedir (Eldem, 1984, s. s. 57)." ifadeleriyle akımın ana amacından söz eder. Ancak bu akımın temsilcilerinin arayışlarını sadece biçimsel boyutta tutmaktan öteye gidememeleri pek çok yönden eksik kalmalarına ve kalıcı etki bırakamamalarına neden olmuştur. Vanlı, İkinci Milli Mimarlık Akımı'nı birincisinden ayıran nitelikleri değerlendirirken bu akım için, "Süslerden arınmış, gövdeye dönen bir istek olsa da, bazı kalıplara takılmasıyla çok farklı değildir (Vanlı, 2006, s. 151)." ifadelerini kullanmış ve "Tarih geleceği aydınlatmak ve hızlandırmak, yani gelecek için vardır (Vanlı, 2006, s. 151)." sözleriyle devam ederek, eskiye olan bağlılığın yeni sonuçlar doğuramayacağını vurgulamıştır.

İkinci Milli Mimarlık Dönemi'nde, Türk mimarların, yabancı mimarlara karşı olduklarını belirten Aslanoğlu, bunun yanı sıra eğitici ve mimar kimliğinde olan Paul Bonatz gibi isimlerin mimarlığın biçimlenmesinde önemli rol oynadıklarını belirtir (Aslanoğlu, 1984, s. 44). Özetle kalıcılığı yakalayamamış akımlar olmalarına karşın, günümüz Ankara'sının çehresini oluşturan mimari eserlerin neredeyse tamamına yakını Erken Cumhuriyet Dönemi'nde şehre kazandırılmıştır. Bunlardan birisi de 1944 yılında yapımına başlanarak 1946 yılında inşası tamamlanan ve geleneksel Türk evi biçimsel öğelerini, konutların cephesine taşıyarak sadece biçimde kalmaları, maliyetleri vs. başta olmak üzere, dönemin birçok yerli mimarı tarafından ciddi eleştiriler alan Paul Bonatz yapımı Saraçoğlu (Namık Kemal) Mahallesi memur konutları olmuştur.

1.3.2. Dönemin Türkiye'ye gelen yabancı mimarlara karşı tutumu

Savaştan çıkmış ve yeni kurulmuş genç Cumhuriyet Türkiye'sinin yeniden imar edilmesi gerekmektedir. Ancak o dönemde, bu konuda yetişmiş, deneyimli, bunu yapabilecek yerli uzman ve mimarlar bulmak neredeyse imkansızdır. Vanlı, bu durumu;

"Cumhuriyet'in ilk yılları, çağdaş olma kararlılığındaki dönemde, çağdaş uzmanlar aranıyor, otorite öyle istiyor. Fakat ülkede yetişmiş deneyimli mimarlar yok. Güzel Sanatlar Akademisi, başarı beklenen gençleri ancak 1928'de mezun ediyor. Onların da sorunları nasıl yenecekleri belli değil (Vanlı, 2006, s. 133)."

şeklinde özetlemiştir. Yeni kurulan devlet, ideolojilerini yansıtmayı, modernleşme yönündeki ideallerinin simgeleşmesi amacıyla mimari yapılanmaya, yerli mimar açığını kapatmaya önem vermiştir. Bu sebeple de yurtdışından birçok yabancı mimara eğitim vermeleri ve mimari katkıda bulunmaları için davet gönderilmiştir. Tümer, yabancı mimarların Türkiye'ye gelme nedenlerini birkaç maddede özetletmiştir. Buna göre; o yıllarda ülkede yerli uzman konusunda büyük bir boşluğun olması, olanların da yoktan varedilmesi gereken başkentin büyük sorunlarının altından kalkmakta güçlük çekeceklerini ifade etmiştir. Yine aynı zamanlarda Avrupa'daki Nazi baskısı ve savaş rüzgarlarının, buralardan ülkemize beyin göçü olmasına sebep olduğuna, bununla birlikte savaştan yeni çıkan dolayısıyla ekonomik anlamda zorluklar çeken genç devletin buna rağmen, ülkeye gelen yabancılara yüksek ücretler ödemesi de bu insanları çeken cezbedici sebepler arasında olmuştur (Tümer, 1998, s. 12, 13).

Ancak sonrasında uzun bir süre geçmesine, birçok yerli mimar yetişmesine karşın devletin, yabancı mimarlara karşı takındığı iş verme konusundaki bu bonkör ve detaycılıktan uzak tutumlar değişmemiş ve yerli mimarların eleştirilerinin hedefi olmuştur. Dönemin önemli mimarlarından Alsaç, bu konuya ilişkin görüşünü; "Türk mimarlarının artık varlık gösterdiklerini, bunu uluslararası müsabakalarla ispatladıklarını, onlara güvenmekten kaçmanın doğru olmadığını, kudretlerini göstermeleri için alan verilmesi gerektiğini söyledik (Alsaç, 1945, s. 20)." şeklindeki sitem dolu sözleriyle ifade etmiştir. Yabancı mimarlar ile ilgili düşüncelerini de, "Muhakkak olan bir şey varsa o da bunların topunun yaptıkları eserlerin kendileri gibi yabancı kaldığı ve kalacağıdır (Alsaç, 1945, s. 21)." şeklinde aktarmıştır. Tümer de, Türk mimarların yabancı mimarlara karşı olmasının nedenlerinden birisinin kültürel anlamda olduğuna ve yabancılara verdikleri ürünlerin başka kültürlerin izlerini taşımasına dikkat çeker. Ve yabancı kaynaklı bu ürünler için "Ruhumuzu okşamamaktadırlar, kendi kendimize yabancılaşmamıza neden olmaktadır (Tümer, 1998, s. 57)." ifadelerini kullanır. Yabancı mimarların ülkemizde verdikleri ürünlerin modern mimarlık örneği olmadığını, bu mimarların "belli çizgileri olan ama çağdaş gelişmelerin dışında kalmış kişiler" olduğunu savunan Tümer, düşüncesini bir örnekle destekler. Verdiği örnekte; Le Corbusier'in Urbanisme adlı kitabının 1925 yayınladığını, Ankara imar planı için ise 1928'de yarışma düzenlediğini ancak katılan hiçbir projenin kitapta geçen yeni şehircilik ilkelerine dair öneri sunmadığını açıklar (Tümer, 1998, s. 32).

Tüm bu eleştirilere ve tam tersi yabancıları içi boş sözlerle koşulsuz övenlerin varlığının aksine, yabancı mimarlar konusunda en doğru ve tarafsız denilebilecek değerlendirmelere Üstün Alsaç'ın doktora tezinde yer verdiğini belirten Tümer, söz konusu doktora tezinden uzun bir aktarım yapmıştır. Alsaç'tan aktarımında yabancı mimarlar özetle; batı mimarlığında o zamanlarda güncelliğini ve geçerliliğini koruyan çözüm önerilerini Türk mimarlığına getirmeleri; mesleki disiplinlerine kendi ülkelerinde gösterilen saygıyı buraya da yerleştirmelerine; önerilerinin hızlıca kabul edilerek bir an önce uygulamaya konması yönünde ve en önemlisi de Türk mimarlarını, kendilerini yaptığı işleri onların da yapabileceklerini göstererek hırslandırmaları ve işlerini ciddiye almalarını sağlamış olmaları yönüyle olumlu anlamda da katkılarda bulundukları şeklinde yorumlanmışlardır. Ancak Alsaç değerlendirmelerinin sonunda bu olumlu yönlerin de fazla abartılmaması gerektiğini savunur (Alsaç, 1976'dan aktarım yapan Tümer, 1998).

İncelenen veriler ışığında Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki Türk mimarların yabancı mimarlara karşı genel anlamda olumsuz yaklaşımlar sergilediği görülmektedir. Yaklaşımların bu denli olumsuz ve sert olmasının en önemli aktörlerinden birisi de Paul Bonatz'dır.

1.3.2.1. Paul Bonatz ve çalışmaları

Paul Bonatz 6 Aralık 1877'de Loren eyaletinin Metz şehrine bağlı Solgne kasabasında doğmuş, Alman asıllı bir mimardır. Uzun yıllar Stuttgart Technische Hochschule Mimarlık Fakültesi'nde profesör olarak eğitim vermiştir. II. Dünya Savaşı bitiminde de kendi isteğiyle, 1946 yılında Türkiye'ye gelmiş ve yerleşmiştir. Türkiye'ye gelişinin ardından da İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde eğitim vermeye devam etmiştir. Ancak bu Paul Bonatz'ın Türkiye'ye ilk gelişi değildir. Daha öncesinde ilk olarak, I. Dünya Savaşı zamanında İstanbul'da inşa edilmesi düşünülen Türk-Alman Dostluk Cemiyeti binası yarışması için; sonrasında ise Anıtkabir yarışması jüriliği için 1941 yılında Türkiye'ye gelmiştir (Oran, 1957, s. 176, 177).

Bonatz'ın Ankara'da bulunan eserleri; Fen Fakültesi-Danışmanlık (1941-43), Gazi Eğitim Enstitüsü-Erkek Teknik Öğretmen Okulu, Saraçoğlu Mahallesi (1944-46), Türkiye Şeker Fabrikaları Genel Müdürlüğü (1946), Ankara Opera Binası (1946-47) şeklindedir ([http-3](http://3)).

Tümer, Paul Bonatz'ı anlatırken; “Cumhuriyet’ten sonra ülkemize gelen yabancı mimarların en ünlülerinden, en önemlilerinden, en etkililerinden ama aynı zamanda da, en fazla eleştirilenlerinden birisidir (Tümer, 1998, s. 42).” demiştir.

Paul Bonatz’ın bu kadar çok eleştirinin hedefi olmasının en önemli sebeplerinden birisi, 1930’lu yıllarda Şevki Balmumcu tarafından tasarlanan Sergi Evi’ni, opera ve tiyatro binasına çevirme projesini üstlenmesidir. Balmumcu tarafından tasarlanan Sergi Evi’ni çağdaş bir uygulama olması yönüyle Vanlı, methederek anlatmıştır. Ancak o dönemde yetişen konservatuar mezunları için de salon ihtiyacı olduğu gerçeğine değinmiştir. Çok fazla kullanılmayan sergi salonunun tiyatroya dönüştürülmesinin akıllara gelebilecek ilk fikir olduğunu belirtmiş; bu görevin dönemin Milli Eğitim Bakanı tarafından, Bonatz’a teklif edilmesini ciddi anlamda eleştirmiştir. O zamanlarda Ankara’da arsa sıkıntısı olmadığını, sergi evini yeniden yapılandırmanın çok daha pahalıya mal olacağını belirten Vanlı, bu kararı veren bakanı “Çağdaş Türk sanatının ilk yapısını savunacağı yerde yok ediyordu (Vanlı, 2006, s. 105).” diyerek eleştirmiştir. Ayrıca Bonatz’ın kendi anılarında anlatırken bakana, “bu çirkin yapıyı güzelleştireceği”ni söylemesini, çok sert bir dille eleştirmiş; Bonatz’a “batı uygarlığının yüz karası, nazizmin mimarı” tabirlerini yönlendirmiştir (Vanlı, 2006, s. 105).

Eleştirilerin haricinde Bonatz’a yakınlığı ile bilinen isimler de olmuştur. Sedat Hakkı Eldem bu isimlerden birisidir; Eldem’in başlattığı milli mimari hareket onu, 1943 yılında Bonatzla yakınlaştırmıştır. Bozdoğan bu yakınlığı;

“İki mimar arasındaki yakın işbirliği ve karşılıklı etkilenmeler 1940’ların başlarındaki eserlerinde kolayca görülebilir. Bonatz’ın Ankara’da devlet memurları için yaptığı Saraçoğlu Lojmanları (1944-1947), cephede Eldem’in “Türk evi” paradigması izlerini (geniş saçaklar, pencere modülasyonları ve çıkmalar vs.) taşır; bu özellikler üç katlı, çok birimli konut bloklarına uyarlanmıştır (Bozdoğan, 2001, s. 294).”

şeklinde değerlendirmiştir.

Bonatzla birlikte yer alan isimlerden Sedat Hakkı Eldem de eleştirilerden nasibini almıştır. Özellikle Vanlı; Balmumcu’nun sınıf arkadaşı olan Eldem’in arkadaşının Sergi Evi yapısına yönelik oluşan durumu seyirci kalmasını çok sert bir şekilde eleştirmiş, “Sanatçı etiğine hiç uymayan bu davranışa mimarlık ortamımız tepkisiz kalmıştır (Vanlı, 2006, s. 105).” ifadelerini kullanmıştır.

Dönemin önemli mimarları Orhan Alsaç ve Zeki Sayar da, Bonatz'ın tasarlamış olduğu Saraçoğlu lojmanları üzerinden, mimar için eleştiri yazıları yazmışlardır. Alsaç ve Sayar'ın kaleme aldıkları yazılardaki eleştirileri inceleyen Tümer;

“Ortaya konanlar, ancak Mimarlık Fakültesi'nin ilk sınıflarında okuyan öğrencilerin yapabilecekleri ve düzeltmedikleri sürece de, sınıflarını geçmelerine engel olacak yanlışlardır. Bu yanlışların İstanbul Teknik Üniversitesi'nde kürsü sahibi olan bir profesör tarafından yapılması düşündürücüdür (Tümer, 1998, s. 40).”

yorumunda bulunur.

Vanlı ise Bonatz ve tasarladığı Saraçoğlu lojmanları için;

“Bu yabancı'nın yaptığı daha sıradan düşünelemeyecek Ankara Saraçoğlu Lojmanları'nın ve bir kasaba okuma salonu niteliğindeki Milli Kütüphane'nin ilgi görmesi, millilik bunalımına hala duygusal bir yaklaşımla bakıldığına veya yabancıya olan anlamsız güveni gösterir. Onlarla işbirliği yapan mimarlarımızı da kınamamız gerekir (Vanlı, 2006, s. 105).”

yorumunu yapar.

Türkiye'ye gelmesi ve vermiş olduğu ürünlerle dikkat çeken ve çok fazla eleştiriye maruz kalan Bonatz, Almanya'ya döndükten iki yıl sonra, 20 Aralık 1956 tarihinde vefat etmiştir (<http-4>).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜLTÜR VARLIĞI OLARAK SARAÇOĞLU MAHALLESİ

2.1. Kültür Varlığı Kavramı

Sağlıklı toplum Kuban tarafından, “değişme ve geçmişi bilme arasında bir denge kuran ve değişimin her aşamasında toplumun ve insanın çok boyutlu kişiliğini yeniden tanımlayan toplum” olarak ifade edilmiştir. Bu değişme sürecinin de “her aşamada geçmişten gelen birikimlerle tanımlanan rasyonel bir sistem” olduğu kabul edilirse “tarihi çevre ve yapıların korunmasının, değişimin doğasını ve hızını kontrol etmek isteyen kültürel iradenin ifadesi” olacağını böylece de kültürel sürekliliğin sağlanacağını savunmuştur. Kültüre “değişmeyi insan boyutuna indirgeyen toplumsal bir süreç” olarak bakmış, kültürü kısaca; “sürekli değişerek insanı ve toplumu aşan zorunlu değişmelere onları adapte eden bir mekanizma” olarak tanımlamıştır. Tüm bu değişimi kontrol edebilmenin bir parçası olan, tarihi çevre ve yapıları korumayı da temelde çağdaş bir kültürel istek olarak ifade etmiş, bu isteğin toplum kültürünün çağdaşlaşmasına paralel olarak şekillendiğine değinmiştir (Kuban, 2000, s. 11, 57).

Ahunbay, özetle, yapılar için koruma kavramının; geçmişte yapıların varlığını, işlevselliğini koruyup devam ettirebilmek adına zorunlu olarak yapılması gereken, mecburiyetten doğmuş onarım-bakım durumu olduğundan bahsetmiş ve söz konusu bu bakım-onarımların yapıyı yaptıran ya da eserin sahibi kişinin geleceğe yönelik hazırladığı vakıf gibi kurumlar ile maddi kaynaklarına bağlı olduğuna değinmiştir. Simgeleşmiş, toplum belleğinde yer edinmiş yapıların da toplumun iradesine bağlı olarak bu bakım-onarım süreçlerine tabi tutulduğundan bahseder. İlerleyen süreçte tamamen dayanaksız olarak, kurala bağlı olmaksızın yapılan bu bakım-onarımlara belirli bir düzen getirilmesi için çeşitli yaklaşımlar ve görüşler ortaya çıktığını, böylece koruma kavramının bilinçli bir düzlemde ele alınışının ve çağdaş koruma kavramının doğuşunun da temellerinin atılmış olduğunu ifade eder (Ahunbay, 2018, s. 8).

Koruma ve bakım-onarım kavramlarının, uluslararası bir platformda belirli karar ve ilkelere bağlanması amacı ile 1964’te yapılan kongre sonrasında Venedik Tüzüğü oluşmuştur. Ahunbay; Tüzük’te “tarihi anıt” kavramının tek yapıdan, tarihi olaylara tanıklık etmiş kırsal ya da kentsel yerleşme boyutuna varan, aynı zamanda yalnızca sanat eserlerini değil zamanla kültürel derinlik ve anlam kazanmış daha basit eserleri de

kapsayan genişletilmiş bir tanıma oturtularak yeniden güncellendiğini ifade etmiştir. Genişletilen “tarihi anıt” kavramı 1979 yılında UNESCO tarafından daha da kapsayıcı bir hal almış ve “kültürel varlık” kavramı doğmuştur (Ahunbay, 2018, s. 9).

Türkiye’de kültür varlıklarının korunmasına yönelik ilk yasal düzenlemenin, yabancıların kazı yapmasını izne bağlayan ve bulduklarını yurtdışına çıkartmalarını yasaklamaktan ibaret olan 1869 yılına ait Asar-ı Atika Nizamnamesi olduğu ifadesine yer veren Ahunbay, bu yasal düzenlemenin ilerleyen süreçteki çeşitli yıllarda değişerek genişletildiğini ve bazılarının Cumhuriyet döneminde de kullanıldığına daha sonrasında da, bu yasaların zamanla çağa ayak uyduramaz, yetersiz hale gelmesiyle 1973 yılında kaldırıldığına ve ülkemizin konu ile ilgili ilk yasası olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden söz eder (Ahunbay, 2018, s. 136). Halk tarafından iyi karşılanmayan sit kavramı nedeniyle bu yasa da 1983’te kaldırılmıştır ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Kültür varlığı kavramı 2863 sayılı yasanın 3/1 maddesinde;

“Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır (TC Resmi Gazete, 1983’ten aktaran Ahunbay, 2018, s. 136).”

şeklinde tanım bulmuştur. Buna ek olarak, Madran ve Özgönül çalışmalarında bu tanıma zaman, nitelik ve mekan olmak üzere üç sınıfa ayırarak incelemişlerdir. Tanımda yer alan “tarih öncesi ve tarihi devirler” ifadesinin zaman boyutunu; “yerüstü, yeraltı ve sualtında” ifadesinin mekan boyutunu; bilim, kültür, din, güzel sanatlar ve sosyal yaşamı içine alan ifadesinin de nitelik boyutunu temsil ettiğini çalışmalarında detaylı olarak açıklamışlardır (Madran ve Özgönül, 2005, s. 7).

Bir taşınmazın kültür varlığı olarak kabul edilmesi için belirli niteliklere ve bu nitelikleri kapsayan belirli değerlere sahip olması gerektiğini vurgulayan Madran ve Özgönül, bu değerleri; süreklilik, tarihsel, anı, mitolojik, artistik ve teknik, özgünlük, enderlik, teklik, grup, çokluk, homojenlik, ekonomik, işlevsel, geleneksel, eğitim, belge değeri olmak üzere on altı başlık altında ifade etmiştir. Bu değerleri nasıl tanımladığına ise kısaca bakılırsa; özgün işlevi ve kullanımı günümüze kadar süregelen, çağdaş düzen içerisinde kendisine yer bulan yapılar süreklilik değerini temsil ederken; tarihi olaylarla ilgili, geçmişe ait, geçmişte iz yaratmış yapılar tarihsel; toplum belleğinde kendisine yer

bulmuş yapılar anı; efsaneler ile ilişkilendirilmiş yapılar mitolojik; teknik ve süslemeleri ile dönemsel özellikler taşıyan yapılar artistik ve teknik; değişime uğramadan ilk halleri ile günümüze ulaşan yapılar özgünlük; örneği az olan yapılar enderlik; yapı kendisini niteleyen, ayıran özelliklerden ne kadar fazlasına bir arada sahipse teklik; kültür varlıklarının bir arada bulunması grup; bölge ya da tarihsel döneminin belirleyicisi olacak kadar çok rastlanan sayıda olması çokluk; bulunduğu alana ölçekçe eşit sayıda dağılmış olması homojenlik; yapıların kültür varlığı olması gibi değerini arttıran belirli nitelikler ekonomik; özgün işlevini sürdürmesi, ya da çağa uygun olarak yeniden işlevlendirilmesi işlevsel; toplum içerisinde yerleşmiş inanç ve geleneklere şahitlik eden yapılar geleneksel; öğretici nitelikte olan yapılar eğitim; kent ve toplum kimliği ile ilgili özellikleri sunan yapıların belge değerine sahip olduğu görülür (Madran ve Özgönül, 2005, s. 61-75).

2.2. Mahallenin Kültür Varlığı Olarak Ele Alınışı

Saraçoğlu Mahallesi’ni sadece fiziksel, sosyal, iç mekan özellikleri gibi nitelikler bakımından incelemek yanlış olacaktır. Bu mahalle hem tüm bu kavramların ötesinde bir takım anlam ve değerleri taşıması ile birlikte hem de yasalarca belirlenen nitelikler bakımından kültür varlığı olarak tanımlanmaktadır.

Madran, tarihsel açıdan, bu mahallenin çok eski olmadığını ama Ankara’nın yaşamında bir ilk olmasıyla ve Emlak Bank’ın projesi olmasıyla da bankanın tarihi açısından önemli bir nitelik taşıdığına değinmiştir. Anı değerini ise sosyal bir yaşam alanı olarak tasarlanması, bu yönüyle de sivil ve asker devlet memurları için tasarlanmış bu mahallenin pek çok insanın belleğinde yer eden anılar oluşmasına vesile olması şeklinde tanımlar. Lojmanların çevresel açıdan değişimlere uğrasa da büyük oranda değişikliğe uğramadan, korunarak günümüze gelmesini de özgünlük değeri ile açıklar. Yapıldığı dönem için ilkleri taşıması, tasarımcısının kimliği ve finansman modeli gibi unsurların da enderlik değeri kavramı ile açıklanacağını ifade eder. Saraçoğlu Mahallesi’nin taşıdığı en belirgin değer belge değeri olduğunu vurgular. Cumhuriyet mimarlığı modernleşme başlangıcı ürünü olması, devlet lojmanı kurgusunda olması, Jansen’in planlaması içerisinde yer alması, mimarının Paul Bonatz’ın olması, Erken Cumhuriyet döneminde memurların nasıl bir konut ihtiyacı içerisinde olduklarını göstermesi, dönemin yapı teknolojisi ve malzeme kullanımını göstermesi, ilk kez hemen hemen tüm hizmetleri

barındıran sosyal konut projesi olması şeklinde niteliklerinin olduğu yedi maddelik bir sıralama yaparak belge değeri vurgusunu temellendirir. Bir dönemi yansıtmaları yönüyle kültürel miras olmasına ve konumu bakımından ekonomik değeri yaratmakta olduğuna değinir. Günümüze kadar işlevselliğinden hiçbir şey kaybetmeden ve her türlü lojistik hizmeti içeren bir anlayışla tasarlanmış olması nedeniyle de işlevsel bir değeri taşıdığını belirtir. Son olarak her dönemde kimliğini koruyarak, beklentilere karşılık vermesinin de süreklilik değeri taşıdığına kanaat getirerek bir taşınmazın kültür varlığı olarak kabul edilebilmesi için gerekli olan değerleri sıralamış olur ve böylece Saraçoğlu Mahallesi'nin de bir kültür varlığı olduğunu ifade eder (Madran, 2013, s. 12, 13).

Madran Saraçoğlu Mahallesi'ni; tarihsel, anı, özgünlük, enderlik, belge, ekonomik, işlevsel ve süreklilik değerleri açısından irdelleyerek incelemiştir. Tanımladığı bu değerler, *Tablo. 2.1*'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Bu tablo, Saraçoğlu Mahallesi değerlerinin (Emre Madran, 2013) Emre Madran tarafından değerlendirildiği veriler ışığında Aydan Altınay tarafından hazırlanmıştır.

SARAÇOĞLU MAHALLESİ DEĞERLERİ	EMRE MADRAN, 2013
Tarihsel Değer	- Tarihsel açıdan çok eski olamasa da Ankara'nın yaşamında bir ilk olması. - Emlak Bank'ın projesi olmasıyla da bankanın tarihi açısından önemli bir nitelik taşıması.
Anı Değeri	Mahalle sakinlerinin bir araya gelmesini öngören mekanları ile sosyal bir proje olarak tasarlanması yönüyle, sivil ve asker devlet memurları için tasarlanmış bu mahallede ikamet eden pek çok insanın belleğinde yer eden anılar oluşmasına vesile olması
Özgünlük Değeri	Lojmanların çevresel açıdan değişimlere uğrasalar da, mimari biçimde büyük oranda değişikliğe uğramadan, korunarak günümüze gelmesi.
Enderlik Değeri	- Tasarımcısının kimliği - Finansman modeli - Yapıldığı dönem için ilkleri taşıyan ender bir proje olması
Belge Değeri	- Cumhuriyet mimarlığı modernleşme başlangıcı ürünü olması - Devlet lojmanı kurgusunda olması - Jansen'in planlaması içerisinde yer alması - Mimarının Paul Bonatz'ın olması - Erken Cumhuriyet döneminde memurların nasıl bir konut ihtiyacı içerisinde olduklarını göstermesi - Dönemin yapı teknolojisi ve malzeme kullanımını göstermesi - İlk kez hemen hemen tüm hizmetleri içinde barındıran sosyal konut projesi olması Madran mahalle için en belirgin değer belge değeri olduğunu vurgular.
Ekonomik Değer	- Bir dönemi yansıması yönüyle kültürel miras olması - Konumu bakımından değerli olması
İşlevsel Değer	- Günümüze kadar işlevselliğinden hiçbir şey kaybetmeden, mimarının öngörüsüyle çağdaşlaşan toplumun ihtiyaçlarını karşılayan bir kurguda tasarlanmış olması - Her türlü lojistik hizmeti içeren bir anlayışla tasarlanması
Süreklilik Değeri	- Her dönemde kimliğini koruması - Kendisinden sonra inşa edilen bazı lojman yapılarına örnek olması - Beklentilere karşılık vermesi

Değerlendirmeler göz önüne alındığında Saraçoğlu Mahallesi'nin belirli bir döneme tanıklık etmesi, kentsel ve ulusal bellekte ilkleri temsil eden anlam ve değerlere sahip olması gibi etkenleri taşıyan, korunması gereken bir kültür varlığı değeri olduğu görülmektedir.

Kültür varlığı olan mahalle, 1979 yılında Birinci Derece Kentsel Sit Alanı ilan edilerek tümüyle koruma altına alınmıştır ve bununla birlikte aynı yıl içerisinde mahallede bulunan ağaçlar da anıt ağaç olarak tescillenmiştir. 1994 yılında kamu lojmanlarını satışının gündeme gelmesiyle mahalle sit alanı olmaktan çıkarılıp, konutların satışı istenmiştir (Bayraktar, 2011, s. 73).

08.02.2013 tarihinde 28553 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı ile mahalle riskli alan ilan edilmiştir. 12.09.2013 tarihli Koruma Kurulu kararıyla mahalle İkinci Derece Sit Alanı'na düşürülmüştür. 05.08.2014 tarihli 29079 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu kararıyla mahalledeki tüm kamu tahsisleri kaldırılmıştır. 2015 yılından Saraçoğlu Lojmanları'nda oturanlara konutları boşaltmaları için tebligatlar gitmeye başlamıştır. 2015 tarihinde Mimarlar Odası'nın açtığı dava sonucunda tekrar Birinci Derece Kentsel Sit Alanı'na yükseltilmiştir. 17.08.2017 tarihinde Kütüphane ve Çankaya Kaymakamlığı binaları hariç olmak üzere mahalle Emlak Konut GYO'ya devredilmiştir (Bayraktar, 2018).

2.3. Saraçoğlu (Namık Kemal) Mahallesi

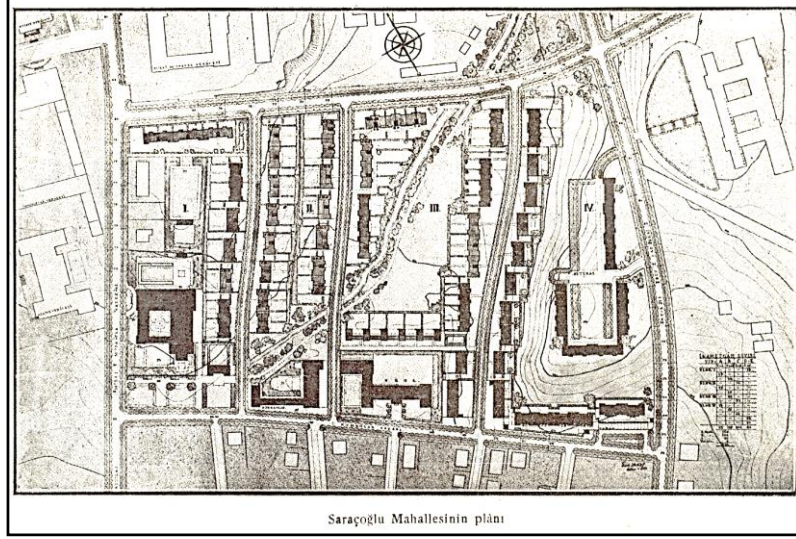
2.3.1. Konumu ve vaziyet planı

Saraçoğlu Mahallesi, Ankara'da Yahya Galip Caddesi, Necatibey Caddesi, Kumrular Sokak ve Müdafaa Caddesi'nin çevrelediği bir konuma sahiptir. Koordinatları 39°50'9" N – 32°50'55" E enlem ve boylamındadır.

Alsaç, Mimarlık Dergisi'ne 1945'te yazdığı yazısında mahallenin konumunu;

“Bakanlıkların batısını çeviren Müdafaa caddesiyle polis kolejinin doğusundaki Necatibey caddesi arasındaki boş arsaya Saraçoğlu Mahallesi yerleştirilmiş bulunuyor. Bu saha kuzeyinden Kumrular Sokağı ve güneyinden de Milli Savunma Bakanlığı ile sınırlanmış bulunmaktadır. Bu sahanın ortasından kuru bir dere geçmekte, arazi hem güneye hem de batıya doğru yükselmektedir. Vaziyet planından görüleceği gibi hafif kıvrılan ve doğu kuzeyinden batı güneyine doğru uzanan üç yolla dört blok meydana getirilmiş ve memur evleri bu yolların kenarlarına sıralanmıştır (Alsaç, 1945, s. 16).”

şeklinde tarif etmiştir.

Şekil 2.1. Saraçoğlu Mahallesi Vaziyet Planı (Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi, 1946a)

Madran, Saraçoğlu Mahallesi'ni; “Kentin yeni merkezinin (Yenişehir) tam ortasında üst düzey bürokrat ve askerlerin ikameti için 1940’larda planlanıp hayata geçirilmiş cumhuriyetin ilk toplu konut projesidir (Madran, 2013, s. 12).” şeklinde tanımlamıştır.

Kısaca Mahalle, kentin merkezinde, Türk Evi biçim özelliklerinin görüldüğü konutları ve sosyal yaşam alanları ile Paul Bonatz tarafından 1944 yılında mahalle kurgusuyla planlanmış Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk toplu konut projesidir.

Madran; bazı kaynaklara göre Saraçoğlu mahallesi'nin aslında bir “Bonatz senaryosu” değil, Ankara’nın ilk kullanılan kent planını hazırlayan “Jansen senaryosu” olduğuna değinmiştir (Madran, 2013, s. 12).

Bakanlıklar Bölgesi olarak anılan Saraçoğlu Mahallesi’ni de kapsayan karma biçimli yerleşim yapılanmasının ilk tohumlarının da Lörcher’in plan önerisi ile atıldığı ve Hititler’den beri Anadolu’da görülmeyen yönetim yapıları ile kamu yapıları birlikteliğinin bu plan ile önerildiği, Jansen ve Holzmeister’in de sınırları belirlenmiş bu bölgeyi ayrıntılayarak üzerinde çalıştıkları da diğer bir görüştür (Cengizkan, 2002, s. 53).

Ayrıca genel planlara bakıldığında da mahalle yerleşiminde Jansen'in bahçeli evler anlayışının izlerinin görüldüğü, dolayısıyla Bonatz'ın planlanmasını etkilemiş olabileceği söylenebilir.

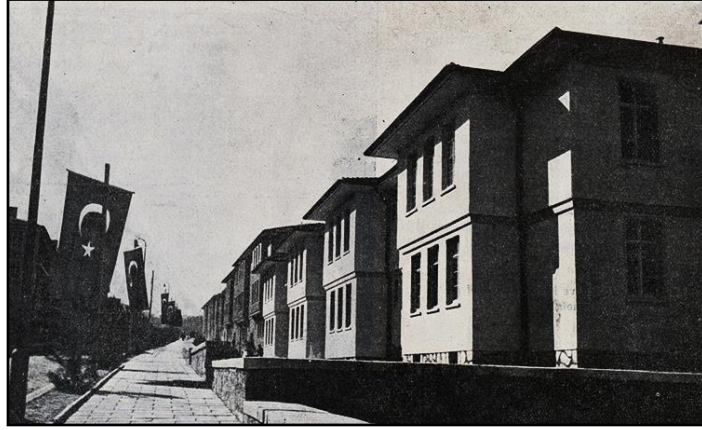
Mahalle'nin vaziyet planına ilişkin yapılan değerlendirmelerde Alsaç; Paul Bonatz'ın çukur olan kısımlara az katlı, yüksek kısımlara ise çok katlı binalar yerleştirdiğini, aynı zamanda Bakanlıklara yakın olan evleri ise yüksek yapımayarak gereksiz rekabetten kaçındığını ifade etmiş ve bu konuda olumlu bir yaklaşım göstermiştir (Alsaç, 1945, s. 16).

Görsel 2.1. *Kuşbakış olarak Saraçoğlu Mahallesi (http-5)*

Sayar da yapıların arazi topografisine uyarlanışını değerlendirirken Alsaç ile benzer söylemlerde bulunmuş ek olarak, yapı grupları arasında kademeler yaratmanın zengin bir perspektif sunduğunu ve tepeyi bu kitle içinde taçlandığını belirterek vaziyet planının iyi değerlendirildiğine kanaat getirmiştir (Sayar, 1946, s. 171, 172).

2.3.2. Mahallenin inşası, toplumsal ve fiziksel unsurlar açısından ele alınışı

Görsel 2.2. *Saraçoğlu Mahallesi (Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi, 1946a)*

Saraçoğlu konutları 1944 yılında Paul Bonatz tarafından mahalle anlayışı ile, geleneksel Türk evi biçimsel özelliklerine atıfta bulunarak tasarlanmış ve inşası başlamış, 1945 yılında bir bölümünün, 1946 yılında ise tamamının inşası bitmiştir. Yapıldığı dönemde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan ise Şükrü Saraçoğlu'dur.

Alsaç, 1945 senesinde Bakanlıklara yakın binaların tamamlandığından, Cumhuriyet bayramında açılış töreninin Kumrular sokağının başında yapıldığından, sokağın başında da mahalleye adını veren dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu'nun isminin yazılı olduğu taşın bulunduğu bahseder (Alsaç, 1945, s. 16).

Ankara'nın başkent olmasının ardından geçen on-on beş yılı geçen süreçte, özellikle devlet memurlarının yaşadığı ciddi konut sıkıntıları söz konusudur.

1929-51 tarihleri arasında Ankara'nın konut ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak memurlara konut ödeneği verilmesi yöntemine değinen Batuman, bu uygulamanın Ankara'nın kentsel gelişiminde önemli rol oynadığını ifade ederek; "...Kentteki konut talebi orta-üst gelir düzeyine mensup memurlardan ve kent çeperine yerleşmeye başlayan yoksullardan gelmektedir. Bu gruplardan ilki konut sorununu kooperatifler aracılığıyla çözerken, ikincisi 1940'lara gelindiğinde iyice görünür hale gelecek olan gecekonducularını inşa edecektir (Batuman, 2017, s. 23)." şeklinde devam etmiştir.

Bayraktar, öncelikli olarak memurlara ödenek ayrıldığı, kredilerin bireysel konut yapımı yerine toplu konut yapımına yönelik olduğu, bu durumu; ulus-devlet ideolojisinin yansıması olarak dönemde memurların ve askerlerin ayrıcalıklı olmasının, memurların

konut sorunlarının çözümü konusunda devletin öncelikle tedbir almasının Mahalle'nin inşasında önemli bir gerekçe olduğu şeklinde özetlemiştir (Bayraktar, 2011, s. 66, 67).

Kuran ise çalışmasında, dönemin koşullarında barınmanın önemli bir yere sahip olduğunu vurgulayarak; Saraçoğlu Mahallesi'nin “memur ve asker grupları tarafından tüketilmek üzere kamu eliyle üretilen, kar odaklı konut anlayışı yerine ihtiyaç odaklı konut anlayışına dayanan bir proje” olduğunu ifade eden değerlendirmede bulunmuştur (Kuran, S. ve Kuran, H., 2016, s. 1013).

Bilgin, yeni kurulmuş genç devletin modernleşme yolunda atacağı adımların konut çerçevesinde karşılığının toplu konutlar olduğuna değinir (Bilgin, 1996). Tüm bu değerlendirmeler göz önüne alındığında Saraçoğlu Mahallesi'nin erken Cumhuriyet Türkiye'sinin özellikle devletçilik ilkesinin ön planda olduğu ideolojisini yansıttığını söylenebilir. Aynı zamanda yeni kurulan genç devletin, başkentinin konut sıkıntısını; içinde bulunulan dönemin milli duyguları ön plana çıkaran duruşunun da etkisiyle devlet memurlarının ve askerlerin ayrıcalıklı olduğu bir anlayışla çözmeye odaklanmış şeklinde yorumlanabilir. Bunun neticesinde de hiçbir imkandan kaçınmayan bir kurguda mahallenin oluşturulduğu kanısına varılabilir.

Ancak, devlet memurlarının konforu için elbette hiç bir masraftan kaçınılmayacağını özellikle belirten Alsaç; bu fedakarlığa karşın mahallede israf edilen birçok detay olduğunu ifade etmiştir. Ve özellikle mahalle etrafına yapılan istinad duvarlarının parasıyla daha pek çok sayıda apartman yapılabileceğini öne sürmüştür (Alsaç, 1945, s. 16).

Görsel 2.3. *Saraçoğlu Mahallesi, 2019*

2.3.3. Mahalle konut planlarının ve iç mekan özelliklerinin incelenmesi

Saraçoğlu Mahallesi'nde 434 daireden oluşan 75 adet iki, üç ve dört katlı; A, B, C, D, E, F, G, H olmak üzere sekiz ayrı tipte bina bulunmaktadır.

Tanrıverdi çalışmasında; sekiz adet A, beş adet B, on iki adet C, üç adet D, iki adet E, üç adet F, dokuz adet G, iki adet H tipi bina bulunduğuna değinir (Tanrıverdi, 2012, s. 69).

Ancak Alsaç ve Sayar'ın Saraçoğlu Mahallesi'nin yapıldığı döneme ait mahalleyi ve konutları inceleyen dergi yazılarında; A, B, C, D, E , F olmak üzere altı tipten söz edilmiştir.

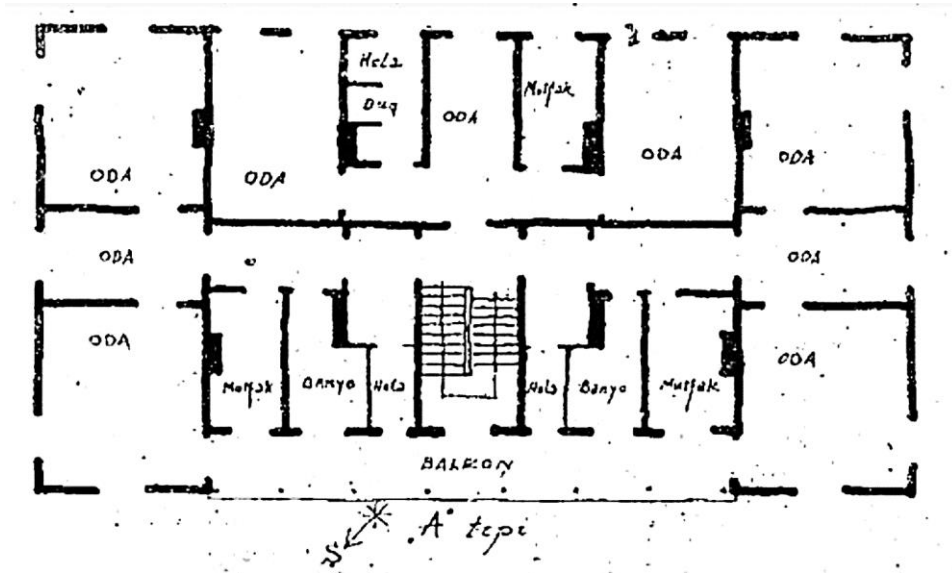
Saraçoğlu konutları yapıldığı dönemde pek çok açıdan tartışmalar yaratmıştır. Bu tez çalışmasında; Saraçoğlu lojmanlarının inşa edildiği dönemin önemli mimarlarından, Zeki Sayar'ın Arkitekt dergisinde ve Orhan Alsaç'ın Mimarlık dergisinde mahalleye dair yaptıkları öne çıkan değerlendirmelerinden yararlanılmıştır.

Paul Bonatz'ın Saraçoğlu konutlarını, eski Türk evlerinin etkisi altında kalarak ve özellikle dış cepheleri bu geleneksel ev tiplerine benzetmek kaygısıyla türlü fedakarlık ve israfta bulunarak tasarladığı kanısında olan Alsaç; Bonatz'ın iç mekanları, dış görünüşe kurban ettiği ve cepheleri sırf eski Türk mimarisine benzetmek amacıyla hiçbir işlevi olmayan, süs olsun diye konulan detaylar kullandığı görüşündedir (Alsaç, 1945, s. 17). Ve bu görüşlerini; “Sanki mimar bu evleri içinde oturacak memurlar için değil de bu mahalleyi dışarıdan gezip görecektir seyyahlar için adeta panayır yapıları gibi yapmış (Alsaç, 1945, s. 19).” şeklinde eleştirel bir dille ifade etmiştir.

Planların, cepheye feda edilmesi konusunda Alsaç ile ortak fikre sahip olan Sayar ise, uzun ve detay gerektiren incelemelere gerek kalmadan planlamalarda yapılan hataların kolaylıkla görülebileceği görüşündedir. Konutların ucuz mesken prensiplerine uymadığı ve planlanış yönünden de aile yaşantımıza uygun olmadıklarını savunur (Sayar, 1946, s. 57). Görüşünü, A tipini örnek göstererek; “Bu tipte her katta üç daire vardır. Her iki baştaki dairelerde servis sahası (koridorlar, hela, mutfak, banyo, balkon) ikamet sahasının %83'ü kadar yer işgal etmektedir (Sayar, 1946, s. 59).” şeklindeki ifadesiyle yer kaybına ve israfına vurgu yaparak destekler.

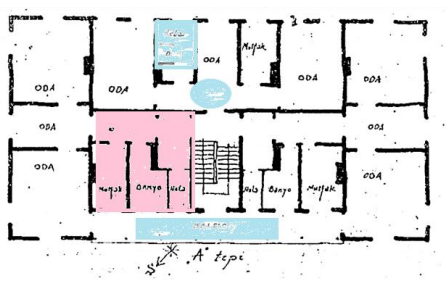
Alsaç, Sayar'ın görüşüne ek; A tipinin cephesinin ve büyük balkonlarının eski konak tiplerine öykünerek yapıldığını söyler. Her katında üç daire bulunan A tipinde,

balkonun yalnızca iki daireye üstelik de aralarında hiç bir bölücü kullanmaksızın pay edilmemesini eleştirir, balkonların sadece dış cephe etkisi düşünülerek planlanmasının yanlış olduğunu savunur. Ayrıca A tipinde katlarda bulunan üç daireden ikisine eve giriş için bir alan ayrıldığına ancak üçüncü dairede böyle bir şey görülmediğine dikkat çeker. Üçüncü dairede banyodan geçerek helaya ulaşılmasının, banyo yani yıkanma yeri kullanılırken helanın kullanım dışı kalmasına yol açacağını belirtir (Alsaç, 1945, s. 18, 19).

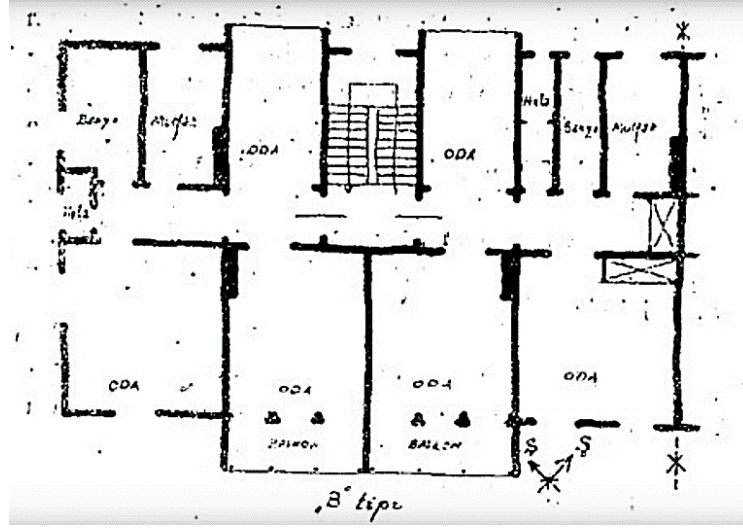

Şekil 2.2. A Tipi (Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi, 1945)

Tablo 2.2. Bu tablo, Saraçoğlu Mahallesi'ne A tipi binaya dair Orhan Alsaç ve Zeki Sayar'ın yaptığı değerlendirmelerin veri olarak kullanılması sonucunda Aydan Altınay tarafından oluşturulmuştur.

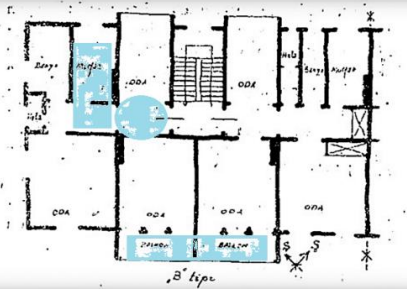
SARAÇOĞLU MAHALLESİ / A TİPİ	Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi (1945)	Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi(1946a)
 <i>A Tipi (Alsaç, 1945)</i> Alsaç'ın eleştirdiği alanlar mavi renk ile, Sayar'ın eleştirdiği alanlar pembe renk ile işaretlenmiştir.	A tipinin cephesinin ve büyük balkonlarının eski konak tiplerine öykünerek yapıldığını söyler. Her katında üç daire bulunan A tipinde, balkonun yalnızca iki daireye üstelik de aralarında hiç bir bölücü kullanmaksızın pay edilmemesini eleştirir, balkonların sadece dış cephe etkisi düşünülerek planlanmasının yanlış olduğunu savunur. A tipinde katlarda bulunan üç daireden ikisine eve giriş için bir alan ayrıldığına ancak üçüncü dairede böyle bir şey görülmediğine dikkat çeker. Üçüncü dairede banyodan geçerek helaya ulaşılmasının, banyo yani yıkanma yeri kullanılırken helanın kullanım dışı kalmasına yol açacağını belirtir.	“Bu tipte her katta üç daire vardır. Her iki baştaki dairelerde servis sahası (koridorlar, hela, mutfak, banyo, balkon) ikamet sahasının %83'ü kadar yer işgal etmektedir.” şeklindeki ifadesiyle yer kaybına ve israfına vurgu yapmaktadır.

B tipinde her dairenin balkonlarının birbirinden ayrılmasının ve dört yöne göre dağılımlarının doğru olduğunu belirten Alsaç, bu tipte doğrudan bir kapalı giriş olmadığı için doğrudan bir oda ya da hole girilmesini eleştirir. Diğer bir eleştirisi de mutfak, yemek yeme için kullanılabilecek alanlara uzak oluşu ve yemeklerin yatak odasının önünden geçirilerek taşınmasının yorucu olacağına dairdir (Alsaç, 1945, s. 19).

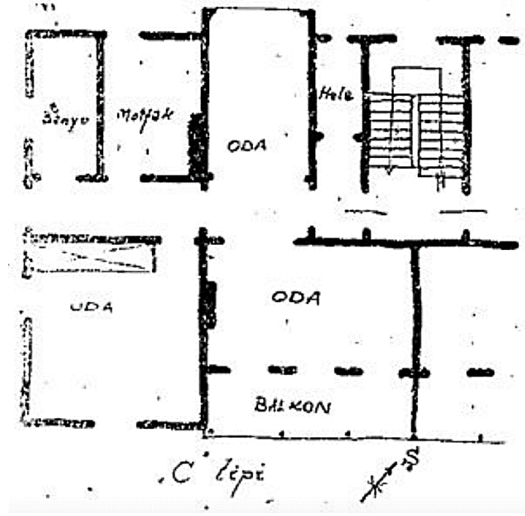

Şekil 2.3. B Tipi (Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi, 1945)

Tablo 2.3. Bu tablo, Saraçoğlu Mahallesi'ne B tipi binaya dair Orhan Alsaç ve Zeki Sayar'ın yaptığı değerlendirmelerin veri olarak kullanılması sonucunda Aydan Altınay tarafından oluşturulmuştur.

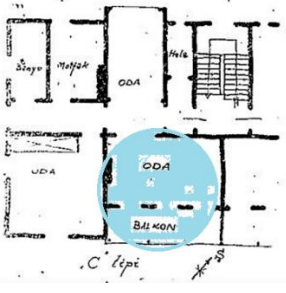
SARAÇOĞLU MAHALLESİ / B TİPİ	Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi (1945)	Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi(1946a)
 <i>B Tipi (Alsaç, 1945)</i> Alsaç'ın yorumda bulunduğu ve eleştirdiği alanlar mavi renk ile işaretlenmiştir.	B tipinde her dairenin balkonlarının birbirinden ayrılmasının ve dört yöne göre dağılımlarının doğru olduğunu belirtir. Bu tipte doğrudan bir kapalı giriş olmadığı için doğrudan bir oda ya da hole girilmesini eleştirir. Mutfağın, yemek yeme için kullanılabilecek alanlara uzak oluşu ve yemeklerin yatak odasının önünden geçirilerek taşınmasının yorucu olacağını belirtir.	—

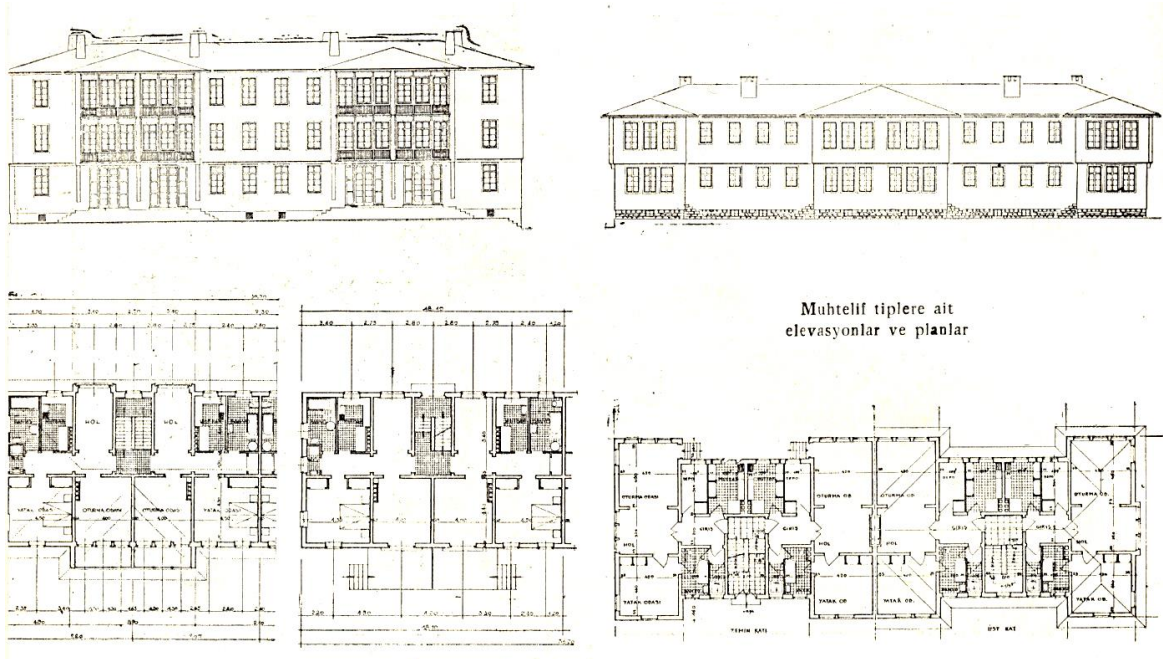
Alsaç, C tipi ile A tipinin çok farklı olmadığına, farklı olarak C tipinde balkonun arkasına mutfak, hela değil de geniş bir oda konulmasının daha uygun olmuş olduğuna değinir (Alsaç, 1945, s. 19).

Şekil 2.4. C Tipi (Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi, 1945)

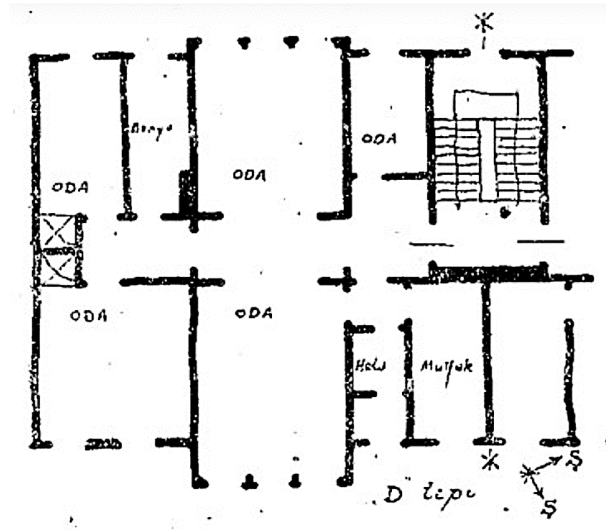
Tablo 2.4. Bu tablo, Saraçoğlu Mahallesi'ne C tipi binaya dair Orhan Alsaç ve Zeki Sayar'ın yaptığı değerlendirmelerin veri olarak kullanılması sonucunda Aydan Altınay tarafından oluşturulmuştur.

SARAÇOĞLU MAHALLESİ / C TİPİ	Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi (1945)	Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi(1946a)
 C Tipi (Alsaç, 1945) Alsaç'ın yorumladığı ve eleştirdiği alanlar mavi renk ile işaretlenmiştir.	C tipi ile A tipinin çok farklı olmadığına, farklı olarak C tipinde balkonun arkasına mutfak, hela değil de geniş bir oda konulmasının daha uygun olmuş olduğuna değinir.	—

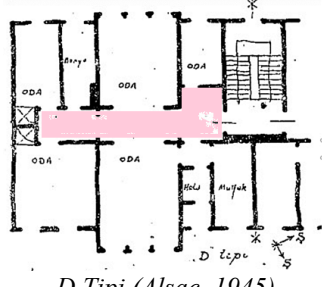
Şekil 2.5. B ve C Tipleri kat planları ve görünüşleri (Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi, 1946a)

Alsaç'ın en kullanışlı tip olarak yorumladığı D tipini, Sayar, koridorların gereğinden fazla yer işgal etmesi sebebiyle eleştirmiştir (Sayar, 1946, s. 59).

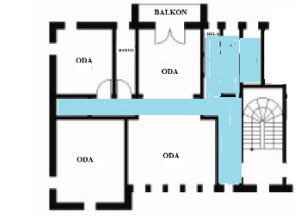
Şekil 2.6. D Tipi (Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi, 1945)

Tablo 2.5. Bu tablo, Saraçoğlu Mahallesi'ne D tipi binaya dair Orhan Alsaç ve Zeki Sayar'ın yaptığı değerlendirmelerin veri olarak kullanılması sonucunda Aydan Altınay tarafından oluşturulmuştur.

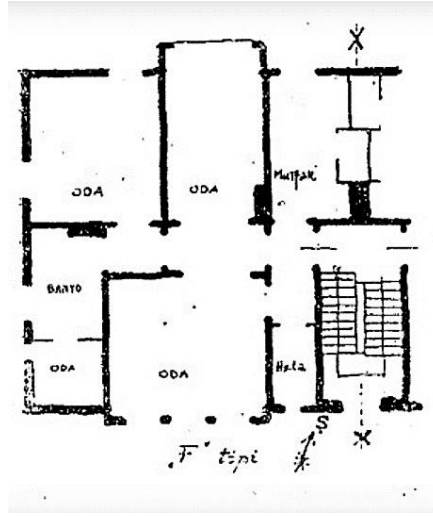
SARAÇOĞLU MAHALLESİ / D TİPİ	Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi (1945)	Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi(1946a)
 <i>D Tipi (Alsaç, 1945)</i> Sayar'ın eleştirdiği kısımlar pembe renk ile işaretlenmiştir.	En kullanışlı tip olarak yorumlamıştır.	Koridorların gereğinden fazla yer işgal etmesi sebebiyle eleştirmiştir.

E tipinde ayak altı alanların 22 metrekare olduğunu ve bunun bütün dairenin yedide birine denk geldiğini söyleyen Alsaç, bu hususta yer israfı yapıldığına dikkat çekmektedir (Alsaç, 1945, s. 20).

Tablo 2.6. Bu tablo, Saraçoğlu Mahallesi'ne E tipi binaya dair Orhan Alsaç ve Zeki Sayar'ın yaptığı değerlendirmelerin veri olarak kullanılması sonucunda Aydan Altınay tarafından oluşturulmuştur.

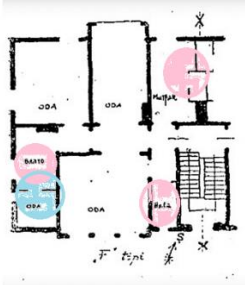
SARAÇOĞLU MAHALLESİ / E TİPİ	Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi (1945)	Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi(1946a)
 <i>E Tipi (Tanrıverdi, 2012)</i> Alsaç'ın eleştirdiği alanlar mavi renk ile işaretlenmiştir	Ayak altı alanların 22 metrekare olduğunu ve bunun bütün dairenin yedide birine denk geldiğini söylemiş, bu hususta yer israfı yapıldığına dikkat çekmiştir.	—

Sayar planlanma bakımından en kullanışlı tip olarak bulduğu F tipinde, servis kısımlarının birbiri ile çok ayrı olmasının temiz ve pis su için, inşaat malzemelerinin pahalı ve de sınırlı olduğu bir dönemde, fazladan tesisata sebebiyet vermesini eleştirmiştir (Sayar, 1946, s. 59). Alsaç ise F tipini, sandık odası ya da hizmetçi odası olarak tanımladığı küçük odaya banyodan geçilerek girilmesi yönüyle ve banyonun rutubetinin sandık odasındaki eşyalara zarar vereceğini öne sürerek eleştirmiştir (Alsaç, 1945, s. 20).

Şekil 2.7. F Tipi (Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi, 1945)

Tablo 2.7. Bu tablo, Saraçoğlu Mahallesi'ne F tipi binaya dair Orhan Alsaç ve Zeki Sayar'ın yaptığı değerlendirmelerin veri olarak kullanılması sonucunda Aydan Altınay tarafından oluşturulmuştur.

SARAÇOĞLU MAHALLESİ / F TİPİ	Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi (1945)	Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi(1946a)
 <i>F Tipi (Alsaç, 1945)</i> Alsaç'ın eleştirdiği alanlar mavi renk ile, Sayar'ın eleştirdiği kısımlar pembe renk ile işaretlenmiştir.	Mimarın sandık odası ya da hizmetçi odası olarak tanımladığı küçük odaya banyodan geçilerek girilmesi yönüyle ve banyonun rutubetinin sandık odasındaki eşyalara zarar vereceğini öne sürerek eleştirmiştir.	Banyodan, hizmetçi ve sandık odasına geçiş gibi durumların sosyal hayatımızla örtüşmediğine değinir. Servis kısımlarının birbiri ile çok ayrı olmasının temiz ve pis su için, inşaat malzemelerinin pahalı ve de sınırlı olduğu bir dönemde, fazladan tesisata sebebiyet vermesini eleştirmiştir

Konutlar odaların büyüklükleri, geniş ve ferah kullanımları açısından Alsac'tan olumlu yorum almıştır.

Buna karşın Alsac ve Sayar'ın yazılarında değinmediği, G ve H olmak üzere iki tip bina daha mevcuttur. Tanrıverdi, mahalle içerisinde, bodrum artı üç kattan oluşan her katında üçer odalı iki dairesi bulunan toplamda dokuz adet G tipi bina olduğundan söz eder. Ve G tipinde ıslak mekanların birbirinde ayrı olarak planlamasının ekonomik açıdan uygun olmadığına değinir. Ayrıca mahallede iki adet H tipi bina bulunduğunu, bodrum artı üç kattan oluşan bu dairelerin de her katında iki daire, her dairesinde beş oda bulunduğunu ve bu tip binaların üst düzey görevliler tarafından kullanıldığını belirtir (Tanrıverdi, 2012, s. 76-78).

Alsac hemen hemen her odada yerli dolaplar bulunduğuna değinerek, depolama alanlarının çok olmasını olumlu yönde yorumlanmıştır (Alsac, 1945, s. 20). Fakat Sayar, dairelerin pek azında yerli dolaba rastladığına, mutfaklarda ise dolap gibi teçhizat ürünlerinin hiç kullanılmamasına şaşırdıklarını ifade etmiştir (Sayar, 1946, s. 59).

Mahalle ve konutları ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuş, erken Cumhuriyet döneminin önemli mimarlarının, belirli konularda konutlarda işlemeyen yönler bulunduğunu vurguladıkları görülmektedir. Ancak buna karşın konutların gerek şehir ile bütünleşik ilişkiler kuran vaziyet planı, gerekse iç mekana dair sunduğu modern kullanım ve girdiler ile çağdaş sosyal konut anlayışı açısından da toplu konut yapılanması ve mekana dair önemli katkıları olduğu görülür.

Tablo 2.8. Bu tablo, Saraçoğlu Mahallesi'ne dair Orhan Alsaç ve Zeki Sayar'ın yaptığı değerlendirmelerin veri olarak kullanılması sonucunda Aydan Altınay tarafından oluşturulmuştur.

SARAÇOĞLU MAHALLESİ VE KONUTLARI	Orhan Alsaç / Mimarlık Dergisi (1945)	Zeki Sayar / Arkitekt Dergisi(1946a)
Vaziyet Planı ve Topografyaya Uyum	Çukur olan kısımlara az katlı, yüksek kısımlara ise çok katlı binalar yerleştirilmesiyle, aynı zamanda Bakanlıklara yakın olan evleri ise yüksek yapımayarak gereksiz rekabetten kaçıldığını ve arazi vaziyetinin iyi bir şekilde değerlendirildiğini yorumlar.	Yapı grupları arasında kademeler yaratmanın zengin bir perspektif sunduğunu ve tepeyi bu kitle içinde taçlandığını belirterek vaziyet planının iyi değerlendirildiğine kanaat getirmiştir.
Dış Mekan Özellikleri	Mimarın eski Türk evlerinin etkisi altında kalarak ve özellikle dış cepheleri bu geleneksel ev tiplerine benzetmek kaygısıyla türlü fedakarlık ve israfta bulunarak tasarladığı, cepheleri sırf eski Türk mimarisine benzetmek amacıyla hiçbir işlevi olmayan, süs olsun diye konulan detaylar kullandığı görüşündedir.	Planların, cepheye feda edilmesi ve işlevsiz olarak kullanılabilecek öğeler konusunda Alsaç ile ortak fikre sahiptir.
İç Mekan Özellikleri	Mimarın iç mekanları, dış görünüşe kurban ettiği görüşündedir.	Uzun ve detay gerektiren incelemelere gerek kalmadan planlamalarda yapılan hataların kolaylıkla görülebileceği görüşündedir.
Malzeme ve İşçilik	Her sokakta evlerdeki renk değişiminin ahenkli ve güzel olduğunu, ancak işçilik hatası yüzünden birbirine karışmış boyaların gözü rahatsız ettiğini belirtir. nce işçiliğin aceleye gelmiş olduğunu, özellikle taş işçiliğinde ve kapılar etrafındaki taşlarda bu durumun göze batacak kadar fena olduğuna değinir.	—
Konut Maliyetleri	Devlet memurlarının konforu için elbette hiç bir masraftan kaçınılmayacağını özellikle belirtmiş; bu fedakarlığa karşın mahallede israf edilen birçok detay olduğunu ifade etmiştir. Ve özellikle mahalle etrafına yapılan istinad duvarlarının parasıyla daha pek çok sayıda apartman yapılabileceğini öne sürmüştür.	Konutlarda ucuz mesken bünyesi ve konfor olmadığı görüşündedir.

Kuran; Saraçoğlu Mahallesi konutlarını, “yapıldığı dönemde temel barınma ihtiyaçlarını karşılaması, Cumhuriyet’in yeni ve modern yaşama biçiminin simgesi olması, devlet eliyle üretilmesi, Bahçeşehir planlama ilkelerinin sentezi ile tasarlanması, kentsel merkezi işlevler ile konut birlikteliği” gibi özelliklere sahip olması bakımından özetlemiştir (S. Kuran ve H. Kuran, 2016, s. 1013, 1014).

Yapılardaki, Alsaç ve Sayar’ın, biçimselde kaldığını vurguladıkları geleneksel Türk evine yapılmış atıflar ve Alsaç’ın yazısının bir kısmında odaların geniş ve ferah olması ile ilgili olarak “Ankara’da yalnız kira getirmesi düşünülerek yapılan apartmanları düşününce insan eskiden kalma bu ferahlığa susamış olduğunu anlıyor (Alsaç, 1945, s. 20).” sözlerinde belirttiği gibi, konutların belirli nitelikleri bakımından geleneksel anlamdaki değerlerden de kopmamaya çalışarak, bir anlamda geçmişe köprü kurmayı ihmal etmediği görülmektedir. Bir başka açıdan yaklaşıldığında ise Kuran, Alsaç’ın değindiği bu durumu “kar odaklı bir konut anlayışı yerine ihtiyaç odaklı konut anlayışı”nın benimsenmesi şeklinde ifade etmiştir (S. Kuran ve H. Kuran, 2016, s. 1013).

Bununla birlikte bu konutlar, Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinin modernleşme adımları, ideolojileri, devletçilik politikası anlayışı, ekonomik boyutu gibi pek çok noktanın mekan ile birlikte somutlaşarak, mekana yansımaları açısından da önemli bir veri sunmaktadır.

2.3.4. Sosyal yaşam alanı olarak incelenmesi

Saraçoğlu Mahallesi sadece konut anlamında değil, konut ve çevrenin birbiriyle bütünleşik anlamdaki ilişkileri bakımından önemli bir örnektir. Okul, alışveriş dükkanları, kütüphane, park gibi dinlenme ve oyun alanları, sinema gibi eğlence alanları gibi birçok ihtiyaca yönelik yapıyla bağlantılı olarak düşünülmüş sosyal bir toplu konut yapılanmasıdır.

Bayraktar, Saraçoğlu Mahallesi’ni önemli kılan özellikleri sıralarken 1951’ten bu yana halen kullanılmakta olan okul, 1948’ten bu yana kullanılan eski Milli Kütüphane, halen Çankaya Kaymakamlığı olarak kullanılmakta olan yönetim merkezi, çocuk oyun alanları ile birlikte ele alınmış olmasını vurgulamaktadır (Bayraktar, 2011, s. 70).

Batuman; erken Cumhuriyet dönemi konut bölgelerinin okul, açık alanlar, park, çarşı gibi sosyal yaşam alanları ile donatılmasının, Ebenezer Howard'ın bahçe-şehir anlayışının çağdaş yorumu olduğunu ifade eder (Batuman, 2017, s. 19).

Buna göre Mahalle'nin, günümüzde kendisine ait sosyal yaşam alanları ile revaçta olan yaygın site anlayışının fikir temellerini oluşturduğu söylenebilir.

Bayraktar, “Blok ve apartmana konutta sıhhat ve ahlaki açıdan karşı çıkılmasına, tek ev fikrinin önemli olmasına karşın Saraçoğlu Mahallesi'nin katlı ve sıra evler biçiminde ele alınması önemlidir (Bayraktar, 2011, s. 67).” diyerek dönem içerisinde, hem sosyal anlamda modern yaşama biçimi olarak bir arada olma tarzının, hem de ekonomik anlamda yerden ve maliyetten tasarruf yapabilmenin öne çıkan amaçlar olduğunu özetlemiş olur.

Madran, 1948'de Adnan Ötüken'in girişimiyle Milli Kütüphane olarak kullanılmaya başlanan binanın, aslında kulüp gibi bir sosyal merkez olarak tasarlanmış olduğuna değinir. Kütüphanenin arkasında yer alan, yer ve nitelik açısından çok fazla bilinmeyen bir çocuk bakımevinin varlığına dikkat çekerek devam eder ve Çankaya Kaymakamlığı olarak bilinen binanın da bazı belgelere göre ilk yönetim binası olduğuna değinir (Madran, 2013, s. 12).

Görsel 2.4. Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi bahçesi ile birlikte, 2019

Görsel 2.5. *Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 2019*

Görsel 2.6. *Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi bahçesinde bulunan süs havuzu, 2019*

Görsel 2.7. *Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 2019*

Görsel 2.8. *Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi çıkmaları, 2019*

Görsel 2.9. *Namık Kemal Ortaokulu, 2019*

Görsel 2.10. *Konutlar arasında gözükten basketbol potası ve basket sahası, 2019*

Bayraktar, bu yapıların mahalle ile kent arasında kamusal kullanımları ile de bir sınır oluşturduğuna değinir (Bayraktar, 2018).

Tüm bunlar ışığında Saraçoğlu konutları temel gereksinim olan barınmanın ötesinde, çok yönlü yaşam alanları, şehir ile kurduğu konforlu ve bağlantılı ilişkiler yönüyle birlikte ele alınması gereken sosyal bir projedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BELLEK VE ANI KAVRAMLARININ MEKAN İLE İLİŞKİSİ

3.1. Bellek Kavramı ve Mekan ile İlişkisi

Bellek kelime olarak, hafıza sözcüğünün eş anlamına karşılık gelmektedir. Belleğin tarih, psikoloji, sosyoloji, tıp, mimarlık gibi farklı pek çok disiplinde araştırma konusu olduğu, buna paralel olarak da birçok alanda tanım bulduğu görülür. Ancak temel olarak sözlük anlamıyla, “Öğrenilmiş, görülmüş ya da baştan geçmiş şeyleri akılda tutma ve yeniden bilinçte canlandırma yetisi (Büyük Sözlük, tarihsiz, s. 292).” şeklinde tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise; “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin (TDK, 2020).” olarak tanım bulmuştur.

Metaforik olarak Carus, belleği büyük bir labirente benzetmiştir (Draaisma, 2018, s. 21). Nora, hafızayı yani belleği tanımlarken “Hafıza diye adlandırdığımız şey aslında hatırlanması imkansız olan şeylerin heybetli ve başdöndürücü stoğudur, hatırlama ihtiyacı duyabileceğimiz şeylerin sonsuz listesidir (Nora, 2006, s. 25).” ifadelerini kullanmıştır. Chevalier, “Bilincimiz belleğimizdir (Chevalier, 1928’den aktaran Özaloğlu, 2017, s. 15).” demiştir.

Bu tanımlardan yola çıkarak, bellek ve belleğin işlevi şu şekilde özetlenebilir: Bellek önce algılar; algılananları, geçmişte yaşananları, deneyimleri akılda tutarak kodlar ve depolar; depolanan bilgiyi yorumlar, gerektiğinde çağırarak anımsar böylece bilgiyi tekrar tekrar, yeniden kullanmış olur. Kısacası belleğin; duyular aracılığıyla algılanan bilgilerin, deneyimlerin, eylemlerin kaydedildiği, depolandığı, geri çağrıldığı ve kullanıldığı dinamik olarak işlemekte olan bir mekanizmaya sahip olduğu anlaşılabilir. Bundan çıkarımla da, insan belleğinin, sınırları henüz tam anlamıyla keşfedilememiş, kusursuz ve karmaşık bir sistem olduğu söylenilebilir.

Bellek denilen bu karmaşık sistemin temel anlamda kısa süreli bellek ve uzun süreli bellek olmak üzere ikiye ayrılarak incelendiği görülür. Özak, daha sonra yapılan çalışmalarda “duyusal bellek, kısa süreli bellek, uzun süreli bellek olmak üzere üç farklı bellek türünün görev yaptığı (Atkinson ve Shiffrin 1971’den aktaran Özak, 2008, s.

25)” ortaya konulduğundan söz eder. Duyusal belleğin, görüntü ya da seslerin birkaç saniye gibi çok kısa süreli olarak kaldığı, duyumların ilk karşılaştığı bellek olduğuna değinen Özak, duyusal bellekte kaydedilen ve 30 saniyeden daha kısa süre hatırlanan bilgilerin kısa süreli belleğe aktarıldığına yer verir. 30 saniyeyi geçerek hatırlanan her bilginin ise uzun süreli belleğe kaydedildiğinden bahseder (Özak, 2008, s. 25).

Öğrenme ve hatırlama eyleminin gerçekleşmesi için verinin uzun süreli bellekte yer edinmiş olması gerektiği söylenebilir. Bununla ilgili olarak “Bir bilginin öğrenilmiş olarak kabul edilmesi için mutlaka uzun süreli bellekte depolanması gerekir (Engin, Calapoğlu ve Gürbüzöğlu, 2008, s. 251).” ifadeleri kullanılmıştır.

Özak kısa ve uzun süreli her iki bellek türü için de, ortak olarak, “kodlama, depolama ve geri getirme” aşamalarının olduğundan bahseder (Özak, 2008, s. 27).

Tablo 3.1. Kısa ve uzun süreli belleğin üç aşaması tablosu (Özak, 2008, s. 28)

	<i>Kodlama</i>	<i>Depolama</i>	<i>Geri Getirme</i>
Kısa Süreli Bellek	İşitsel/Görsel	Sınırlı Kapasite	Ne kadar çok nesne olursa geri çağırma o kadar yavaşlar
Uzun Süreli Bellek	Anlamlı Bağlantılar kurma/Anlamanın işlenmesi	İlişkilendirme	Ne kadar çok nesne olursa geri çağırma o kadar fazla anlamlandırılır

Özak’tan aktarılan tablodaki veriler ve bilgiler ışığında özetle; kısa süreli belleğin, günlük yaşamda gerek duyulan, anlık duyumların kısa bir süre için depolandığı, sınırlı kapasiteye sahip bir bellek olduğundan söz edilebilir. Tüm bu bilgilerden hareketle öğrenilenler, deneyimler, hatıralar gibi geçmişle bağlantılı, anlamlı ilişkiler kurularak anımsanan edinimler uzun süreli bellekte depolanır. Bir başka deyişle geçmişle bağlantılı, akılda tutulması gereken, geleceğe yönelik kalıcı bilgiler, hatıralar uzun süreli belleğin öğeleridir denilebilir.

“Bellek insanlığın ortaya çıkışından bu yana tarihi korumanın ve bir sonraki nesle aktarmanın en önemli araçlarından birisi olmuştur (Özaloğlu, 2017, s. 18).” Bu yorumdan da çıkarımla belleğin; kişilerin hem yaşadıklarını depolayarak geçmişle bağ kurdukları hem geçmiş birikimlerini tazeleyerek, diri tutarak şimdiki zamana tutundukları hem de bu birikimleri başkalarıyla paylaşarak başkalarının belleğinin parçası oldukları ve bu aktarımla da geleceğe uzandıkları, kısacası zamanın tüm boyutlarına dokunabildikleri çok yönlü bir düzlem olduğu söylenebilir.

Belleğin aynı zamanda hatırlama ve unutma eylemlerinin merkezi olduğu görülür. Hatırlama ve unutma eylemlerinin gerçekleşmesi için öncelikle bellek devreye girer.

Hatırlamak, “Anımsamak, bellekte yer etmiş bir anıyı, izlenimi yeniden canlandırmak (Büyük Sözlük, tarihsiz, s. 947).” olarak tanımlanmıştır. Unutmak ise “Aklında kalmamak, hatırlamamak (TDK, 2020).” olarak tanım bulmuştur.

Kılıçkaya unutkanlığı, “Unutkanlık belleğimizin kış uykusudur (Kılıçkaya, 2017, s. 28).” şeklinde tanımlamıştır. Psikoloji uzmanlarının unutma üzerine çeşitli savları olduğu görülür. Bazıları unutmanın, beyin hücrelerinin bozulmasına ya da beyinin yeterince kullanılmamasından kaynaklı olarak bilinenlerin silinmeye başlamasına bağlı olarak geliştiğini savunur. Bazıları ise bilginin hiçbir zaman bellekten silinmediğine, sadece anımsanma sırasında aksaklıklar yaşanmasından dolayı unutma sorunu yaşandığına değinir.

Hatırlama ve unutmanın ilişkisine yönelik olarak ise “Bellek silinmez ve asla yok edilemez. Sadece unutkanlığın zarı anıların ışıldamasını engeller. Sonra bir darbe gelir ve o zarı parçalar. Hatırlamak budur (Eroğlu’ndan aktaran Kılıçkaya, 2017, s. 28).” yorumu yapılmıştır. Burada da belirtildiği gibi unutmanın hatırlama eylemine dönüşmesi için belleğe yardımcı bir takım etkiler gerekmektedir.

Bellek, hatırlamak için; zaman, mekan, bireysel ve toplumsal özellikler, duyulara hitap eden algı ve deneyimler, imgeler gibi belirli yardımcı faktörlere ihtiyaç duyar. Belleği yoğuran, aktaran ve dönüşüme uğratan en önemli uyarıcıların başında da mekanın geldiği söylenebilir.

Özaloğlu “Bilinçli bellekte mekan/yer en temel bileşendir (Özaloğlu, 2017, s. 14).” diyerek mekanın, belleğin kilit taşı olduğuna değinmiştir. Özmen ve Çetin ise, “Bellek hatırlama/unutma sürecinin sürekli şekillendiği, değiştiği bir olgu, mekan ise bu ilişkiler çerçevesinin başlıca unsurudur (Özmen ve Çetin, 2017, s. 103).” diyerek bellek için mekanın önemini vurgulamışlardır.

Mekanın sözlük anlamı, “Yer, bulunulan yer, ev, yurt, oturulan yer (Büyük sözlük, tarihsiz, s. 1487).” olarak verilmiştir. Lefebvre’ye göre mekan; “algılanan, tasarlanan, yaşanan (Lefebvre, 2016, s. 74)” olmak üzere üçlü bir momenti ve “Gündelik yaşamımıza ilişkin her türlü deneyimi (Lefebvre 1991a, 1991b, 1998’den aktaran Özaloğlu, 2017, s. 13)” içerir.

Roth, mekanı “Mekan güçlü bir davranış şekillendiricidir (Roth, 2017, s. 76).” şeklinde tanımlayarak, mekanın bireylerin kişiliğini ve eylemlerini şekillendirdiğine vurgu yapmıştır. Bunun yanında mekanı; fiziksel, algısal, kavramsal ve davranışsal olarak sınıflandırarak ele almıştır. Öncelikle yapısal elemanlar ile sınırlanan hacim olarak imgelenen fiziksel mekandan söz etmiştir. Görülen, algılanabilen mekanı algısal mekan olarak tanımlamış; zihinsel düzlemde, belleğimizde depolanan planları kavramsal mekan; mimar tarafından mekan içerisindeki eylemleri ve davranışları şekillendiren mekanları da davranışsal mekan olarak tanımlamıştır (Roth, 2017, s. 75, 76).

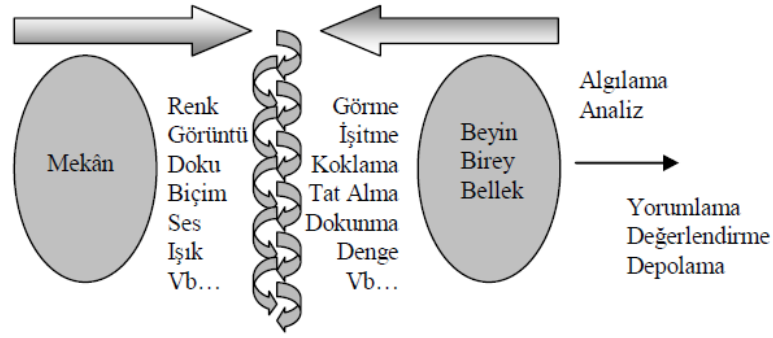
Güngör mekanla ilgili olarak, “Mekan insan ikilisi bir bütündür. İnsan bulunduğu mekana göre şekil alır, mekan da insanla anlam kazanır. (Güngör, 2017, s. 395)” demiştir.

Pallasmaa, ev yani mekanla ilgili olarak, “Evimiz, bedenimiz, belleğimiz ve kimliğimizin sığınağıdır (Pallasmaa, 2018, s. 78) ve “Evimiz özkimliğimizle birleşir; kendi beden ve varlığımızın parçasına dönüşür (Pallasmaa, 2018, s. 86).” ifadelerini kullanmıştır.

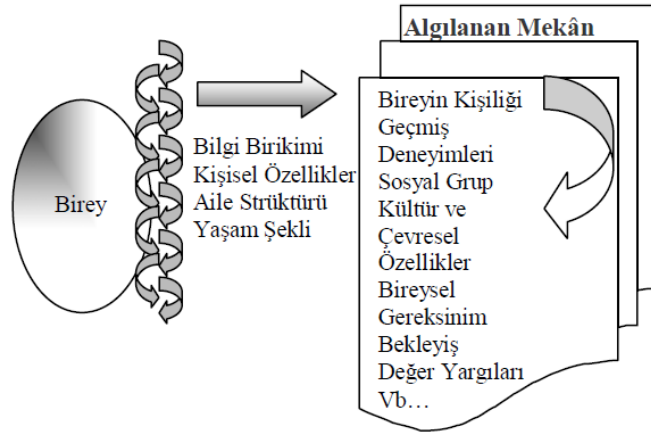
Yukarıda verilmiş mekan tanımlarında görülen ortak çıkarım; mekanın eylemle başladığı, eylemi şekillendirdiği, bireysel eylem ve kimlikler özünde anlam yarattığı olabilir. Mekanın bir anlamda belleklerde, kullanıcılarına yön veren kodlar üretip tüketen, çok katmanlı bir sistem olduğu söylenebilir.

Özak ve Öymen çalışmalarında bellekte kalıcı mekânsal izlerin oluşmasında; mekanın duyulanması, algılanması ve belleğe kodlanması olmak üzere üç aşamadan bahsederek, bu düşüncelerini hazırladıkları şekiller ile anlatmışlardır. Buna göre duyular

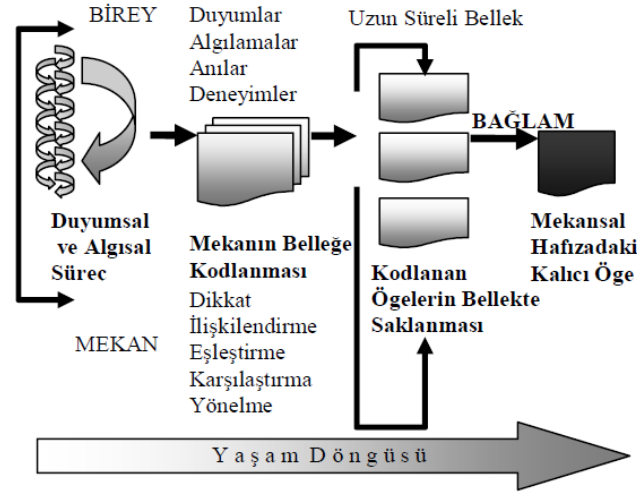
aracılığı ile mekanın fiziksel özelliklerinin ve içinde yaşananların kavrandığı, mekanın duyulanması ilk aşamadır. Duyulan mekan bileşenlerinin, birey tarafından yorumlanması ile de mekânsal algılama süreci başlar. Duyulan ve algılanan mekanın bellekte uzun süre saklanması ile de kodlama gerçekleşir (Özak ve Öymen, 2009, s. 150).

Şekil 3.1. Mekanın duyum aşaması (Özak ve Öymen, 2009, s. 150)

Şekil 3.2. Bireyin algısına bağlı hatırlanan mekan (Özak ve Öymen, 2009, s. 150)

Şekil 3.3. Kalıcı bellekte mekan ögesinin oluşumu (Özak ve Öymen, 2009, s. 151)

Özetle mekan için; bireylerin yaşantılarını, bilerek veya bilmeyerek deneyimlemiş olduklarını, duyumlarını içeren aynı zamanda belleklerini ve kimliklerini icra ettikleri, soyut ve somut birçok nitelik barındırdığı yorumu yapılabilir. Bireylerin, ailelerinin, ait oldukları toplumların; kendilerini nasıl kurguladıklarını gösterdikleri, ruh katarak duygusal bağ kurdukları, yaşantılarının çerçevelerini çizdikleri, öne çıkmasını istedikleri anlamları vurguladıkları, isteklerini ve eylemlerini gerçekleştirdikleri, ürettikleri, tükettikleri, doldurdukları hacimler mekan olarak tanımlanabilir. Tüm bunların devamlı bir ilişki içerisinde olduğu düşünülürse; mekanın gerçekleşmesi için belleğe, belleğin gerçekleşmesi için de mekana ihtiyaç vardır denilebilir. Kısacası, verilen bilgilerden hareketle, bellek ve mekanın; bütünsel kurgu içerisinde anlam ve süreç inşa ederek, birbirlerini şekillendirdikleri, dönüştürdükleri ve taşıdıkları sürekli bir döngü içerisinde oldukları çıkarımına varılabilir. Mekan ve bellek arasındaki bu döngü; bireysel ve toplumsal nitelik ve olaylar başta olmak üzere, mimari ortam, psikolojik ve sosyolojik fenomenler, kültür, gelenek ve görenekler, alışkanlıklar gibi pek çok faktör ile etkileşim halindedir.

3.2. Toplumsal Bellek ve Mekan ile İlişkisi

Bellek kişiler için, etkileşim halindeki çeşitli faktörlerin bir araya gelerek anlamlar inşa ettiği, kodlar üretilip tüketen zihinsel bir depo olarak görülebilir. Bu zihinsel deponun arşivlenerek, korunmasının, geliştirilip, dönüştürülüp, bağlar kurarak, kalıplaşmış bir

şekilde gelecek nesillere aktarılmasının ise ortak bir belleği var ettiği söylenebilir. Aynı şekilde toplumların ortak geçmişlerinde kilit noktası olarak nitelendirilebilecek kültürel, ekonomik, sosyal, tarihsel olaylar gibi dönüm noktaları da toplumsal belleği oluşturur.

Nora farklı kimlikleri birbirine bağlayan bir ağın var olduğundan bahsederek, “kolektif bir bilinçaltı organizasyon (Nora, 2006, s. 37)”un varlığından söz etmiştir ve hafızayı tanımlarken; “Hafıza her zaman yaşanan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisidir (Nora, 2006, s. 19).” ve “Hafıza doğası bakımından değişik ve sınırsız, kolektif, çoğul ve bireyselleşmiştir (Nora, 2006, s. 19).” ifadelerini kullanmıştır. Ulusal hafızayı tanımlarken de “Birilerinin hafızası, herkesin hafızasıdır (Nora, 2006, s. 258).” demiştir.

Bertram, bireysel ve otobiyografik hafızadan ayrılan “kolektif hafıza” kelimesini ilk olarak adlandıran kişinin “Maurice Halbwachs (1877-1945)” olduğuna değinmiş (Bertram, 2012, s. 25) ve kolektif ya da toplumsal hafıza için; “Grup tarihini kendince temsil eden mitler, hikayeler, imgeler, ayinler ve gelenekler aracılığıyla paylaşılan ve grubun sahibi olduğu geçmişle ilgili fikirlerden kaynaklanır (Bertram, 2012, s. 26).” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca kolektif hafızanın otobiyografik içeriğe sahip olmadığından, bunun yerine dolaylı olarak hatıra imgeleri aracılığıyla kurulduğundan bahsetmiş ve kolektif hafızayı “Hafızası olan bir hafıza veya tarihi olan bir hafızadır (Bertram, 2012, s. 92).” olarak tanımlamıştır.

Toplumsal belleğin aynı zamanda, kimlik ve kök kavramlarını doyurarak şekillendiren, bireylerin ve toplumların varoluşsal yolculuklarına rehberlik eden, geçmişleri ve gelecekleri arasında köprü kuran ortak bir milli bilinci nitelediği söylenebilir.

Tunçel toplumsal bellek ile ilgili olarak, “[...] toplumların bellekleri kendi biriktirdikleri olgularla değil, birilerinin aktardığı olgularla doludur (Tunçel, 2017, s. 21).” ifadelerini kullanmış; toplumsal belleği ve işlevini “toplumun kimliğinin kurulması ve sürdürülebilmesi için geçmişte olanları hatırlamak (Tunçel, 2017, s. 22)” olarak belirtmiştir. Aynı zamanda toplumsal belleğin; bireylerin düşünme biçimlerini oluşturarak, bireysel kimliklerine eklemlendiğini vurgulamıştır (Tunçel, 2017, s. 22).

Özaloğlu da kişisel bellek ve toplumsal bellek arasındaki etkileşimi, şekillendikleri ve şekillendirdikleri olguları, “Kişiler belleklerini toplum içinde oluştururlar. Toplumsal çerçeveler belleği oluşturan araçlardır ve bu çerçeveler o özel dönemin baskın

söylemleriyle şekillenirken eş zamanlı olarak belleklerde oluşur (Özaloğlu, 2017, s. 16).” sözleriyle açıklamıştır.

Tüm bunların gerçekleşmesi için de her toplumun; ortak hafızalarını kuracakları, aidiyet hissedecekleri, biraradalık duygularını güçlendirecekleri, yaşam biçimlerini vurgulayarak sürdürecekleri, birlikte deneyimleyecekleri, birlikte hatırlayıp, birlikte unutacakları, unuttuklarını hafızalarında tekrar canlandırma fırsatını yakalayacakları mekanlara ihtiyaçları vardır. Mekan bu anlamda hem kültürel bir kod taşıyıcısı, hem de kişisel ve toplumsal belleğin aynasıdır denilebilir.

“Her toplumsal grup ancak mekanla birlikte hatırlayabilir (Lefebvre, 1997’den aktaran Özaloğlu, 2017, s. 17).” sözü mekanın toplumsal belleklerdeki rolünün önemini destekler.

Buradan çıkarımla, toplumsal hatırlamanın ve dolayısıyla aktarımın gerçekleşmesi için de mekanların, içinde bulunan toplulukları niteleyen belirli ortak kodlar, imgeler ve değerler üretip taşıması gerektiği yorumuna varılabilir. Nesilden nesile korunarak, taşınan veriler ise toplumların ortak değerlerini ve kültürel mirasını oluşturur. Buna ilişkin olarak Özmen ve Çetin;

“Mekan toplumsal bellekte imgeleri oluşturur ve yaratıldığı toplumdaki her bireyden izler taşır. Belirli bir mekan üzerinden imgeler yoluyla hatırlanan, geçmişin somut izleri olan yapıları çevreler, toplumsal gelenekleri yansıtmaları nedeniyle, başta anı değeri olmak üzere tarihsel, estetik ve belgesel değerler taşır. Kültürel miras olarak adlandırılan bu çevreler, taşıdıkları değerlerin etkisiyle, korundukları takdirde belleklerdeki varlıkları sürdürür (Özmen ve Çetin, 2017, s. 103).”

ifadelerini kullanmışlardır.

Nora, hatırlama eyleminde bulunmak için ortak hafızaya yapılan başvurunun sebebini; “Bitmek bilmez değişim içindeki grupların, sürekli dirilme temelinde karşılaşmaları (Nora, 2006, s. 257).” olarak yorumlamıştır. Hafızanın sürekli olarak bu canlanışı yakalayabilmesi için de hafıza mekanlarının varlığına değinerek; “Süreklilik duygusunun kökü mekandadır. Artık hafıza ortamları olmadığı için hafıza mekanları vardır (Nora, 2006, s. 17).” demiş ve hafıza mekanlarını, “Hafıza mekanları anımsadığımız şeyler değil, fakat hafızanın mayalandığı yerlerdir, geleneğin bizzat kendisi değil onun laboratuvarıdır (Nora, 2006, s. 12).” şeklinde tanımlamıştır. Kısacası, Nora’ya göre hafıza mekanları, aynı zamanda hem geçmiş kurgulayan hem de geleceğe

aktarım yapan, bir anlamda zamanı durduran simge ve seçkilerdir, denilebilir. Bununla birlikte Nora'nın tanımına göre; kütüphaneler, müzeler, anıtlar, tarih kitapları, anılar, hatıra defterleri gibi pek çok veri toplumsal bellek için simgesel ve kültürel değer taşıyan önemli hafıza mekanları olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak sözgelimi, bellek mekanı olarak anılan, zamanı durdurarak hafızaları tazeleyen yerler ve ortak değerler vardır. Geçmişe yönelik verilerin çeşitli şekillerde aktarılması ve korunması, belleği canlı tutarak besler ve taşır. Toplumsal belleğin arka planını oluşturan, arşiv üreten, değer taşıyıcısı hafıza mekanları, kitlesel unutmaya karşı önemli bir görev üstlenmektedir denilebilir. Nora'nın tanımına göre de, anıların da önemli birer hafıza mekanı ve kültürel değer aktarımında bir köprü olduğu söylenilebilir.

3.3. Kişisel Tanıklıklar Bağlamında Anı Kavramının Mekan ile İlişkisi

Anı, hatıra sözcüğü ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Kelime anlamıyla sözlükte, “Geçmişte yaşanmış çeşitli olaylardan belleğin sakladığı her türlü iz, hatıra (TDK, 2020).” ve “Bir kimseyi ya da bir olayı hatırlatan nesne, andaç, anmalık, anı (Büyük Sözlük, tarihsiz, s. 947).” olarak tanım bulmuştur.

Boyer ve Wertsch, anısal hatırlama ve belleği, “geçmiş olayları yeniden deneyimleme yeteneği” olarak tanımlamışlardır (Boyer ve Wertsch, 2015, s. 8).

Çetken, anılar ile ilgili olarak; “[...] insanlar kriz anlarında en çok anılarına sığınır. Böyle anlarda dünya gerçekliği silinir, kişi kendi kurduğu gerçekliğe dalar (Çetken, 2017, s. 92).” ifadesini kullanmıştır.

Buradan hareketle, anıların; yaşanmış anları ve detayları içerebileceği gibi aynı zamanda yaşanmamış birçok veriyi de barındırabileceği çıkarımında bulunulabilir. Kısacası anılar için; yaşanmış ya da yaşanmamış detay ve anları içeren, zihinsel düzlemde kurgulanarak oluşan anlatımlar aracılığıyla kişinin geçmiş ile buluşarak, geçmişini şimdiye ve geleceğe taşıması yorumu yapılabilir. Kişiler, hem kendi anılarını tazelemek hem de belleklerindekileri paylaşarak, bir başkasının belleğinin parçası olmak ve sürekliliği yakalamak arzusunda oldukları için hatıralara başvururlar.

Özaloğlu, “Anılar tarihin nesneleridir, tarihin kendisi değil; geçmişin tarihin kendisi değil, nesnesi olması gibi (Özaloğlu, 2017, s. 19).” yorumuyla anıların geçmişin bir kurgusu olduğunu, bu sebeple de tarih kadar nesnel ve realist olmayan anıların tarihle

eşdeğer nitelikte olamayacağını, ancak tarihin nesnesi işlevinde olabileceklerini vurgulamıştır. Nora da bu konuya ilişkin olarak; “Hafıza, hatırayı kutsallaştırır. Tarih ise hatırayı kapıdışı eder, onu bayağılaştırır (Nora, 2006, s. 19).” demiştir.

Öte yandan tarihin, kişiler ve toplumlar olmadan düşünülemeyeceği gibi, onun nesnesi işlevinde olduğu belirtilen anıların da kişilerden ve toplumdan bağımsız olarak düşünülemeyeceği yorumuna varılabilir. Buna ilişkin olarak Özaloğlu, “Hatırlama sürekli bir yeniden inşa etme eylemidir ve kişisel bir anıyı hatırlamamız başvurduğumuz (referansımızı oluşturan) toplumsal bağlam sayesinde (Özaloğlu, 2017, s. 18).” demiştir. Bertram da konuyla ilgili olarak, “Kolektif hafızayı oluşturan imgelerin nasıl ortaya çıktıkları ve geliştikleri, yalnızca hatıra olarak görünen şeye bakarak anlaşılabilir (Bertram, 2012, s. 93).” görüşündedir. Kısacası kişilerin tanık oldukları anıları aracılığıyla, geçmişleriyle ve toplumla iletişim kurdukları söylenebilir. Bu etkileşim aracılığıyla da ortak kodlar ve imgeler üreterek varlıklarını devam ettirir, geleceğe uzanırlar.

Üretilen kodların, imgelerin hafızalarda ve hatıralarda vücut bularak taşınmasında, mekan önemli bir görevi üstlenmektedir. Hafızanın mekânsal olarak kurulduğu vurgusunu yapan Nora da, “hafıza mekanları” tanımı yaparken sadece fiziksel anlamda duyulanabilir mekanlar ile sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda geçmiş, şimdiyi ve geleceği kurgulayan, ruhu olan, hissiyatlaşmış mekanları da içine alan geniş bir kullanımda bulunmuştur. Bu sebeple “anılar”ı da birer “hafıza mekanı” olarak görmüştür ve hafıza mekanları olarak da nitelendirilebilecek olduğunu belirttiği anılar için, “Ulusal hafıza panoramasında bunları mekanlar olarak düşünmeyi gerektiren motiflerdir (Nora, 2006, s. 35).” ifadelerine yer vermiştir.

An ve anılar, içinde geçtiği mekan /mekanlar içerir. Günlük yaşantının geçtiği mekanlar ve içerisinde gerçekleşen deneyimler, eylemler, olaylar da, bireysel ve toplumsal hafızayla birlikte; hem geçmiş, hem şimdiyi, hem de geleceği şekillendiren anılar ve anılar içermektedir.

Pallasma, “Her deneyim anıları toplama, birleştirme ve karşılaştırma edimleri imler. Ete bürünmüş bir belleğin bir mekan ya da yeri anımsamakta asli bir rolü vardır (Pallasma, 2018, s. 86).” sözleriyle deneyimlenen mekanın, neticesinde oluşan imgeler ve anı üzerindeki etkisinin önemine değinmiştir.

Mimarlığın, “biçim ve mekan ile ilgili bir sanat (Loos, 2017, s. 17)” olduğuna değinen Loos da, mimarlığın güzel görünmek için değil, insanların duygusal olarak deneyimleyebileceği bir ortam yaratarak, geçmişlerine ve anılarına değinmek için varolduğunu anlatır (Loos, 2017, s. 11, 12).

Bertram, anının mekânsal boyutuna “ev” penceresinden bakmış, buna ilişkin; “Hatıranın kültürel kimliğin ve duygu yüklü değerlerin anahtarı, evin de onun önemli alanlarından biri olduğu açıktır (Bertram, 2012, s. 307).” ve “Ev, bir hatıra imgesidir (Bertram, 2012, s. 93).” demiştir. Hatıralarda “ev”in, kişinin mekânsal hatırlamasının en küçük ve öznel parçası olduğu düşünülebilir. Parçadan bütüne ve kişiselden toplumsala yani daha öznel den genele gidildiğinde, hatıra bütününün mekânsal anlamdaki diğer parçaları; sokak, mahalle, şehir, ülke şeklinde sıralanabilir. Buna ilişkin olarak da Bertram, ev tasvir ve hatırasının “mahalle”nin de anlamını taşıdığını ve birbirlerini simgelediklerini söylemiştir (Bertram, 2012, s. 69). Çetken de anıları, eşyadan kente uzanan bir düzlemde ele almış ve;

“[...] Kent kişinin zamansallığını kaydedebildiği dışarıdaki dünya olarak “anısı olan eşyalar”dan daha fazlasını sunar. Eşyalar anıları, o anıların geçtiği zamanda dondurarak beklerken, kent halkının eski ve yeni anılarının çakıştığı canlı bir organizma olarak kişiye zamansal yolculuğunda eşlik eder. Bu sebeple kente bakmak aynı zamanda kişinin kendine bakmasını getirir. Kişi kendi hikayesini parça parça kentle tamamlar. Kent ve kentlinin hafızasını kurar (Çetken, 2017, s. 92, 93).”

ifadelerini kullanmıştır. Rossi, şehir mimarisi ölçeğinde değerlendirmelerde bulunmuş, “[...] Şehir olayları ve duyguları içine çeker; her yeni olay geçmişin hafızasını ve geleceğin potansiyel hafızasını içinde taşır (Rossi, 2006, s. 171).” ifadelerini kullanmıştır.

Özetle, anıların; bireyselden toplumsala, geçmişten geleceğe, mikrodan makroya mekanların yeniden üretimine ve devamlılığını sağlamaya aracı olan, deneyimleyen, dönemlere ve dönemsel özelliklere tanıklık eden, hafızaları kuran ve yıkan, aidiyeti ve ortaklığı yakalayan, kimlikler inşa eden, tüm bu boyutlar arasında köprü ve kilit taşı olmak gibi önemli rolleri üstlenen, yön gösterici zihinsel bir harita olduğu söylenilebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SARAÇOĞLU MAHALLESİ ÜZERİNE NİTEL ARAŞTIRMA ÇALIŞMASI VE VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Kişisel Tanıklıklar Bağlamında Saraçoğlu Mahallesi

Mekanlar, benliğimizin ve ait olduğumuz toplumun bir ifade biçimi; kimliklerin ve ortak belleğin kurulmasında önemli bir araçtır. Kişiler ve toplumlar, mekanlar aracılığıyla; kendilerini, kimliklerini, yaşantılarını, önceliklerini, nasıl bilinmek istediklerini, ortak imgelerini vb. pek çok değeri vurgulayarak aidiyetlerini ve varlıklarını icra ederler. Kısacası, bir mekanı anlayabilmenin ve kavrayabilmenin en temel yollarından birisinin o mekana ait kodları çözümleyerek, mekânsal verilere dair belirli bulgular elde etmek olduğu söylenebilir. Bu bulguları elde etmek için; o mekanı yaşamış, deneyimlemiş, algılamış kullanıcıların mekanda ve belleklerinde kalan izlerini takip etmek başvurulması gereken en önemli ve nitelikli yöntemlerden birisi olarak görülebilir. Kullanıcıların belleklerinde kalan izler ve anılar aracılığıyla bir anlamda, mekanın yeniden üretimi söz konusu olur. Böylece hafızalar aracılığıyla iletişime geçilerek canlanan mekanlar, ortak imgelere eklemlenir ve varlığını devam ettirir. Bu durumda hem o mekanın geçmişi ve geleceği arasında köprüler kurularak, kişiler ve toplumlar bağlamında aktarımlar yapılması, anlam ve örüntüler inşa edilmesi, hem de mekansal unutmaya karşı mekanın sürekliliğinin sağlanması söz konusu olur.

Çalışmanın evrenini oluşturan Saraçoğlu Mahallesi'nin de inşa edildiği dönemin devlet anlayışını, ideolojisini, mimari arayışlarını yansıtan, ekonomik ve toplumsal boyutlar gibi birçok verinin izlerini taşıyan bir kültürel değer ve hafıza mekanı olduğu söylenebilir. Uysal, konuya ilişkin olarak Saraçoğlu Mahallesi ile ilgili; “Sivil mimarlık örneklerinden ayrılarak, devlet memurları için devlet tarafından inşa ettirilen bu yerleşim dönemin kimlik tartışmalarını konut planları üzerinden okumak açısından önemli bir örnektir (Uysal, 2017, s. 154).” değerinde bulunarak, mahallenin dönemine ait kimlik ve imgeleri okumak açısından önemini vurgulamıştır.

Mekan kimlikleri ve kullanıcı kimlikleri arasında çift yönlü bir ilişkinin var olduğundan söz edilebilir. Bu çift yönlü ilişkide her iki kimlik de birbirini değiştirir, dönüştürür, taşır ve şekillendirir. Dolayısıyla mekan ve kullanıcı arasındaki bu iletişimin

bir yönüyle, o mekanı deneyimleyen kullanıcının hafızası bağlamında anlamlar kazandığı, değerler ürettiği ve taşıdığı söylenebilir. Mekan ve kullanıcı arasındaki bu ilişkiden yola çıkarak çalışma için, hayatlarının bir döneminde Saraçoğlu Mahallesi’ni ve konutlarını deneyimlemiş, mahallenin kullanıcı ile kurduğu ilişkiye dair aktarımlarda bulunarak belleklerindeki mekânsal izleri paylaşan, ulaşılabilen kişiler ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler neticesinde elde edilen veriler; mahalleyi ve konutları, kullanıcılarının belleğinden izlerle okuyarak, mekansal anlamda hafızanın yeniden kurulmasına olanak sağlayacak niteliktedir. Bununla birlikte kişisel ve toplumsal bellekte kalan, öne çıkan mekansal kodların neler olduğunu inceleyen; döneminin toplumsal, ekonomik, sosyolojik, siyasal, mimari, bireyler arası iletişim gibi özelliklerine dair verileri sunan bir potansiyele sahiptir. Yapılan görüşmelerde kullanıcı profilinde aranan en önemli ve tek koşul; hayatlarının bir döneminde Saraçoğlu Mahallesi’nde yaşamış, mahalleyi ve konutlarını deneyimlemiş ve deneyimlediklerini aktarabilecek kişiler olmaları olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yapılan 3 farklı görüşmede, toplamda ulaşılabilen 17 kişi ile görüşülmüştür. Ulaşılabilen kişi sayısının 17 olması çalışmayı sınırlandırmamış, daha derin ve kapsamlı değerlendirmelerde bulunabilmek adına artı değer oluşturmuştur. Görüşmeler, İstanbul ve Ankara’da, görüşmeciler ile ortak olarak, önceden belirlenmiş gün ve saatler içerisinde gerçekleşmiştir. İstanbul’da gerçekleşen görüşmede “bireysel görüşme” tekniği; Ankara’da farklı tarihlerde gerçekleşen, iki ayrı grup ile yapılmış görüşmelerde ise “odak grup görüşme” teknikleri uygulanmıştır. Böylece katılımcıların bireysel ve grup halinde olmak üzere her iki farklı durumda da hatırladıklarının ne oranda değişkenlik gösterebileceğini de gözleme imkanı doğmuştur. Odak grup görüşmeleri, katılımcı sayılarının fazla ve sürenin de kısıtlı olması sebebiyle, iki ayrı oturumda ele alınmıştır. Öncesinde, belirlenen azami süre içerisinde, çok veri elde etmeye yönelik sorular hazırlanarak görüşmecilere yöneltilmiştir. İlk oturumda, kullanıcıların kendilerine ve mekana dair temel özellikleri kısaca açıkladıkları sorulardan oluşan önceden hazırlanmış formu doldurdıkları ve mekana dair akıllarında kalan planları krokileştirerek çizim yaptıkları bir yönteme başvurulmuştur. İkinci oturumda ise önceden hazırlanmış soruların eşliğinde karşılıklı soru-cevap diyalogunun geliştiği ve beraberinde görüşme sürecinin doğal işleyişinde, soru-cevap diyalogunun da ötesine geçen nitelikli anlatımların olduğu bir sözlü görüşme gerçekleşmiştir. İstanbul ve Ankara’da yapılan görüşmelere katılımında bulunan, ulaşılabilen kişiler 55-80 yaş aralığında bir yelpazeye sahiptir. Toplam sayıları 17 olan görüşmecilerden; kadın katılımcıların sayısı 4, erkek

katılımcıların sayısı ise 13'dür. A. Tolungüç (66), F.S. Tolungüç (63), F. Oğuzoğlu (61), M. Oğuzoğlu (66), M.E. Gümüşlü (66), U. Tunçel (68), İ.E. Tolunay (58) adlı katılımcılar Ankara'da, odak grup görüşmesi yapılan, 7 kişilik ilk gruptur. A.Sürer (72), B. Bıçakçı (68), B. Ögat (70), C. Önakin (72), D. Bahadır (70), E.H. Efem (73), N. Aydınoğlu (75), N. Öztekin (75), V. Erkan (78) adlı katılımcılar ise Ankara'da, odak grup görüşmesi yapılan 9 kişilik ikinci gruptur. F. Kafescioğlu (57) adlı katılımcı ile de İstanbul'da bireysel görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerde ses ve görüntü kaydına başvurulmuş, görüşmeler neticesinde elde edilen kayıtlar deşifre edilerek çözümlenmiş ve yazılı doküman haline getirilmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen çizimler, ses ve görüntü kayıtlarına ait veriler, fotoğraflar çalışmada metaryal olarak kullanılmıştır.

Tablo 4.1. Hayatlarının bir döneminde Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış, ulaşılabilen ve görüşme yapılmış kişilere dair veriler.

Görüşülen Kişi	Cinsiyeti	Yaşı	Meslek	Görüşme Yeri/ Tarihi	Mahalle'de İkamet Ettiği Yıllar	İkamet Etme Nedeni
A. Tolungüç	Erkek	65	Öğretim Görevlisi	Ankara 27.02.2020	1965-1982	Baba Görevi
F.S. Tolungüç	Erkek	63	Emekli Subay	Ankara 27.02.2020	1965-1982	Baba Görevi
F. Oğuzoğlu	Erkek	61	Emekli	Ankara 27.02.2020	1958-1989	Baba Görevi
M. Oğuzoğlu	Erkek	66	Emekli Bankacı	Ankara 27.02.2020	1956-1990	Baba Görevi
M.E. Gümüşlü	Erkek	66	İstatistikçi	Ankara 27.02.2020	1965-1981	Baba Görevi
U. Tunçel	Erkek	68	Fizik Öğretmeni	Ankara 27.02.2020	1961-1978	Baba Görevi
İ.E. Tolunay	Erkek	58	Elektrik- Elektronik Mühendisi	Ankara 27.02.2020	1970-1973 1975-1977	Baba Görevi
F. Kafescioğlu	Kadın	57	Mimar	İstanbul 22.12.2019	1978-1981	Baba Görevi
A.Sürer	Erkek	72	Emekli Memur	Ankara 04.03.2020	1952-1976	Baba Görevi
B. Bıçakçı	Erkek	68	Emekli	Ankara 04.03.2020	1952-1970	Baba Görevi
B. Ögat	Erkek	70	Emekli Memur	Ankara 04.03.2020	1949-1971	Baba Görevi
C. Önakin	Erkek	72	Emekli SSK Başmüfettiş	Ankara 04.03.2020	1950-1968	Baba Görevi
D. Bahadır	Erkek	70	Emekli Memur	Ankara 04.03.2020	1966-1991	Baba Görevi
E.H. Efem	Kadın	73	Doktor	Ankara 04.03.2020	1946-1964	Baba Görevi
N. Aydınoğlu	Kadın	75	Emekli	Ankara 04.03.2020	1949-1958	Baba Görevi
N. Öztekin	Kadın	75	Öğretmen	Ankara 04.03.2020	1953-1961	Baba Görevi
V. Erkan	Erkek	78	Emekli	Ankara 04.03.2020	1952-1965	Baba Görevi

 Odak Grup Görüşmesi Yapılan ilk grup (Ankara)

 Odak Grup Görüşmesi Yapılan ikinci grup (Ankara)

 Bireysel Görüşme (İstanbul)

Görüşmeye katılım sağlayan kişiler, genel hatlarıyla 1946-1991 yılları aralığında ailelerinin görevleri vesilesiyle çeşitli zamanlarda mahallede ikamet etmiş kullanıcı profillerinden oluşmaktadır. Mahalle 1944 yılında Paul Bonatz tarafından tasarlanmış, 1946 yılında ise yerleşimin tamamının inşası bitmiştir. Dolayısıyla görüşmeciler, mahallenin inşa edildiği dönemden itibaren 90'lı yılların başına kadar çeşitli dönemlere tanıklık etmiş, geniş bir zaman aralığı düzlemindedir.

Katılımcıların mahalle ve konutlarında ikamet ettikleri zaman aralıklarının genel olarak, yaşamlarının çocukluk, ergenlik ve genç erişkinlik dönemlerine denk geldiği görülmektedir. Dolayısıyla benliklerinin, biraradalıklarının, aidiyet hislerinin, duygularının, deneyimlerinin ve algılarının, kısacası kimliklerini oluşturan pek çok kavramın şekillendiği bir eşikten geçerken, mahalle konutlarında yaşamlarının önemli bir dönemini geçirdikleri görülür. Yaşam biçimlerinin, kimliklerin oluştuğu ve temellendiği bu yaş aralıklarının, kişilerin hafızasını kurgulayan anılara da büyük oranda kaynaklık ettiği söylenebilir. Boyer ve Wertsch bununla ilişkili olan, “anı tümseği” kavramından bahsetmiş ve bu kavramın ilk olarak 1986’da Rubin, Wetzler ve Nebes tarafından keşfedildiğini belirtmişlerdir. Buna göre daha önceki çalışmalarda, “40 yaş üzerindeki insanların, önceki ve sonraki dönemlere kıyasla 15-30 yaş dönemine ait daha fazla anı hatırladıkları” görülmüş ve yapılan incelemelerde de adı geçen kişiler tarafından “anı tümseği” kavramı ortaya konulmuştur. Buna ek olarak Boyer ve Wertsch’in aktarımıyla; Berntsen ve Rubin yaptıkları örneklem çalışmasında, altmışlı yaşlarda bir grup katılımcıya en üzücü ve en mutlu anlarını hangi yaş aralığında yaşadıkları sorulmuştur. Katılımcılar üzgün anları için belirli bir yaş aralığı ifade edemezken, mutlu anlarının genel olarak genç erişkin yaş dönemlerinde olduğunu belirtmişlerdir (Boyer ve Wertsch, 2015, s. 85, 86).

Saraçoğlu Mahallesi için görüşme yapılan katılımcılar da bu mahalleyi, konutları, burada yaşadıkları günleri, o yaşlarını, komşuluk ve dostluk ilişkilerini “özlem” ve “mutluluk” ile yad eden cümleler kurarak anmışlardır.

Görüşmecilerin mahalle hakkında hissiyatlarını ve akıllarına gelen ilk kavramları özetleyecek düşüncelerini öğrenebilmek adına, “*Saraçoğlu Mahallesi’nin sizin için anlamını (yarattığı duygu, hatıradaki kalan) bir sözcük ile ifade edebilir misiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. Katılımcıların Tek kelime/cümle ile Saraçoğlu Mahallesi ile ilgili hisleri

Görüşülen Kişi	Tek kelime/cümle ile Saraçoğlu Mahallesi
A. Tolungüç	“Mükemmel hatıralar ve <u>dostluklar</u> .”
F.S. Tolungüç	“ <u>Güzel bir çocukluk</u> ve <u>arkadaşlık</u> .”
F. Oğuzoğlu	“ <u>Çocukluğum</u> , <u>gençliğim</u> , <u>dostlarım</u> .”
M. Oğuzoğlu	“Hayatımın en <u>güzel çocukluk ve gençlik</u> dönemi, bugüne kadar <u>arkadaşlar</u> la görüşmek.”
M.E. Gümüşlü	“ <u>Mükemmel bir çocukluk ve gençlik</u> dönemi geçirmeme vesile olmuştur.”
U. Tunçel	“Benim uzun süre yaşamışlığımdan öte tarihsel bir önemi vardır.”
İ.E. Tolunay	“Dünya bir lunaparktı o zamanlar, Saraçoğlu’nda.”
F. Kafescioğlu	“Huzur ve kaos(toplumsal anlamda zamansal durumdan).”
B. Bıçakçı	“Unutulmaz, harikulade bir mahalleydi.”
B. Ögat	“Muhteşem <u>birliktelik</u> .”
C. Önakin	“Samimiyet/Güven.”
D. Bahadır	“ <u>Mutlu yıllar</u> .”
E.H. Efem	“ <u>Dostluk</u> /Sevgi.”
N. Aydınoglu	“Bütün <u>çocukluğumun güzellikleri</u> .”
N. Öztekin	“En <u>mutlu yıllarım</u> .”
V. Erkan	“ <u>Güzel bir çocukluk</u> .”

Tabloda, görüşülen kişilerin en çok tekrarladığı ve ortak olarak kullanılan kelimeler koyu renk ve altı çizili vaziyette gösterilmiştir. Buna göre; “güzel bir çocukluk ve gençlik”, “dostluk/arkadaşlık/birliktelik”, “mutlu yıllar” kelimeleri/cümleleri ortak duygular ve kazanımlar olarak öne çıkmaktadır. Daha çok katılımcının olduğu odak grup görüşmelerinde, öne çıkan ortak imge ve duyguların da daha fazla olduğu görülmüştür. Buna ek olarak; aidiyet hissedilen, ortak duyguların paylaşıldığı yerlerin mekansal

psikolojiyi olumlu yönde etkilediği ve kişilerin bu duyguları hissettikleri yerde daha mutlu oldukları dolayısıyla bu mekanları da mutlulukla hatırladıkları saptanabilir.

Görüşmecilere, son zamanlarda, yakın bir süre içerisinde mahalleyi ziyaret edip etmedikleri ve eğer ziyarette bulundularsa hislerinin neler olduğu sorulmuştur. Katılımcılar verdikleri yanıtlarda, “hemen hemen her ay”, “sıkça civarından geçiyorum”, “iki yıl önce”, “birkaç ay önce” gibi ifadeler kullanarak mahalleyi yakın süreçte ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Şu anda kullanılmayan ve boş durumda olan mahalle ve konutlarını terkedilmiş vaziyette gördüklerinde hissettiklerini ise genel olarak, “hüzün” ve “iç burukluğu” duygularının hakim olduğu bir dil ile anlatmışlardır:

“Bir, bir buçuk ay önce annem, 85 yaşında ve uzun süredir mahalleyi görmemişti. Gel dedim, mahalleye seni bir götüreyim; Saraçoğlu’nun son durumunu gör diye. Beraber Kumrular Sokak’tan 3. Cadde diye belirtilen sokağa girdik. O sokağa girdiğimiz zaman sağ tarafımızda bakkallarımız vardı. Ahşın Bakkalı. Sonra manavımız vardı. Eczacımız vardı. Eczanemiz vardı. Onlar hepsi tabi kapalı ve yıkılmış vaziyette. Binaların başladığı kısımda sol taraftaki bahçenin içine bir kulübe koymuşlar ve orada Maliye Bakanlığı tarafından görevlendirilmiş bir personel duruyordu. Onunla konuştuk. O dedi ki; “Mahalle’ye yabancı insanların girip çıkmasını önleyelim diye bizi buraya koydular.” Bizim 4. Cadde’ye oturduğumuz yere çıkacak merdivenli bir kısım vardır. Eski Namık Kemal İlkokulu’nun karşısında, oraya kadar yürüdük. Fakat yukarı bizim oturduğumuz tarafa geçen kısım tel örgülerle kapatılmış, o tarafa geçemedik. Annemle birlikte hüzünlü bir şekilde tekrar aynı geldiğimiz yoldan geri döndük ve annemin neredeyse gözleri yaşardı. Bütün gençliği, belli bir dönem rahmetli babamla birlikte orada geçmişti (M. Oğuzoğlu, 66).”

“Hep gidip geliyordum ama yıllar içerisinde buranın zaman içerisinde köhneleştiğini, bizim çocukluğumuzdaki havasının kaybolduğunu görür olmuştum. Her defasında da üzüliyordum. Son iki-üç senedir gitmiyorum ve gitmek de istemiyorum. Eşimi en son götürdükten sonra içim sızladı ve oraya gitmez oldum. Ama oradaki hatıralarımız, arkadaşlarımızla grup toplantılarımızda devam ediyor (F.S. Tolungüç, 63).”

“E tabi büyük bir üzüntü. O kadar yıllık film şeridi gibi çocukluk ve gençlik yıllarımız geldi, anılarımız (M.E. Gümüşlü, 66).”

“Tabi, ben çok sıkça civarından geçiyorum, ziyaret ediyorum sayılır. Ve tabi çok içi burkuluyor insanın. Çok güzel, yaşayan canlı bir mahalleydi. Şu anda tümüyle yıpranmasına bırakılmış. Zamanın yıpratma unsurlarına teslim edilmiş. Arkadaşlarımın anlattıklarına çok fazla bir katkıda bulunamayacağım. Yani içi burkuluyor insanın. Tarih birikimdir derler, orada bir birikim heba oluyor. Yazık oluyor diye düşünüyorum (U. Tuncel, 68).”

“Yalnız her dolaştığımızda hüznle dolaşıyoruz. Evlerin öyle terkedilmesi diyeyim bizi elbette ki çok üzüyor. Bütün bunlara rağmen çok güzel şeyler yaşadığımız yeri yine de görüyoruz, hüznle dönüyoruz (B. Ögat, 70).”

“Evet, iki yıl oldu galiba. İki yıl önce Ankara’ya gittik. Bir arkadaşımın arabasıyla o sokaklardan geçtik. Ama terkedilmiş, yani binaların boşaltılmış halini gördüm. Çok tabi, çok üzuldüm. Hüznlüydü. Bir de akşamdı, çok hüznle ayrıldığımızı hatırlıyorum (F. Kafescioğlu, 57).”

Mahalleyi ziyaretlerinde hissettikleri duygu olarak “hüzün” duygusu etrafında birleşen katılımcılara; hüzn haricinde herhangi bir duygu hissedip hissetmedikleri de sorulmuştur. Buna cevap olarak bir katılımcıdan;

“Genelde hiç hüzn yaşamıyorum, son durum bu. Saraçoğlu bizim için hep bir mutluluk kaynağıdır. Bütün hayatımızın en mutlu günlerini orada geçirdik. Biz ayrıldıktan sonra ne oldu bilmiyorum. Ve Saraçoğlu Namık Kemal İlkokulu benim sınıfım, Namık Kemal İlkokulu’nda tam beş sene okuyup mezun olan ilk sınıf. Biz 1950’de başladık, bizim sınıf ve biz sık sık toplanırız. Beş senede bir kutlamamızı yaparız. Bu yıl da Mayıs ayında altmış beş yıl mezuniyet kutlamamızı yapacağız. Hepimiz geçtiğimiz günlerimizi çok güzel anarız. Hepimiz ilkokul arkadaşlarımızı isimleri ile hatırlarız. Elli kişi, kırk kişiyi ismen sayarız. Büyük bir bağlılık içinde ve büyük bir mutluluk içinde yetiştik. Biz çok mutlu yaşadık (N. Aydınoglu, 75).”

yanıtı alınmıştır. Katılımcının hafızasında “mutluluk” duygusu ve “dostluk” ile imlediği mekanı, bugünüden bağımsız olarak, anılarında hatırlamak istediği şekilde yaşattığı görülür. Dolayısıyla bu katılımcı için, hafızada yaşatılan mekanın, gerçekte var olan mekanın özelliklerine galip geldiği bir durum saptanabilir. Buradan hareketle hem gerçek, şu anda var olan, anılardan bağımsız bir mekanın varlığından söz edilir, hem de hafızalarda kodlandığı şekilde varlığını anılarda devam ettiren mekandan, yorumu yapılabilir. Bu sebeple de katılımcıların çoğunluğu, anılarında “mutluluk” duygusu ile kodladıkları mahalleyi son zamanlardaki ziyaretlerini ve gördüklerini, artık imledikleri ve hatırladıkları şekilden uzaklaşan bir hal alması sebebiyle, tamamen karşıt duygu olan “hüzün” ile anlatmışlardır.

Görüşülen kişilerin Saraçoğlu Mahallesi’ni anlatırken öne çıkardıkları ve sıkça dile getirdikleri, “komşuluk ilişkileri” ve “arkadaşlıklar” merkezli paylaşımlar söz konusu olmuştur. Mekanı mutluluk duygusu ile anılarında yaşatmalarına kaynaklık eden en önemli olgunun; biraradalık duygusu içinde yaşamaları, komşularıyla paylaşım ve

dayanışma içinde olmaları, uzun yıllara dayanan dostluk bağları kurmaları olduğu görülür. Devamlılığını koruyan, kurdukları dostlukları anlatırken;

“Bu lojmanın özellikleri de, burada oturan insanlar memur oldukları için, beş, on, on beş, yirmi sene oturabiliyorlardı. Dolayısıyla oradaki çocukların, yani bizlerin dostlukları, arkadaşlıkları ilkokuldan başlıyor, üniversiteye, evleninceye kadar devam ediyor. Şimdi gördüğünüz gibi biz altmış küsürlü yaşlarda hala birlikteyiz. Tabi ben bu süreç içerisinde 65 yılında ilkokul 2. sınıftayken oraya gitmiştim. Daha sonra hep burayla irtibatımızı devam ettirdik (F.S. Tolungüç, 63).” “Bu insanlar bir sebeple bir araya geliyorlar. Neden? İşte burası hayatlarında en önemli süreç olduğu için (F.S. Tolungüç, 63).”

“Arkadaşımız bizim çocukluk arkadaşımız şu ikimiz, üçümüz beş yaşından beri arkadaşız biz. Düşünün kaç sene olmuş, altmış beş sene olmuş. Yani düşünün biz hiçbir zaman kopmadık (A. Sürer, 72).”

“Birinci Cadde ile Dördüncü Cadde arasında oturan bütün gençler hepsi birbiri ile aynı mahallede oturuyormuş gibiydi (Erkek Katılımcı).”

ifadelerini kullanmışlar, kurdukları dostlukların değerini vurgulamışlardır. Bunun yanında mahallede, çocukluklarından itibaren başlayarak günümüze kadar devam eden dostluklarının yaşamlarının farklı dönemlerinde, farklı paylaşımlar içerisinde pekiştiği görülür. Bu ilişkinin pekişmesinde, çocukluk dönemlerinde kurulan ve üretilen çeşitli oyunlar, mahalle ve sokaklarındaki oyun alanları etkilidir. Ergenlik ve genç erişkinlik dönemlerinde bunlara ek kendilerine ait sohbet alanları belirledikleri, bina içindeki ortak kullanım alanlarını kendilerine göre düzenledikleri ve mahallenin yakın çevresini de içine alarak genişleyen alan paylaşımları içerisinde oldukları görülmüştür. Görüşmeciler çocukluk dönemlerinde paylaştıkları oyunları ve oyun alanlarını;

“Bizim caddemiz bizim futbol sahamızdı. Öbür caddemiz basketbol, voleybol sahasıydı. Malesef spor tesislerimiz yoktu. Dolayısıyla bizim yollarımız spor tesisiydi (F.S. Tolungüç, 63).”

“Mahallede bir de şey vardı. Yüz tur atma. Yüz altmış metreydi. Herkes oynar, sırası gelen o yüz turu atardı. İşte rekora adını yazdırırdı (İ.E. Tolunay, 58).”

“Bina önlerinde çamaşırlıklar vardı. Demirden. Biz o çamaşırlıkları voleybol sahası yaptık (M.E. Gümüşlü, 66).” “Basketbol, voleybol, yakartop, halter kaldırmayı dahil çalışmıştık (M.E. Gümüşlü, 66).”

“Yani ben çok üzülüyorum. Türkiye’de şu anda çocuklar çocukluklarını yaşayamıyorlar. Çocukların oynaması gereken oyunları, yani zaman çok az, anlatamadık biz. Evcilik denilen oyun falan vardı. Ağaçların arasında sapanlarla birbirimizi vurmaya çalışırdık. Sapanlar bilmem ne yapardık. Daha ne hikayelerimiz var. Mesela ip bağlardık, tabi biraz

da yaramaz çocuklardık, ipin ucuna cüzdan bağlardık. Oradan geçen insanların önünden ipi çekerdik. Cüzdana saldırırlardı. Kar topu atardık insanlara. Şimdi bunları yaşadık. Kamyoncular durur, bizi kovalardı kaçırdık. Yakalanırsak dövülürdük. Yani çocukluğun herşeylerini yaşamış bir toplumuz, yani grubuz. Şimdiki çocukların hiç birisi doğru dürüst ne çocukluk yaşıyor. Anneleri onları oynasın diye çocuk parkına götürüyor. İki sallıyor, getiriyor. Çocukluk öyle yaşanmaz. Çocuklar, çocuklarla yaşar. Yani birbirleriyle yaramazlık yaparak. İşte anlatsınlar yani burada hikaye çok (F.S. Tolungüç, 63).”

“Necatibey Caddesi çift yönlüydü o zamanlar. Yukarıdan aşağıya ben tutardım. Aşağıdan yukarıya mesela arkadaşımız tutardı. On beş dakikada kaç tane araba geçecek. Yukarıdan aşağıya üç veya dört araba geçer. Alttan iki araba geçerse sen galipsin, ben mağlubum hesabı yapardık. Ya araba yoktu. Otobüs geçecek de, bir tane ters kapılı dolmuş geçecek de öyle bir dönemdi o dönemler (M. Oğuzoğlu, 66).”

“Çocukların çocuk olabildiği bir mahalleydi şimdi kimse çocuk olamıyor. Biz çocukluğumuzu doya doya yaşadık, bu mahalle sayesinde. Sokaklar, caddeler bizimdi. O caddenin bir ucundan bir ucuna ip atlar, paten kayar, bisiklete binerdik. Şimdi öyle bir ortam yok artık (E.H. Efem, 73).”

“Kumrular Caddesi var ya, şimdi yürüyecek yer yok, arabaylayken karşıdan karşıya geçemiyoruz. Biz orada çift kale futbol maçı yapardık. Akşam saat beş civarında falan Genelkurmay, Milli Savunma dağılırken onların askeri servis arabaları geçerdi. Uzaktan görünce bağırırdık, topu tutardık, araba geçerdi. Maça devam ederdik. Yani şimdiki bu sıkışıklık, bunaltıcı durum yoktu. Çok rahattık (B. Ögat, 70).” “Kapıda çok güzel tokmakları vardı, böyle pirinçten tokmakları. İki tane tokmak var. Birini böyle bir yere, birini bir yere bağlar ikisinin de ziline basar kaçırdık. Açacağım diye uğraşırlardı. Biz de kapıda gülerdik. Giderdik, yan tarafında bizim evlerin hepsinde vardır. Çerçeve şeklinde çamaşırlıklar vardır, onlar hala duruyor. Oradaki çamaşırlıktan çamaşır ipini keserdik. Yaptığımız oyunlar şey yani halisane bir şey aslında (B. Ögat, 70).”

“Oyun yerlerimiz de işte okulun bahçesi veyahut kömür sahaydı (A. Sürer, 72).” “Biz tornet kayıyorduk. Tornet. Bildiğin tekerlekli tornet yapardık, oralarda kayardık. Araba yoktu. Araba yarışı yapardık biz. Hangi araba ne zaman geçecek? Bülend tutardı, ben tutardım, Can tutardı. İşte hangi araba geçti diye (A. Sürer, 72).” “Telden araba yapardık. Ben yapardım bu arkadaşlar biraz ellerinden gelmezdi. Mesela ip koyardım ben onu gece sürerdik. Tel araba yani bildiğin yok ki oyuncak (A. Sürer, 72).”

sözleriyle anlatmışlardır. Anlatımlarından görüldüğü üzere kurdukları oyunlar; yaratıcılıklarıyla taçlandırarak ürettikleri, birbirleriyle iletişimlerini temellendirdikleri ve çocukken algıladıkları mekansal bağamları içeren, bolca yaşanmışlıkların söz konusu olduğu, dolu dolu geçen bir çocukluk dönemini işaret etmektedir. Aynı zamanda anısal belleklerini ve mekansal hatırlamalarını şekillendirmekte kurucu rol oynamaktadırlar.

Katılımcıların ergenlik ve genç erişkinlik dönemlerinde ise, değişen iletişim ve birlikte vakit geçirme anlayışları doğrultusunda, mekanları algılamalarında ve kullanımlarında da farklılıklar gerçekleşmiştir. Bu durum görüşülen kişilerin şu aktarımlarından okunabilir:

“Bizim kendi kuşağımız, bizim kendi mekanımız olmaz mı? Birinci mekanımız havuz başıydı. Her akşam gelip havuz başında bir oturur, sonralarda biraz daha büyüyüp de cebimiz harçlığımız artınca ya da para kazanmaya başlayınca hatırlamıyorum; aşağılarda sandık odası denilen böyle kömürlük ya da ne bileyim ardiye gibi kullanılan odalar vardı. Artık ihtiyaç mı kalmadı neyse onların bir kısmı boştu. Biz bu çete, bunlardan büyük olanlardan bir tanesini boyayıp, tepesine ağlar gerip içine masa, sandalye, sedir koyup işte ne bileyim kitaplık, iskambil kağıdı oynama, sohbet etme bütün bunları oralarda yapardık. Ana mekanımız buydu. Bizim sokak kapalı olduğu için sokakta da bizim evin önü futbol sahasıydı, Murat’ların kapısının önü basketbol sahasıydı. Dolayısıyla hep oralarda, o mekanların içinde yaşadığımız anılar var (A. Tolungüç, 65).”

“Dedikleri havuz başı yazın, kışı unuttular. Kışın her bir apartmanın girişinde merdivenlerde otururduk (M.E. Gümüşlü, 66).”

“Turnuvalar yapardık mesela. Mahallede gençlik çok fazlaydı. Kendi emsallerimiz veya bir derece küçük emsallerimiz ile birlikte altışar, yedişer kişiden oluşan yedi, sekiz tane takım kurardık. Futbol takımı. Ve onlarla turnuva düzenlerdik kendi aramızda. Böyle futbol maçları fikstürleri tutardık. Puanlar falan verilirdir, basketbolda da aynı (M. Oğuzoğlu, 66).”

“Mesela ağabeylerimiz vardı, Merkez Bankası’nda şurada burada. Akşamları olurdu, o bize Pepsi Cola alırdı, gelirdi okulun bahçesinde otururduk biz. Onları yerdik, içerdik, sohbet ederdik. Bunlar bizden çok büyüktü o zamanlar (A. Sürer, 72).”

Bu anlatımlardan yola çıkarak kişilerin, değişen iletişim anlayışları ile birlikte doğan mekan ihtiyaçlarını; varolan mekanlara ihtiyaçları doğrultusunda anlamlar yükleyerek, artı işlevler kazandırarak, bir takım küçük değişikliklerle dönüşüme uğratarak gidermeye çalıştıkları görülür. Aynı zamanda “kendi mekanımız” şeklinde kullandıkları söylemler beraberinde mekanlarda yaptıkları dönüşümler orayı benimsediklerini ve kendilerine alan yaratarak, mekanda bir şekilde kendilerini ifade etme olanağı bulduklarını gösterir. Mekansal kullanımları çeşitlendirdikleri bu anlayışlarına paralel olarak katılımcılara, mahalle içerisinde onları bir araya getiren lokal, çay bahçesi gibi sosyal tesis alanları olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya toplu olarak mahalleye ait herhangi bir sosyal tesisin olmadığı yanıtı verilmiştir.

“Şimdi bir de Polis Koleji ile Jandarma yan yanaydı. Polis Koleji’nin sinemasına giderdik. Jandarma’nın da şeyi vardı, nasıl söyleyeyim, çay bahçesi vardı. Beş dakika yürürseniz, Ulus Sineması’na gidersiniz. Ulus Sineması, gökdelenin karşı köşesindeydi. Şimdi bakın iyi pastaneler, restaurantlar falan bize yürüme mesafesinde beş dakikalık. Bizim yüzme havuzumuz bile vardı. Neresiydi biliyor musunuz? Güvenpark’ın içinde orada havuz var ya. Gece oraya gider, yüzerdik. Bekçiler gelir, kovalardı. Elimizde şeyler, kıyafetler koşa koşa giderdik (B. Ögat, 70).”

“Kar yağırdı, o Ulus Sineması şimdiki sosyal sigorta şeyi var ya. Oranın altında Köfteci Zekai vardı bizim. Köfteci Zekai her akşam oraya gelir, şiş köfte yapardı. Biz de İhsan, ben, Bülent gelir miydi, gelirdi bazen, Bora, Can yoktu o zaman herhalde, işte beş, altı kişi Güvenpark’ın içinden, kar yağıyor her yer bembeyaz. Giderdik, köftemizi yerdik, kendi ayak izimizden tekrar geri dönerdik. Bak yani kimsenin olmadığını düşünebiliyor musun? Şimdi sen Güvenpark’tan geç arkandan en az beş yüz kişi geçer (A. Sürer, 72).”

“Bizim tiyatromuz, Ankara Sanat Tiyatrosu’ydu (Erkek Katılımcı).”

Ancak görüşmecilerin bu ifadelerinden mahalle içerisinde, mahalleye ait herhangi bir sosyal tesis alanı olmamasının, kullanıcılarını olumsuz yönde etkilemediği yorumu çıkarılabilir. Saraçoğlu Mahallesi’nin Ankara’da merkezi bir konumda bulunması, mahalle sakinlerinin tüm ihtiyaçlarını mahalle dışındaki yakın çevreden rahatlıkla halledebildiği bir olanak sağlamıştır.

Daha sonrasında, “Yaşadıkları dönemlerde komşuları ile paylaştıkları özel günler var mıydı, onları bir araya getiren mekanlar nerelerdi ve mekan kullanımında cinsiyete ve yaşa bağlı belirgin farklılıklar var mıydı?” soruları katılımcılar ile paylaşılmıştır. İlk soruya görüşülen ilk grup tarafından verilen yanıt mahalleye ait özel gün paylaşımları olmadığı, ancak bayramlarda mahalle gençleri olarak özenli giyilmiş giysiler ile buluşulduğu ve anı olarak fotoğraf çekimleri yaptıkları olmuştur. Bir araya geldikleri mekanları ise genel olarak, “havuz başı”, “okul bahçesi”, “apartman girişindeki merdiven başları” şeklinde sıralamışlardır:

“Biz kendi aramızda takım elbiselerimizi giyer, bayramın birinci günü havuz başında, güzel fotoğraflarımız da vardır havuz başında, takım elbiseli resimlerimiz vardır. (M. Oğuzoğlu, 66).”

İkinci grup ise bir araya geldikleri mekanları “mahalle sokakları”, “okul bahçesi”, “İç İşleri Bakanlığı bahçesi” olarak sıralamışlardır. Komşularıyla paylaştıkları özel günler sorusuna ise;

“Haftasonları bütün mahalle sinemaya giderdik. Ucuz matineye, cumartesi-pazarları. Bütün mahalle (E.H. Efem, 73).”

“Ucuz matine dışında, cumartesi akşamları hepimiz Polis Koleji’ne, Jandarma Subay Okulu’na sinemaya giderdik. Genelkurmay’ın içinde. Sırayla, taburla sıra halinde, annelerimiz de dahil, bütün mahalle cumartesi günü (N. Aydınoglu, 75).”

yanıtını vermişlerdir. Ayrıca her iki grup da cinsiyete bağlı herhangi bir ayrımın söz konusu olmadığını, “birliktelik duygusu”nun kuvvetli bir şekilde yaşandığını, oyunlarda da ortak mekan kullanımlarında da bu duygunun hakim olduğu paylaşımların söz konusu olduğunu net bir dille ifade etmişlerdir:

“Havuz başında kızlı erkekli gruplarla otururduk. Çekirdeklerimizi çitlerdik. Yakan toplarımızı oynardık. Kızlar ne zamana kadar, gece on iki, bire kadar oynardık. Kız-erkek karışık, farketmezdi (M. Oğuzoglu, 66).” “Çok güzel ip de atlardım kızlarla (M. Oğuzoglu, 66).”

“Ben kadın olarak kendimi hiçbir zaman 2. sınıf hissetmedim bu mahallede. Hep eşit gördüm. Hiç birimizin böyle bir ayrım duygusu olmadı, olanlara da çok karşıydık (E.H. Efem, 73).”

“Bakın küçük yaştan beri birliktelik duygusunu ben burada tat aldım. Halen bu devam ediyor. Yalnız benim için değil bütün arkadaşlarım için (B. Ögat, 70).”

“Ben Birinci Cadde’nin kalecisiydim. Kız kaleciydim. Ben kaleciydim, Candan, Tarhan sanrtafordu. Böyle bir takımdı, oynardık (N. Aydınoglu, 75).”

Katılımcıların ifadeleriyle de mahalledeki ortak paylaşımların, arkadaşlıkların, mekan kullanımlarının; cinsiyete bağlı olmayan, ayrımın söz konusu olmadığı bir çerçeve içerisinde yürütüldüğü görülmüştür.

Kurulan arkadaşlıkların yanında, mekansal hatırlamada öne çıkan önemli diğer bir faktör “komşuluk ilişkileri” olmuştur. Komşularla kurulan güçlü bağların temelini karşılıklı sevgi ve saygının oluşturduğunu belirtmişlerdir. Herkesin birbirini tanıması, uzun yılları beraber paylaşmaları, mahalleyi sahiplenmeleri, dayanışma içinde olmaları buraya karşı aidiyet ve sonsuz güven hissetmelerini sağlamış; geniş bir aile gibi kenetlenerek yaşamlarını sürdürmelerine, çevreyle ve birbirleriyle duygusal bağlarını güçlendirmelerine olanak tanımıştır.

“Okulun mesela bahçesini o zaman lambalarla, projektörlerle bütün apartmanlarda oturan kişilerden para toplanıp lambalar takıldı oraya ve gece maçları yapılırdı orada. Gece basket maçları yapılırdı orada. Bütün ailelerden para toplandı. Herkes para yardımı yaptı.

Oralara direkler dikilip, floresan lambalar kondu. Geceleri maç yapılıyordu. Basket maçları, hem de iddialı maçlar oluyordu (A. Sürer, 72).”

Sözleri mahallenin sahiplenildiğini ve dayanışma içerisinde ortak kullanımlara çözümler üretildiğini gösterir.

“Şimdi bizim iki tane pazarımız olurdu burada. Bomanti Pazarı olurdu pazartesi günü, bir de cumartesi günü Yenişehir, Hacettepe’nin olduğu yerde bir pazar kurulurdu, Sıhhiye’de. Oradan annelerimiz babalarımız, eskiden file vardı, fileyi doldururlardı, ikisini de birbirine bağlardı, şöyle atarlardı. Oradan buraya kadar yürüyerek gelirlerdi. Oradan oraya kadar gidiş mesafesi yani oflaya puflaya. Biz de duvarda otururduk çocuklar olarak misal kimin annesinin babasının elinde çok ağır bir şey varsa kalkar onun eşyasını alır, evine kadar götürür, bırakırdık. Böyle bir saygıydı yani. Siz nasıl yaşamazsınız böyle bir mahallede, soruyorum şimdi? Var mı böyle bir şey şimdi? (A. Sürer, 72)”

Saygı ve dayanışma kavramlarının merkezde olduğu anlatımlar, katılımcıların bu kavramları deneyimleyerek öğrendikleri, kimliklerine eklemledikleri ve dolayısıyla yaşam biçimlerinin anlayışını şekillendirdikleri bir ortamı paylaştıklarını gösterir.

“Gece biz on ikiye kadar gezerdik. Bekçilik yapardık. Bekçiler gider, uyurdu. Biz gece gezerdik sabaha kadar yani biz öyle bir gruptuk burada (A. Sürer, 72).” “Bir de sokak lambaları cılız yanardı. Şimdiki gibi çok aydınlık değildi, bakın dikkat edin. Siz akşam eve gelirken korkmadan gelirdiniz. Çünkü; size kimse bir şey yapamazdı, kimse bir şeyden tırmazdı. Şimdi öyle mi? Karanlık bir yerden gidin bakalım (A. Sürer, 72).”

Birbirlerini kolladıklarını, mahalleye sahip çıktıklarını ifade eden sözler ise, mahallenin “güven” duygusunun hakimiyetinde kullanıcılarına huzurlu ve konforlu bir alan imkanı sağladığını anlatır.

“Şimdi Kaymakamlıkla bizim Birinci Cadde’deki evin arasında iki tane 56 Chevrolet taksici vardı. Bu Chevroletler bizim mahallenin bir ferdi gibiydi. Ambulans olurlar, paran olsun olmasın taşırlar. Öyle bir düzen vardı. Karşıda Cici vardı. Hala şimdi restaurant, şimdi dönerci oldu. Yusuf Ağabey. Bizim gençlerin her konuda sponsoruydu, harçlık da verirdi (Erkek Katılımcı).”

“Öğretmenlerimiz sanki ailemizin bir parçası gibiydi. Yani öğretmen annemizi tanırdı. Yolda karşılaşırdık, merhabalaşırdık, konuşturlardı falan. İç içeydi (E.H. Efem, 73).”

Bu anlatımlardan çıkarımla, mahalle içinde bulunan okulun öğretmenlerinden, çevredeki esnafa, taksiciye, bekçilere kadar herkesin birbirini tanıdığı ve sahiplenerek aidiyet kurduğu, yardımlaştığı ortamın, mahalleye denetim ve düzen getirerek güven duygusunu pekiştirmiş olduğu yorumuna varılabilir. Kişilerin kendi ebeveynlerinden sonra, kendisine en yakın olarak gördüğü, destek alabileceği bir ortam ve bu ortamı paylaştığı diğer kişiler ile bir arada olması, mekanı güven ve samimiyet ile hatırlamalarına da vesile olmuştur. Yapılan her iki ayrı odak grup görüşmesinde de güçlü komşuluk ilişkileri, mahalle içerisinde herkesin birbirini tanıdığı ve bildiği bir ortamın varlığından baskın olarak bahsedilmiştir. Odak grup görüşmelerinde mahalle geneline yayılan, herkesin birbirini tanıdığı komşuluk ilişkilerinin görüldüğü, mahalleye ait tüm mekanların kullanıldığı bir durum söz konusu iken, yapılan bireysel görüşmede daha sınırlı ve az sayıda komşunun tanındığı, mahalleye ait birçok mekansal alanın tam olarak bilinmediği ve deneyimlenmediği bir durum saptanmıştır:

“Şimdi apartmanda dört daire vardı, konut olarak kullanılan. 81’den bugüne kaç yıl geçti, otuz sekiz yıl. Otuz sekiz yıldan bu yana sadece bir komşumuzu hatırlıyorum. Alt kat karşı dairede, hatırladığım, bahsettiğim, hala görüştüğüm, o dönem benden iki-üç yaş büyük kızları olan, epey ahablık ettiğimiz, komşuluk yaptığımız bir aile vardı. Çok güzel günler geçirdik. Onunla çok güzel zamanlar geçirmiştik ya ben onlara giderdim ya o bize gelirdi. Küçük odada, mutfakın yanında küçük bir oda vardır. Hizmetli odası olarak belki yapılmış, orijinal planda diye düşünüyorum. Onun odası bu odaydı. Çünkü; onun iki ağabeyi vardı. Büyük ikinci oda da onların odasıydı. Ben tabi, ağabeyim bizimle olmadığı için tek kız büyük odada kalıyordum. Baya büyük bir odaydı. Her neyse biz Günerle onun odasında, benim odamda, örgüler örerdik, işte dedikodular, sohbetler, kız muhabbetleri falan çok güzel günlerimiz geçti. Annesiyle de annem görüşürdü. Yani oradaki hayatın önemli bir parçasıydı onlar. Komşuluk ilişkisi. (F. Kafescioğlu, 57).”

“Bu soru aslında bende şöyle bir şey de uyandırdı. Bu mahallede ortak yaşam hissi hatırlamıyorum ben. Sadece hane dışında binamızda, anlattığım komşumuz, Günerlerle olan ilişki açısından hatırlıyorum. Onun dışında mahallede, hiç şurada arkadaşım vardı şöyle böyle hiçbir durum olmamıştı. Mesela buradaki kütüphaneye de hiç gitmemiştim. Nedeni neydi, onu da bilmiyorum. İhtiyaç mı olmadı? Ortak alanların kullanımı yani mahallede(vaziyet planını göstererek) şu kısımlara bile hiç yürümemişim. Çünkü oraya gitmemi gerektiren hiçbir şey olmadı. Ben aslında etrafına bakan bir tiptim. Ama şu sokağın (vaziyet planı üzerinden) sonuna bile yürümemişim. Mesela İstanbul’daki evimizde hatırlıyorum öyle şeyler. Annemle ben, çevredeki birçok yere giderdik, arkadaşlarıma vs. Ama bu mahallede yoktu öyle bir şey (F. Kafescioğlu, 57).”

Katılımcının ifade ettiği bu durumun, odak grup görüşmecilerine göre farklılıklar içermesi şu şekilde yorumlanabilir:

Odak grup görüşmelerinde, görüşme yapılan ilk grup genel olarak, 60'lı yıllardan; ikinci grup ise genel olarak, mahallenin inşa edildiği 46 yılından itibaren 15-20 yıl gibi uzunca bir süreyi içine alan bir paylaşım içerisinde olmuşlardır. Çocukluktan genç erişkinliğe uzanan birçok yaşamsal dönemi bu yerleşim içerisinde deneyimlemişlerdir. Bireysel görüşme gerçekleştirilen F. Kafescioğlu (57); 1978-81 yılları arasında, görüşme yapılan diğer katılımcılara göre daha az bir zaman aralığında, H tipi konutta ikamet etmiştir. Görüşmecinin yaşadığı bina, sonrasında vaziyet planı üzerinden incelenmiş ve binanın mahallenin sınırında kalan bir konumda olduğu görülmüştür. Saraçoğlu Mahallesi'ne dair "ortak yaşam hissi" hatırlamadığını ifade eden katılımcının; mahalle içerisinde geçirdiği sürenin daha kısıtlı olması ve yaşadığı konut tipinin mahalle içerisindeki diğer binalara göre sınırda kalan bir konumda yer alması, mahallede tanınan kişi sayısının da oturulan binada tek komşu ile sınırlı olmasına sebebiyet vermiş olabilir. Ayrıca görüşmecilerin mahallede yaşadığı yıllar arasındaki farklılıkların da bu durumun oluşmasında bir diğer etken olduğu söylenilebilir. F. Kafescioğlu'nun mahallede yaşadığı süreç toplumsal, sosyal, siyasal anlamda karışıklıkların da yaşandığı bir döneme denk gelmektedir ve mahalle hem Ankara hem de siyasal anlamda merkezi bir konumda yer aldığı için toplumsal olayların da merkezinde olmuştur. Bu sebeple o dönemin etkisiyle, karışık bir ortamda mahallenin diğer mekanlarını deneyimlemeden, hemen eve girmek isteği sonucu doğmuştur, denilebilir. Aynı zamanda bu sebeple katılımcının mahalleyi tek bir sözcük/cümle ile tanımlarken "huzur ve kaos (toplumsal anlamda zamansal durumdan)" ifadesini kullandığı görülür. Bu durumda mekanın deneyimlenmesi, algılanması ve hatırlanmasında; bireyin yaşı, mekanda geçirdiği süre ve eylemleri gibi kişisel özelliklerin yanında toplumsal dönemler ve olaylar, sosyal çevre gibi dış etkenlerin de etkili olduğu çok faktörlü bir etkileşimden söz edilebilir.

Odak grup görüşmelerinde; komşuluk ilişkilerinin pekiştiği, dış mekanda çeşitli mekansal kesitler, ortak paylaşımlar saptanmıştır. Saraçoğlu Mahallesi konutları az katlı, bahçeleriyle ve ağaçlarıyla temas halinde, insani ölçekte tasarlanmış yapılardır. Bu nedenle görüşmeciler ve aileleri, kısaca konut kullanıcıları için bina "bahçe"lerinin önemli bir ortak buluşma, kullanım ve paylaşım mekanı olduğu görülür:

“Ailelerimiz arasındaki diğey şey; bahçelerimizde meyve ağaçları vardı. Bahar geldikten sonra o meyve ağaçlarının altında piknik yapardık. Her aileden birşeyler yapılır, çocuklar oturur orada yemeğimizi yerdik, eğlenirdik. Artık birimizin evinde bir şey pişse, böyle farklı bir şey olsa diğey evlere gönderilirdi çocuklara. (N. Aydınoglu, 75).”

“İkinci Cadde’nin sonunda elektrik santrali, su deposu vardı. Ama bunun olduğı mekanda en aşağı bir futbol sahasının yarısından büyük meyve bahçesi vardı. Bizim bahçelerimizin dışında, olduğı gibi vişne ağacı vardı. Orada vişneler olduğı zaman zaten bahçıvan veya görevliler müsaade ederdi ailelere, gider toplarlardı. Evde tüketilirdi (C. Önakin, 72).”

“Tencere tava o dönemlerde bakırdı yani. Bizim bakırdı kullandığımız. Sonra iki üç ayda bir kalaycıya götürürdük veya kalaycı gelirdi mahalleye. Kullanılan yorganlar, yün yorgandı. Yani kendi ailemi anlatıyorum. O yün yorganlar orada her sene bahçeye çıkarılır, yünler yıkanır, elinden gelen kendisi yoksa hallaç gelir o yünleri atar tekrar dikilirdi o yorganlar (C. Önakin, 72).”

“Mantız yakılırdı. Annelerimiz bizim arka bahçede, o mantızların üstüne su koyardı. Tokaç vardı. Tokaçla çamaşır yıkanırđı, çok eskiden (A. Sürer, 72).”

Ayrıca katılımcıların anlatımlarından, alt kattaki dairelerde oturanların bu bahçeyi sebze-meyve yetiştirmek ve kümes hayvanı beslemek için aktif olarak kullandıkları anlaşılır. Hatta alt kat dairelerde bahçeye açılan ayrı bir kapı da olduğundan bahsedilmiştir. Bu durumun da bazı diğey mahalle kullanıcıları tarafından hoş karşılanmadığını, yer yer bahçenin ve kümes hayvanlarının kaldırılması için şikayet aldıklarını da belirtenler olmuştur. Buna ilişkin olarak katılımcılar arasında;

A. Sürer (72): Bizler alt katta oturuyorduk ama bazı çekemeyen insanlar da vardı bizi. Mesela benim şimdi otuz beş tane tavuğum vardı, şikayet ediyorlardı. Gelip ceza yazıyorlardı. On beş, on altı, on yedi yaşındayız. E şimdi adam gelmiş diyor ki, tavukları kes. Hangi birisini keseceksin.

B. Ögat (70): Biz Ahmet’in tavuğunu çalmaya çalıştık. Çok beceriklidir, elektrik çekmiş kümese.

A. Sürer (72): Tabi, elektrik çektim kümese. Giremezlerdi. Bir de şöyle her gelen şikayette bulunurdu. Siz bahçe yaptınız. Sizi birisi şikayet ederdi İdari Amirliği’ne. Ta o Maliye Bakanlığı’na kadar giderdi. Burası bahçe oldu da, domates ekti de, şöyle oldu da, böyle oldu da.

diyaloğı geçmiştir. Bahçeye yakınlık ve bahçeye açılan ayrı bir kapı alt kat daire kullanıcıları tarafından ev-bahçe ilişkisini, diğey bina kullanıcılarından daha farklı

algılamalarına ve yorumlamalarına sebebiyet vermiştir. Sonuç olarak burayı benimseme, kendileştirme adımları attıkları görülmüştür. Ancak toplu konutun gerektirdiği, ortak alan kullanım kuralları devreye girmiş ve zaman zaman bu duruma engel olmuştur.

Sosyal ilişkiler bağlamında mekan algı ve deneyimlerini aktaran katılımcılara, mahalle konutlarını fiziksel anlamda nasıl algıladıkları ve bir konutta olması gereken temel nitelikler bakımından nasıl bir değerlendirmede bulunacakları sorulmuştur. Bireysel olarak yapılan görüşmede;

“Şöyle ki aslında büyüklük açısından çok ferah bir evdi. Kullanımı da çok rahattı. İşte (çizdiği plan üzerinden göstererek) burada gömme dolaplar vardı. Çok iyi düşünülmüş. Bunlar demirbaştı. Sabit dolaplardı. Bu konutlar alt konfor düzeyinde değildi, yapıldığı döneme göre. Toplu konutun kısıtlı imkanları değil de, ciddi paralar da harcanarak yapılmış zaten. Hani Arkitekt’te falan zamanında ben de okumuştum. O döneme göre konforlu sayılabilecek yapılar idi. Ama tabi 70’li yıllarda artık mutfak mesela betonarme dökülmüş bir tezgah kalın, önünde fayans. Annem alttaki açık dolaplara perde dikmişti, o perdelerle kapatılırdı. Ondan sonra davlumbaz, o da betondan dökülmüştü, öyle gözümde kalan. Yerler mozaikti. Mutfak ve banyo yerleri mozaikti, antre. Onları hatırlıyorum, ıslak hacimler mozaikti. Yani odalarda annemin bu ev bir türlü ısınmıyor dediğini hatırlıyorum. Halılar konulurdu. İstanbul’dan halılarımızı getirmiştik. Galiba marleydi ama mozaik üstüne. Islak hacimler mozaikti, onları hatırlıyorum da. Negatif olarak, kışın çok zor ısındığını hatırlıyorum. Pencere küçük olmasına rağmen. Büyük oda salon kavramı vardı bu evde de. Tabi bu evler sobalı olmak üzere yapılmış sonrasında kaloriferliye dönüştürülmüş evlerdi. Fakat o dönem mazot kıtlığı olan dönemdi. Ve hatırlıyorum, mazotun alınmadığı, yani binanın mazotunun olmadığı, çok soğuk olduğu dönemler geçirdi, ben lisedeyken. Yani ben de bu evde salon-salomanje mantığıyla yapılmış, çift kanatlı kapısı vardı. Bu kapının kapalı olduğunu, burada elektrik sobasıyla oturduğumuzu hatırlıyorum. Böyle bir durum vardı (F. Kafescioğlu, 57).”

yorumu yapılmış, konutların yapıldığı dönem için lüks ve son derece konforlu olarak düşünüldüğü ancak ilerleyen yıllarda, değişen mekansal ihtiyaçlar bağlamında mutfağın dönemin gerisinde kaldığı vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra mekansal hatırlamalarda öne çıkan nitelikler şu şekilde sıralanabilir:

- Geniş ve ferah bir ev olması
- Kullanışlı olması
- Sabit mobilya olarak tasarlanmış, kullanışlı gömme dolaplar

- Yer döşemeleri (ıslak zemin ve antre mozaik, diğer odalarda mozaik üstüne marley kaplama)
- Pencereilerin küçük olması
- Isınma
- Mutfağın küçük olması ve donatılarının dönemi için geride kalması
- Salon-salomanje olarak tasarlanmış büyük odalar ve çift kanatlı kapı detayına sahip olmaları

Odak grup görüşmelerinde de bu konutlar için ortak olarak sıkça söylenen ve önce çıkan kavramlar “konfor”, “genişlik/ferahlık”, “kullanışlılık”, “lüks(dönemi için)” olmuştur. Bir konutta olması gereken temel nitelikler açısından değerlendirmeleri istendiğinde ise toplu olarak “Herşey vardı.” yanıtı alınmıştır. Görüşülen ilk grup;

“Herşey vardı. Her ihtiyaca cevap verebilecek. İç tasarımı mı denilir, odaları falan da o dönemin şeyine uygun şu anda belki insanlar o yerleşimi beğenmiyor olabilir ama bütün ihtiyaçlara cevap veren, sağlam yapılarıdır (A. Tolungüç, 66).”

“Oraya baktığınızda evet, 3+2 salon olan bir ev. 45’lerde, 50’lerde yapılmış, 3+2 salon. Türkiye’de çok zor. Döneminin çok çok üstünde. Çift tuvaleti olan. Yani o dönemde çift tuvalet diye bir şey yoktu. Çift tuvaletten biri alaturka, biri alafranga. Küvet, o dönemde, o evlerde vardı. Şofben, o evlerde vardı. Yani hem odalarının büyüklüğü açısından, Ankara’da önemli. Çift pencere. Pencereier çiftti. Bir pencere, bir daha pencere vardı yani (F.S. Tolungüç, 63).”

“Şimdi şöyle söyleyeyim size. Arka taraftaki iki büyük yatak odasının da gömme dolapları vardı. Bu gömme dolapların kaldıramayacağı yük yoktu. O dönemde inanılır gibi değil (A. Tolungüç, 66).”

“O dolapların üstüne bile saklanırdık. Yani ev gerçekten o zaman mesela düşünmedik öyle bir şey ama şimdi yapı tekniklerine baktığımızda mutfak belki biraz küçük olabilirdi. Çünkü mutfakta yemek yeme şansınız bütün ailece çok zordu. Yani dört kişi olduğunuz zaman mutfakta yemek yiyemezsiniz. Böyle o zamanın şartlarına göre büyük yapılmış. Ama şimdinin şartlarına göre böyle daha küçük bir mutfak. Ama onun dışında banyolar çok büyüktü, tuvaletler yeterli. Odalar gereğinden fazla büyük. Salonlar çok büyük (F.S. Tolungüç, 63).”

“Merkezi ısıtmaydı sistemi (M. Oğuzoğlu, 66).”

hayatlarının bir döneminde yaşadıkları mahalle konutlarını yorumlarken anlatımları kullanmışlardır. Bu anlatımlarda da konutlara dair önce çıkan nitelikler şu şekildedir:

- Konutların döneminin çok üstünde olması

- İhtiyaçlara cevap vermesi
- Çift doğrama pencereler (ısı yalıtımı)
- Sabit mobilya olarak tasarlanmış, kullanışlı gömme dolaplar
- Isınma (şofben, merkezi sistem)
- Geniş odalar ve geniş salon (salon/salomanje)
- Alafranga ve alaturka olmak üzere iki tür tuvalet
- Banyo donatıları (küvet kullanılması)
- Mutfağın küçük olması (tüm aile bireylerinin hep birlikte mutfakta yemek yiyememesi)

Odak grup görüşmesi yapılan ilk grup aynı zamanda binaların dış mekanına dair, hatırladıkları ve ilginç buldukları donatıları;

“Çok ilginçtir bu. İki tarafta küçük yapılar çöp bidonlarının ya da çöp arabalarının durması için. Dört tane, her apartman için bir tane olmak üzere. Bu dört yapı şöyle duruyor. Bunların arasına profiller çekmişler, yere şey yapan. O profillerden de buradaki beton ayaklara ipler germişler. Kim kullanıyordu? Belki kimse kullanmıyordu ama, o dönemde ihtiyaç düşünülmüş (A. Tolungüç, 66).”

Bakın çok önemli bir şey daha söyleyeceğim. Türkiye’de belki de hiçbir yerde olmayan bir yapı vardı. Tabi bunu ben otuz sene sonra Avrupa’da yaşadığımda anladım, ne olduğunu. Bizim çöp odalarımız vardı. Hiçbir yerde olmaz. Apartmanların önünde her grubun önünde, iki tane odacık, kapısı olmayan ama tamamen betondan yapılmış üstü açık odacık. Sol tarafta özel bölmeleri var. Şimdi insanlar orada bizim kapıcımız yoktu değil mi? Var mıydı? Tamam, vardı. Mesela çöp odacıklara atılır. Çöp kamyonu gelir, o odacıklardan alırdı. Yani bakın buranın mimarisi sanırım yabancı. Şimdi çöp odasını, Avrupa’da yaşayınca bakıyorsunuz, bütün evlerin çöp odası var. Ya bunlar ne diydük biz o zamanlar. Bir daha da olmadı. Türkiye’de ondan sonra da çöp odası mantığı. Ben hiçbir yerde görmüyorum. Sadece sitelerin kenarında bir çöplük yapıyorlar ama gerçek çöp odası vardı. İki, dört, altı, sekiz, on tane (F.S. Tolungüç, 63)”

şeklinde ifade etmişlerdir. Katılımcılar anlattıkları dış mekana ait donatıları daha önce görmedikleri bir kurguda, döneminin ötesinde düşünülerek tasarlanmış öğeler olarak nitelendirmişlerdir.

Odak grup görüşmesi yapılan ikinci grup ise:

“Şimdi harabe olmuş durumda ama o zamanların en lüks evleriydi yani. Lojmandı yani. Devlet lojmanlarıydı, bakımlıydı. Evlerimizde bir şey bozulduğu zaman atölyelerimiz vardı. Ustalarımız vardı, onlar tamir eder giderlerdi. Usta aramazdınız, telefon etmeniz

yeterliydi. Arkadaşımızın babası da İdari Amiri'ydi. Ona haber verildikten sonra hemen ilk şeyde gidilip o işler yapılırdı. Bir de merkezi ısıtmaydı buralar. Isıtma, santraller vardı oralarda yakılır dağıtıldı bütün evlere. Duvarlarımız da en az otuz santimdi. Yani çok genişti delemesiniz. Yerler mozaikti, kıramazsınız. Yer ıslak beton şeyiydi. (A. Sürer, 72).”

“Evler kullanışlıydı. Çok bir lüksü yoktur ama kullanışlıydı. Bir caddenin başından sonuna çok sıcaktı (E.H. Efem, 73).”

“Biz kaloriferi Saraçoğlu’nda gördük. Ben mesela ilkokul sonrası geldim buraya. Ama o zaman kaloriferli ev diye bir şey yoktu. Burada gördük. Ondan sonra orada o kadar güzel bir yerleşim şekli vardı ki etrafına göre çok kullanışlı. Bir sokağın bir tarafı bir kazandan ısınırdı. Bakın bu arada ilk defa şeyleri gördüğümüz, çerçeveler çiftti. Yani o zaman ısıcam falan tabi aklımıza bile gelmezdi de, çerçeveler çiftti. Saraçoğlu tertemizdi, sakinleri. Haftada böyle bir değil, her gün banyo yapardık (V. Erkan, 78).”

“Şimdi tabi hava gazı olduğu için söylemeye gerek var mı bilmiyorum ama şofben vardı, mutfakta. Yani dolayısıyla sıcak su problemimiz yoktu (C. Önakın, 72).”

“Şimdi birçok lüks evde bulunan aslan ayaklı küvet vardı (B. Ögat, 70).”

hatırladıkları mekansal ayrıntıları şeklinde ifade etmişlerdir. Bu anlatımlarda öne çıkan ayrıntılar da, diğer görüşmelerle benzer çıkarımlar içermektedir. Anlatılara göre hatırlanan konut nitelikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Zamanının en lüks evleri niteliğinde olmaları
- Devlet lojmanı olmaları ve bununla birlikte dönemlerinde bakım-onarım işlerinin de hassasiyetle yürütülmesi
- Kullanışlı olmaları
- Duvar kalınlıkları
- Isınma (Kalorifer, merkezi ısıtma, sıcak su, hava gazı, şofben)
- Çift doğrama pencereler (ısı yalıtımı)
- Banyo donatıları (aslan ayaklı küvet kullanılması)
- Etraftaki diğer evler ile kıyaslama (yerleşim planının kullanışlı olması)

Odak grup görüşmesi ikinci grup katılımcılarına engelli, yaşlı ya da çocuk kısacası her kullanıcı profili için uygun imkanları içeren “herkes için tasarım” kriterleri de açıklanmış ve yaşadıkları mahalle konutlarını herkes için tasarım ilkeleri kapsamında değerlendirmeleri de istenmiştir. Bina merdivenleri gibi ortak kullanım alanlarının bu kriterlere sahip olup olmadığı sorulmuştur. Buna ilişkin alınan yanıtlar;

“Şimdi ben sizin sorunuza arkadaşlarımın haricinde konuşuyorum yani. Benim kardeşim rahatsızdı, felç geçirmişti, kamburu vardı arkada, tek ayağı da kısaydı. Ama çalışıyordu ablam, Selanik Caddesi’nde Kızılay’da. Evden çıkıyordu yürüyerek Selanik Caddesi yani gökdelenin arkasındaki, iki sokak arkasında işe gidiyordu ve Kızılay’ın trafiğinde rahat geçiyordu. Memurdu. Her gün mütemadiyen gidip geliyordu. Seneler sonra bu trafik keşmekeşi başladı, yaya geçidinden geçememeye başladı. Geçememeye başlayınca da biz öbür bir kardeşim daha vardı, yanına gidiyordu, onu karşıdan karşıya geçirmek istiyordu. Ama nasıl biliyor musunuz? Yaya geçidinden değil ona en yakın olan yerden geçmek istiyordu ve trafik polisleri geçirmiyordu. Oradan geliyordu. Merdivenleri o kadar yorgunluğuna rağmen, o engelli kız iniyordu ve çıkıyordu. Hiç de şikayet etmiyordu (A. Sürer, 72).”

“Merdivenler rahattı rahattı, çok genişti. Pencere her günün her saatinde rahatça güneş ışığını alabilecek şekilde dizayn edilmişlerdir. Son derece rahattır (C. Önakin, 72).”

şeklinde olmuştur. Katılımcı, engeli bulunan aile bireyinin yaşadığı, bizzat deneyimlediğini gördüğü örnek üzerinden konutlar içerisindeki ortak kullanım alanlarının, merdivenler başta olmak üzere bu kriterlere uygunluk gösteren nitelikte olduğunu anlatmıştır. Anlatımlardan merdivenlerin geniş ve rahat çıkışlı olduğu, gün ışığından makro seviyede yararlanabilecek pencereler düşünülerek ortak kullanım alanlarında herkes için tasarım kriterlerine uygun düzenlemeler olduğu yorumu çıkarılabilir.

Tüm görüşmelerde, mekansal hatırlamalar için öne çıkan ortak nitelikler olmuştur. Isınma, geniş ve ferah odalar, küçük mutfak, banyo donatıları, çift doğrama pencereler kullanılması, yapıldığı dönemin konfor düzeyi en yüksek evleri olmaları ortak olarak hatırlanan ve değinilen konut özellikleridir.

Katılımcılar tarafından en çok ve öncelikli olarak bahsedilen konu “ısınma” olmuştur. Bu durum mekanın duysal algılanmasında, dokunma duyusunun diğer duyulara göre daha baskın olarak hatırlandığını gösteren bir veri olabilir. Isınma konusuna bireysel ve her iki odak grup görüşmesinde, görüşülen kişilerce ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bireysel görüşmede ısınmayla ilgili olarak, soğukluk ve evin ısınmaması eve dair hatırlanan en negatif veri olarak yer bulmuştur. Buna ek olarak görüşmeci, mahallede yaşadıkları zamanın, full-oil kıtlığının olduğu döneme denk geldiğini belirtmiştir. Odak grup görüşmesi yapılan ilk grupta da, full-oil sıkıntısı çekilen dönemlerden:

“Biz kömürlü kazanlarda ısınyorduk. Nefisti. Bu full-oil çıktı. Ankara’da herkes full-oil’e geçti. Bizim kazanlarımızı da kömürlüden full-oil’e çevirdiler. Sonra bir full-oil krizi patladı. Bizim hepimiz evimize sobalar aldık. O sobaları kurduk. O sobalarda onu o zaman öğrendik. Kömürlü kovalı sobalar işte o zaman çıkmıştı. O kömürlü kovalı sobalarda o ağabeyimin dediği o kömürlükleri kullanmazdık ya o zaman başladık kullanmaya. Kömür alıp odunla modunla evimizde ısındık. Bir, iki sene öyle geçti. Çok doğru. Ama kömürle ısınırken hiç sorun yoktu. Yani yalıtım çok iyi, kaloriferler yanmıyordu işte full-oil zamanlarında. (F.S. Tolungüç, 63).”

şeklinde bahsedilmiştir. Ancak mahalle konutlarının ısınması üzerine, genel olarak odak grup görüşmelerinin her ikisinde de bireysel görüşmede elde edilen veriden farklı olarak, kalorifer sisteminin ilk defa bu mahallede görüldüğü, çok sıcak, her zaman çok iyi ısınan, devamlı sıcak suyun bulunduğu gibi yorumlar yapılmıştır. Buna ilişkin olarak, yaşanan zaman aralıklarının farklı olmasının ve dönemsel olarak yaşanan sıkıntıların, mahalle konutlarındaki ısınma sistemini de etkilediği görülür. Daha önce kullanılmayan depo olarak tasarlanmış alanlar ise, yakıt sıkıntısı yaşanan dönemde işlev kazanarak, aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Buradan çıkarımla, farklı zamanlarda ve koşullarda, farklı kullanıcılar tarafından deneyimlenerek algılanan aynı mekanın, işlev değiştirebileceği, belleklerde birbirine tamamen zıt iki kavram ile kodlanarak hatırlanabileceği görülür.

Odak grup görüşmecilerine evlerin yer döşemelerinin nasıl olduğu sorulmuş ve toplu olarak “Her yer mozaikti, karataş denilen.” yanıtı alınmıştır. Bireysel görüşmede ise yer döşemelerinin yalnızca ıslak hacimlerde ve antrede mozaik olduğu diğer odalarda ise mozaik üstüne yapılmış marley kaplama olarak hatırlandığı söylenmiştir. Görüşmeci, konutta yaşadıkları dönem içinde yakıt sıkıntısının olduğunu, bunun sonucu olarak evlerin ısınmadığını belirtmişti. Bu sebeple kendilerinden önce orada yaşayan konut sakinlerinin ısı yalıtımı sağlamak amacıyla soğuk bir malzeme olan mozaik yer kaplamalarına çözüm getirmeye çalışmış olabilecekleri ihtimal dahilindedir. Bu mahalle devlet lojmanı statüsünde olduğu için izinsiz herhangi bir müdahale de yasaktır. Ancak bu durum farklı zaman koşullarında, dönemin yaygın olarak kullanılan malzemeleri ile konut içerisine çeşitli müdahaleler uygulanarak, değişiklikler yapılmış olabileceğine de işaret etmektedir.

Konut ile ilgili hatırladıkları mekansal ayrıntıları paylaşan katılımcılara, değiştirdikleri, dönüştürdükleri ya da farklı olmasını arzu ettikleri mekanlar olup olmadığı

ve ek olarak aile üyelerinin evle ilgili beğendiği ya da beğenmedikleri şeyler var mıydı sorusu yöneltilmiştir. Bu soru genelde mekanın artı yönlerini paylaşan görüşmecilerin, mekana yönelik olumsuzlukları (var ise) da paylaşmaları ve bu açıdan da değerlendirmelerde bulunabilmek öngörüsüyle sorulmuştur. Bireysel görüşmede görüşmeci;

“Tabi bunlar kendi evimiz olmadığı için, devlete ait lojmanlar bu yüzden öyle bir şey yapmak pek mümkün değil. O zaman, işte mesela annem mutfakta dolap altlarına perde dikmişti. O bir kullanım biçimi, çözüm. Onun dışında hatırlamıyorum (F. Kafescioğlu, 57).”

söyleminde bulunmuş, önceki ifadelerinde dönemin gerisinde donatılara sahip olması yönüyle yorumladığı mutfak için, aile bireylerince geliştirilen küçük bir müdahaleyi anlatmıştır. Odak grup görüşmelerinde ise katılımcılar bu soruya, “Hiç şikayetimiz olmadı, hiçbir eksiği yoktu.”, “O dönemin oturma koşullarında olabilecek en iyi örnek, Saraçoğlu Mahallesi’ydi.” yanıtlarını vermişler, mekana dair herhangi negatif bir çıkarımda bulunmamışlardır. Sadece ilk gruptan bir katılımcı;

“Mutfaktaki mutfak tezgahı dökme betonu, mozaik. İki üç ayakların üzerinde üstü mozaik olan birşeydi, tezgahı. Onun üstüne böyle işte, önüne kumaştan örtüler firfırlı. Ondan sonra annem mi şikayet ediyordu yoksa ben mi onun adına mı şikayetçi oldum, ondan emin değilim. Raf maf da olmadığı için eşya kaldırmazdı (A. Tolungüç, 66).”

yorumunda bulunmuş, böylece bireysel görüşme ile ortak bir çıkarımda bulunmuştur.

Katılımcılara mekana dair, mekanı tanımlayan ve tamamlayan daha ayrıntılı öğeleri hatırlamalarını sağlamak amacıyla, mobilyalar üzerine sorular sorulmuştur. İlk olarak, evlerinde bulunan ya da bulunmasını istedikleri mobilyaların neler olduğu ve bu mobilyaları edinme gerekçeleri(gereksinim, özenme, statü) sorulmuştur. Ek olarak da mobilyalarını hazır mı alındığı yoksa sipariş yoluyla mı yaptırıldığı sorulan diğer bir soru olmuştur. Bireysel görüşmede görüşmeci tarafından verilen yanıt;

“Buradaki eşyaların büyük bir çoğunluğunu biz zaten İstanbul’dan götürmüştük. Yani yeni olarak orada, galiba annemlerin yatak odası yani yatak ve gardrobu oradan almıştık. İstanbul’dan gitmedi. Orada, Ankara’da Siteler vardır. Mobilyacıların olduğu, Siteler. Hala var orası. Oradan hatırlıyorum, gittik bir gün annemlere hazır yatak ve gardrop alındı. Sebebi, İstanbul’dan oraya eski mobilyasını götürmedi annem, ama nedenini bilmiyorum (F. Kafescioğlu, 57).”

şeklinde olmuştur. Görüşmecinin anlatımından mahalledeki evlerine taşındıklarında, oraya özel olarak mobilyalar yaptırmadıkları, ebeveynlerinin yatak odası takımı hariç eski eşyalarını kullandıkları anlaşılır. Alınan mobilyaların sipariş yoluyla özel olarak üretilmediği, Ankara Siteler’den hazır olarak seçilip alındığı görülür. Dolayısıyla kullanılan mobilyalarda herhangi bir özenme ya da statü edinme odağı olmadığı saptanmıştır. Odak grup görüşmesi yapılan ilk grup da, konuya ilişkin olarak;

“Salon grubu, yatak odası grubu, bir de kardeşlerin uyuyabileceği, yatabileceği ayrı odalarda. Mutfakta musluğun önünde tabaklık olarak da önünde çıkması olan raflar vardı. Hepimizin normal eşyaları vardı (M.E. Gümüşlü, 66).”

“O dönemde masif ağaç işleyerek yapılan şeyler de vardı. Şeyler de yeni moda olmuştu, bu suntanın üzerine bilmem ne malzemeler koyarak, lame? Benim kütüphane öyleydi. Ondan sonra onlar da vardı, neye ihtiyaç varsa ne nerde bulunuyorsa hemen gidip alınıyordu (A. Tolungüç, 66).”

“O zaman formika mı deniliyordu? Böyle masalar, sandalyeler, dolaplar falan vardı. Ben öylesini hatırlıyorum. Merdaneli çamaşır makinesi falan vardı ama. Aklıma gelmişken söyleyeyim, bir anı anlatayım size. Eşya ile ilgili. 1962 tarihi olabilir. 61-62 olabilir. Türkiye’ye biliyorsunuz bulaşık makinesinin girmiş olduğu tarih 90’larda falandı. 1961 veya 62’de üçüncü numarada, Osmanların oturduğu yerde, üçün üçü, Kayhan diye bir arkadaşımız Amerika’dan babası konsolos falan mıydı neydi? Bilmiyoruz. Türkiye’ye geliyorlar ve lojmana yerleşmişler. Biz de altı yaşında falanız. Doğum gününe davet etti. Mahalledeki kendi evlerine, biz oraya gittik. Orada pasta kesildi. Dedi bu Amerika’da içilen koka kola deniliyor. Daha Türkiye’de koka kola yok. Koka kola geldi, onunla birlikte yedik içtik. Yalnız bulaşıkları dedi, annem yıkamayacak, makine yıkayacak dedi. Evet ve o bulaşıklar toplandı. Bütün mahallenin çocukları, altı, yedi, sekiz kişi neyse. Mutfığa gittik. Mutfakta anneleri bulaşık makinesini açtı. Fakat bulaşık makinesi çamaşır makinesi gibi. Camlı bölmesi vardı. Biz onun yıkamışını seyrettik. Suyu alış, köpüğü falan. Fakat içimizde bir heyecan, işte bu evden çıkıp annemize yetiştirsek diye. “Anne ya bulaşıkları makine yıkıyor.” “Hadi oğlum ya” derdi. Bulaşık makinesi ile bağlantılı bir şey daha anlatayım. 61-62’yi anlattım. 1986 yılında evlendim. Türkiye’ye bulaşık makinesi yeni girmişti. Mağazalarda fazla satılmıyordu. Yurtdışına çıkanlar olursa onların pasaportuna export mu deniliyor? İşleterek Bosch marka bulaşık makinesi alabiliyoruz. Evlendiğimiz ertesi günü yurtdışına gidip gelen bir arkadaşımız vardı. Hanıma takılan bileziği bozdurup, ilk işim bulaşık makinesi almak oldu. Çünkü ta o zamandan aklımdaydı (M. Oğuzoğlu, 66).”

“Biz oradayken benim hatırladığım televizyon ilk giren ev, üstümüzde Fikret Hanımlar vardı. İlk televizyon aldılar, siyah beyaz televizyon. Biz de aynı apartmandayız. Bizi ne zaman davet edecekler de akşam oturmasına çay içmeye biz de oradan televizyon

seyredeceğiz diye büyük bir hevesle beklerdik. Çağırdığında herkes televizyon karşısına geçerdi. Televizyon biz öyle gördük, o mahallede. Ama bir de şu var, yani bizler hepimiz orada ortaya çıkmadık yani. Hepimiz bir yerden oraya taşınarak geldik. Hepimizin annesinin, babasının oturduğu evlerde bir takım eşyaları vardı. Getirip onları oraya uydurduk. Eksik kalan bir iki şey de tamamlanmıştır. O zaman ki ekonomik şartlar öyleydi yani. Koltuklar, halılar falan. Başka bir şey yok. Babamın, rahmetli, hepimizin babaları büyük bürokrat yani vali falan. Ama adamın bir tane kütüphanesi vardı yıllar sonra ağabeyim onu şey yaptı, attı. Demirden, arasına tahta sokulan şöyle demirleri var. Üç, dört tane aralarına tahtaları soktuğunuz bir kütüphane yani. İşte mobilya dediğiniz bu yani, daha başkası yok. Adam bir tane evi alıp zor, öldü. Memuriyetlerden sonra. Eskiden öyleydi. Yani tabi siz sorunca, oraya gelen insan oraya özel bir mobilya falan yapmıyor. Alıp evinde ne varsa uyduruyor. Fazla para harcanarak alınan şeyler değil işte. Oraya uydur, bir misafir odası takımı, bir oturma grubu, işte yatak odalarında divan dediğimiz iki kişilik, tek kişilik şeyler (F.S. Tolungüç, 63).”

“Şimdi bahsettiğiniz dönem 1950’ler, 60’lar. Ankara’nın nüfusu dört yüz bin. TBMM’den sonra Dikmen’e kadar her taraf bomboş halde bataklık, çamur. Saraçoğlu’nda Genelkurmay’dan sonra hiçbir şey yok. Yani Saraçoğlu Ankara’da son oturma alanı. Artı babalarımız 1920-25 doğumlu civarında hemen hemen. Hepsini iyi kötü eğitimi bitirmişler, evlenmişler, bir ekmek kapısı bulmuşlar. Zaten yokluktan gelen aile çocukları. Kendilerini tam toparlama dönemlerinde çocukları olmuş. Bizler olmuşuz. Adamın öyle yok mobilyaydı yok bilmem neydi düşüneceği dönemler değildi. Şimdiki gibi değil. Adam evleniyor, dörtlüklük evi, eşyaları bilmem ne (M. Oğuzoğlu, 66).”

yorumlarını yapmışlardır. Seçilen ve kullanılan mobilyalarda, ihtiyaç odaklı alım/gereksinim, işlevsellik kavramlarının baskın olarak aranan nitelikler olduğu görülür. Katılımcılar ebeveynlerinin ekonomik vaziyetlerinin de, lüks ve özel üretim mobilya kullanımına olanak tanımadığını vurgulamışlardır. Bu vaziyette kendilerinin de “lüks” öncelikli değil “ihtiyaç odaklı” bir algıya ve düşünme biçimine sahip olduklarını dolayısıyla da ihtiyaç harici istedikleri herhangi bir mobilya arayışlarının olmadığını belirtmişlerdir. Ancak buna ek, özenme kavramının yer aldığı anlatımlar da olmuştur. “Bulaşık makinesi” ve “televizyon” ile ilgili anılar bunu destekler niteliktedir. Çocukken, mahalledeki arkadaşının evinde ilk defa bulaşık makinesi gördüğünü ve çok etkilendiğini anlatan görüşmecinin; gördüklerini hemen annesine anlatmak istemesi, ilerleyen yaşlarında da evlendiğinde ilk olarak bulaşık makinesi alması mobilyada “özenme” duygusunun öncülüğünde gelişen istekler olmuştur. Diğer anıda ise bir başka görüşmeci, siyah-beyaz televizyonunu yeni çıktığı dönemden bahsetmiş ve televizyon alan ilk evin üst kat komşuları olduğunu belirtmiştir. Komşularının onları televizyon izlemek için

çağrılarını heyecanla beklediklerini anlatmıştır. Katılımcının heyecanla televizyon izlemek için çağrılarını beklemesi, özenme duygusu temelindedir. Komşularının televizyon gibi dönemi için oldukça lüks olan bir eşyayı edinen ilk ev olması aynı zamanda, komşuları için bir statü sembolünü de simgeler. Bu durumun beraberinde komşuluk ilişkilerini pekiştiren bir paylaşım ortamı da yaratması sosyal ilişkiler yönünden artı bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Odak grup görüşmesi ikinci grup katılımcıları ise sorulara;

“İskandinavya, İskandinavya tipi. Niye biliyor musunuz? Babalarımız memur olduğu için babam şöyle söylerdi: “Oğlum iki tayin, bir yangındır.” Derdi. Onun için İskandinavya tipi şeyler böyle çabuk yıpranan, böyle kalın kalın şeyler değil. Eskiden bankalar mevduatı olan arasında kura çekerlerdi. Buzdolabı, çamaşır makinesi, o zaman merdaneli, birine çıktığı zaman mahallede diyelim tesadüfen, bayram yapıldı, tören yapıldı. Evine buzdolabı geliyor diye (Erkek Katılımcı).”

“Tahta sandalye, sedir, somya öyle lüks mobilya yoktu zaten. Şimdi televizyon çıktığı zaman da herkeste yoktu. Kimde varsa ona gidilirdi. Yanına işte o zaman portakal, mandalina bilmem ne, yılbaşında. Yani öyle herkeste televizyon yoktu (A. Sürer, 72).”

“Valla bizim salon dediğimiz, o küçük oturduğumuz yerde hasır takım vardı. Hasır böyle. Oturma odası olan yerde de iki tane sedir vardı. Üstünde örtü, kenarlarında da minderler (C. Önakın, 72).”

“Ben on sekiz yaşındaydım, eve buzdolabı alındığında (E.H. Efem, 73).”

“Misafir gelirse mesela buzdolabı olana buz almaya gidilirdi (B. Ögat, 70).”

“Buzdolabı oraya oturmaya başladığımızdan çok sonra çıktı (C. Önakın, 72).”

“Bir dolap vardı ama o dolap neydi biliyor musun? Tel dolabıydı (A. Sürer, 72).”

yanıtlarını vermişlerdir. Alınan yanıtlar diğer görüşmelerde de ağırlıklı olarak öne çıkan anlatımlar gibi, “gereksinim/ihtiyaç odaklı” mobilyalar kullandıkları yönünde olmuştur. Ebeveynlerinin memuriyetleri sebebiyle belirli aralıklarla görev yeri değişiklikleri olmasının mobilya seçiminde etkili olduğu görülür. Konar-göçer yaşam tarzı sedir, divan gibi fonksiyonel ve dönüşebilen; İskandinav ve hasır tipte mobilyalar gibi hafif, taşınması kolay, yıpranmayan, kullanıcıların taşınma eylemlerine ve taşındıkları mekanlara rahatlıkla adapte olabilen, işlevsel, taşınma kaynaklı oluşabilecek hasarlarda maddi külfet oluşturmayacak seçimler yapılmasında etkili olmuştur. Buradan kişisel yaşam koşulları ve hayat tarzının mobilya seçimini şekillendirmede öne çıkan başlıca faktör olduğu ve neticesinde kullanıcıların lüks kavramını öteleyerek işlevsellik öncelikli seçimler

yaptıkları bir algıyla hareket ettikleri yorumu çıkarılabilir. Anlatımlarda lüks ve statü olarak kodlanan eşyalar buzdolabı ve diğer grupta da olduğu gibi televizyon olmuştur. Buzdolabı ve televizyon ile ilgili anılar aracılığıyla mobilyaların sadece temel ihtiyaçları karşılamadığı; aynı zamanda özenme, sosyal anlamda statü kazanma, komşuluk ilişkilerini pekiştirme, ortak anlar paylaşma gibi birçok duyguya ve ihtiyaca da cevap verdiği görülür.

Mahalle'ye dair belleklerinde kalan mekansal verileri paylaşan katılımcılara, anılarının büyük bir çoğunluğuna kaynaklık eden mahallenin, hayatlarının tümü göz önüne alındığında yaşantılarına nasıl etkileri olduğu sorulmuştur. Bireysel görüşmede katılımcı, mahallenin hayatına etkisini;

“On beş, on altı, on yedi, on sekiz yaş aralıklarını orada geçirdim. Okulumu çok severdim, arkadaşlarımı ve burayı yani bu evi de güzel bir ev olarak hatırlıyorum. Yani ben odamın duvarını kırmızı boyamıştım. Böyle tuğla rengi boyamıştım, onu hatırlıyorum ve fotoğrafta gördüm ki yemek odasında yemek masasının olduğu kısımda, sadece bu duvar tahminen ben demişimdir, kırmızı yapalım demişimdir. Yoksa bizimkiler istemez böyle bir şey. Yani biraz böyle gençliğe ve özgürlüğe doğru açılıyor olmanın hislerini yaşadığım bir mekan, evdi burası. Ve Ankara'yı ben çok seviyordum, hala da çok severim. Çok düzenli bir hayatı vardı. İstanbul benim için çok güzeldi tabi, hani doğduğum şehir. İstanbul başka bir şehir, biraz böyle büyümlü bir şehir. Ama Ankara'ya dönerken biz arabada şarkı söylerdik. “Ankara Ankara, güzel Ankara.” falan, yani mutlu dönerdik Ankara'ya. Gerçi İstanbul'a gelirken de öyle gelirdik ama (F. Kafescioğlu, 57).”

şeklinde aktarmıştır. Bu aktarımdan mekanın algılanmasında ve hatırlanmasında, mekanı yaşayan kişinin içinde bulunduğu ruh hali, hissettiği duygular, yaş aralığı, aile yaşantısı, arkadaşlıkları gibi faktörlerin oldukça önemli bir paya sahip olduğu ve bunlar sonucunda oluşan mekansal duyumun hafızasına eklemlendiği yorumu çıkarılabilir. Odak Grup görüşmesi, ilk grup katılımcıları konuya ilişkin;

“Ben bu konuda birşeyler söylemek istiyorum. Marx'ın kitabında bahsettiği “sınıfsız toplum” Saraçoğlu'ndaydı. Bizim grup için söylüyorum. Herkesin cebinde yirmi beş kuruş. Yani kimsede elli kuruş yoktu. Dolayısıyla aslında kurulan dostlukların temelinde bu yatıyor, menfaat yok. Şimdi aslında benim demin vurgulamak istediğim buradaki ayrıcalığım şu. Ben başka mahallelerde de çocukluk yaşadım. Ben bunu üstüne basarak söylüyorum. Saraçoğlu'nun farkı oydu. Saraçoğlu'nda hakikaten bambaşka, ben bunu şey üzerine kuruyorum, sınıfsız toplum (İ.E. Tolunay, 58).”

“Yani hepimizin hayatında inanıyorum ki çok önemli bir dönem. Ben mesela bunu eşimden örnek vererek söyleyeceğim. Eşim çok büyük bir ailede, o da asker çocuğu ama

hiç çocukluk arkadaşı yok maalesef o da birkaç sene de bir dolaşmış. Benim çocukluk arkadaşlarımla olan ilişkiyi gördükçe öyle büyük bir mutluluk, öyle bir sevinç duyuyor ki. Ben Saraçoğlu'na arkadaşlarıma gidiyorum dediğim zaman “Aman nolur git, canının istediği kadar kal. Oranın tadını var.” diye söylemişti. Şimdi size bir fotoğraf göstereceğim. Yani bu fotoğraf benim kızımın düğününde çekilmiş. Saraçoğlu Mahallesi arkadaşlığının fotoğrafı. Kimin ne olduğu önemli değil bakın bizim arkadaşlarımızın içinde iki tanesi bizim kapıcımızın çocuğudur. Gelemediler buraya. Biri vefat etti, Allah rahmet eylesin. Öbürü Muzaffer. Yani biz hep beraber büyüdük ya (F.S. Tolungüç, 63).”

yorumunda bulunmuşlardır. Yapılan yorumlar mahallede kurulan dostlukların, katılımcıların yaşantıları için büyük bir kazanım olduğu etrafında birleşmiştir. Dostluklarının ben ve öteki kavramlarından uzakta, çıkarsız ve samimi ilişkilere dayandığı için sağlam ve uzun ömürlü olduğunu vurgulamışlardır. Odak grup görüşmesi, ikinci grup katılımcıları da mahallenin yaşamlarına kattığı değerleri “cinsiyet ayrımının olmadığı”, “eşitliğin hakim olduğu”, “birliktelik duygusunun paylaşıldığı”, “samimi, sağlam dostlukların kurulduğu” anlatımlar ile özetlemişlerdir. Bu da mekanın kodlanmasında ve yaşantıya eklemlenmesinde ortak his, paylaşımlar ve bağların büyük oranda etkili olduğunu gösteren bir veri olarak saptanabilir.

Görsel 4.1. *Dünden bugüne Saraçoğlu Mahallesi sakinleri / Odak grup görüşme yapılan birinci grup katılımcılarının çocukluklarından bir anı (Fotoğraflar katılımcıların izni ile paylaşılmaktadır.)*

Görsel 4.2. *Dünden bugüne Saraçoğlu Mahallesi sakinleri / Odak grup görüşme yapılan birinci grup katılımcılarının gençliklerinden bir anı (Fotoğraflar katılımcıların izni ile paylaşılmaktadır.)*

Görsel 4.3. *Dünden bugüne Saraçoğlu Mahallesi sakinleri / Odak grup görüşme yapılan birinci grup katılımcılarının bugünlerinden bir anı (Fotoğraflar katılımcıların izni ile paylaşılmaktadır.)*

Mahallede yaşadıkları mekansal içerikli hatıraların, kimliklerinde ve hafızalarında bağlar kurduğu görülen katılımcılara; yaşantıları için önemli bir yere sahip olan Saraçoğlu Mahallesi konutlarında, günümüzde tekrar yaşama imkanları olsa bunu nasıl

değerlendirecekleri sorulmuştur. Tüm görüşmelerde genel olarak verilen ortak yanıt, “Çok isteriz.” olmuştur. Bireysel görüşmede katılımcı konuya ilişkin olarak;

“İsterdim tabi. Normal bir medeni memleketteki gibi bakımlı ve çağdaş teknik, tesisatla ilgili mesela bir takım şeyler sağlansa aslında, yenilemeler, düzenlemeler yapılırsa çok rahatlıkla oturulabilecek, çok güzel evler bence. Tabi yalnız o dönemin evlerinin tartışılır yanları var. Nasıl anlatayım, biraz soğuk mekanlar olarak anlatılır. Çok modernist bir şey ya, bir dönem ya. Kişisel mesela sokaktaki hayat nasıldı, ben bilmiyorum işte, belki o zamanlar canlı bir hayat vardı içlerde. Belki benim yaşadığım yerin sınırda olması da olabilir bunun nedeni. Mahalle içindeki hayatı hiç bilmiyorum. Mutlaka komşuluklar, mahalle hayatı vardır diye düşünüyorum. Ama ben onu hatırlamıyorum (F. Kafescioğlu, 57).”

günümüz koşullarına göre, çağdaş yapı teknikleri ile revize edildiği takdirde bu konutların, bugüne rahatlıkla adapte olabilecek yapılar olduğunu ve burada yaşamak isteyeceği yorumunda bulunmuştur. Kendi yaşadığı dönemde güçlü komşuluk ilişkileri yaşanmadığını bir kez daha vurgulamıştır. Görüşme yapılan ilk grup üyeleri de burada yaşamak isteyeceklerini belirtmişler ve;

“O yaşlarda da olacaksak tabi. İsterdik, en azından çoğumuz emekli. Ayda bir yılda bir buluşacağımıza orda her gün beraber olma şansımız olacaktı. Meşhur bir ısılgımız vardı bizim. O ısılgı çaldığımız zaman herkes cama çıkardı (M. Oğuzoğlu, 66).”

isteklerini dostlarıyla tekrar eski günlerdeki gibi biraraya gelme temeline dayandırarak anlatmışlardır. Görüşme yapılan ikinci grupta da aynı temele dayandırılmış bir istek söz konusudur. Ancak bu konuda farklı düşünen katılımcılar da mevcuttur:

“Yok ben o günün koşullarının dışında bugünkü, bu koşullarda ve bu kalabalıkta ve karışıklıkta burada yaşamak istemem. Ben kendi adıma. O anılarla, orada yaşadığım dostlukları, arkadaşlıkları orada bırakmış olmak benim için yeterlidir. Bu kalabalıkta, bu curcunada bir kez daha yaşamak istemem. Anlattığımız ve yaşadığımız ortamı, bana göre tabi, burada tekrar yaşatmak bana göre mümkün değil (C. Önakin, 72).”

“Zor. Bir kere sokaktan minibüsler geçiyor devamlı. Güvenpark’ın bütün minibüsü çıkıyor, gidiyor. Nerede çocuk oynatacaksınız? Eskiden çocuklar sokakta oynuyordu, şimdi nerede oynatacaksınız onları? (A. Sürer, 72).”

Katılımcılar hafızalarında yaşattıkları ve kodladıkları mekanın, günümüz koşullarında, konumun trafik yoğunluğunda ve kalabalıklığında tekrar yakalanamayacağı görüşündedirler.

Mahallede tekrar yaşamak isteyip istemedikleri konusunda görüşlerini bildiren görüşmecilere, eğer yaşamaları söz konusu olsaydı neleri değiştirmek isteyecekleri ya da neler eklemek istedikleri sorulmuştur. Buna göre bireysel görüşmede;

“Bir takım çağdaş tekniklere kavuşması, restore edilmesini isterim. Belki zeminlerin biraz daha kolay ısınabilir olmasını. Belki ama biz mimar olduğumuz için de burada yaşamak istiyor olabiliriz. Nostaljik bir şey kişisel olarak, hem de birçok mimar ister sanki. Yani kolaylıkla ben bunu adapte edebilirim, güncelleyebilirim. Yani burada mesela geçiş alanı çok yer kaybı aslında ama o günkü tektonik anlayışla diyelim. Bir kere yığma yapılar bunlar belli akslar kullanılıyor falan. Yani farklı kullanımlar yaratılabilir tabi, çok da güzel olur (F. Kafescioğlu, 57).”

yorumu yapılmıştır. Katılımcının gerekli gördüğü değişimler; yapıların restore edilerek çağdaş yapı tekniklerine ulaşması, yer döşemeleri için ısı yalıtımı odaklı bir çözüm geliştirilmesi, yer kaybına sebebiyet veren geçiş alanlarına farklı işlevler kazandırılması şeklinde sıralanabilir. Görüşülen birinci grupta da konuyla ilgili olarak;

“Mahallede bakın en önemli eksik o zaman da düşünülmeyen, hiçbir spor tesisi yoktu. Yani ne yürüyüş yolu vardı, böyle küçük bir futbol sahası vardı, bir basket sahası hiçbir şey yok. Onun için ayrılmış yer de yok. Mekanlar var ama maksatla ayrılmış yok. Spor alanları olsun isterdik yani. Bir kapalı mekan olsun. Mesela ağabeyimin dediği biz bodrumda yaptık onu. Şöyle bir lokal gibi, lokalimsi bir şey (F.S. Tolungüç, 63).”

yorumu yapılmış, mahalleye ait bazı alanların sosyal tesisler ve spor alanları ile zenginleştirilerek sosyal konut anlayışında revize edilmesini isteği dile getirilmiştir. Görüşülen ikinci grupta ise katılımcılar; toplu olarak hiçbir değişiklik yapmak istemeyeceklerini, böyle bir durumda isteyecekleri tek şeyin ancak bu mekanı eski günlerdeki komşuları ile birarada paylaşmak olacağını söylemişlerdir. Burada özlenilen ve yeniden yaşamak istenilen, hatıralarında kodladıkları sosyal ilişkiler olmuştur. Buna ilişkin olarak, katılımcıların isteklerinin yalnızca fiziksel olmayabileceği, hafızalarında kodladıkları ortak sosyal paylaşımlar bağlamında da konutu yeniden deneyimlemek istemiş olabilecekleri saptanabilir.

Görüşülen kişilere mahalle konutlarının günümüze nasıl adapte edilebileceği, şehre nasıl kazandırılabilceği konusundaki fikirleri de sorulmuştur ve çok seçenekli çeşitli yanıtlar alınmıştır:

“Yani ne yapılmalı bu tabi ciddi proje işi, yaşıtmalı bence. Belki benim hissettiğim şey, sosyal bağlantıyı sağlamak için içerilerde mi bir şeyler yapılabilir? Biraz düşünmeyi, çalışmayı gerektiren bir şey (F. Kafescioğlu, 57).”

“Şu an ki konumunu koruyarak Ankara’da turistik bir merkez haline getirilebilir. Burada tabi tek şart, yıkılmaması (M.E.Gümüşlü, 66).”

“Uygun bir tadilat ve düzenleme ile örneğin öğrencilerin kullanımına kütüphane olarak sunulabilir. Bir diğer seçenek kültür kongre merkezi (U. Tuncel, 68).”

“İlk Milli Kütüphane orada, evet. Çok büyük bir yer. Yeşil alanları çok daha güzel hale getirilirse, binalar da tadilat edilirse bunu tabi biraz da ekonomik boyutuyla da düşünmek lazım. Parklar, kafeler, insanların daha çok kullanacağı bazı alışveriş yerleri de olabilir. Yani tek katların içinde ne bileyim bir takım mağazalar. AVM kastetmiyorum, aman yanlış anlaşılma olmasın. Çok katlılar değil. Yani tek villalarda olmuş alışveriş merkezleri. Yanında kafe, turistik restaurantlar. Yani insanların sürekli girip çıkacağı, yani çok özlüyoruz. Bizden on bin kat daha kötü doğası olan Avrupa’daki yerlerde o kadar yaya alanları var ki. Kafelerin, restaurantların, alışveriş yapılacak yerlerin olduğu tıklım tıklım dolan. Yani insanlar burada cıvıl cıvıl gitsin gelsin, alışverişler yapsınlar, yemekler yesin, parklarda otursun. Yani buna çok müsait bir yer ve inanılmaz bir potansiyeli olduğunu, yani turizm, alışveriş, yemek turizmi herşey yapılabilir burada (F.S. Tolungüç, 63).”

“Öğrenci yurdu. Bence öğrenci yurdu yapılırsa çok iyi çünkü öğrenciler için ulaşım imkanı çok kolay bir yer (İ.E. Tolunay, 58).”

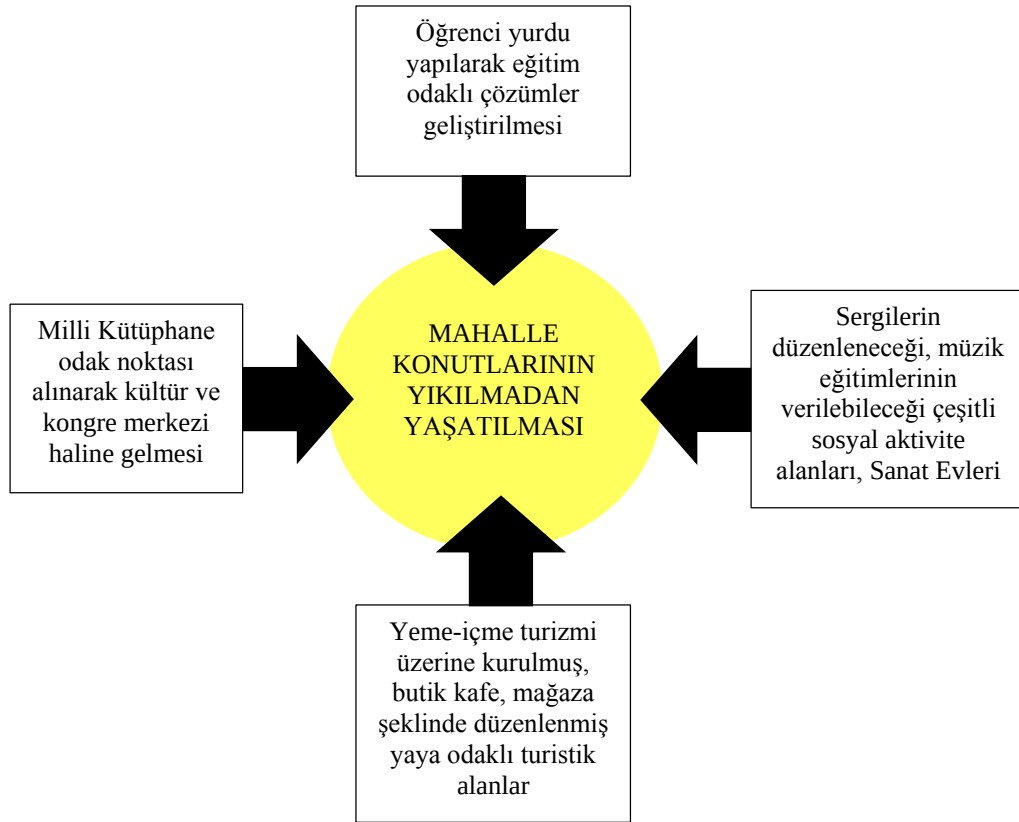
“Fikret’in de söylediği gibi en çok benim özlediğim şeylerden biri Kaymakamlık’ın olduğu sokak, Birinci Cadde’dir. Onlar butik, küçük evlerdir ve hepsinin arkasında çok güzel bahçeler vardır o evlerin. Onlar söylediği gibi böyle butik kafeler olabilir. Onun haricinde Uğur arkadaşımızın dediği gibi kütüphane ondan sonra müzikle ilgili eğitim verebilecek kurumlar, biliyorsunuz birçok belediyenin kadınlarla ilgili sosyal aktiviteleri olabilecek yerler olarak bölüştürülebilir. Sanat evleri, resim sergisi olabilecek yerler. Ama çok güzel kafeler mafeler, küçük, insanların oturabileceği, gençlerin bilhassa Saraçoğlu Mahallesi’nde yaşamış insanların gelip orada kahve içmesi. Yani kendi aramızda zaten konuşuyoruz bunları da, keşke öyle olsa (M. Oğuzoğlu, 66).”

“Arkadaşlardan birkaç tanesini dinledim. Hepsine katılmak mümkün. Ama benim oralarda şöyle bir korkum var. Şu Beşiktaş’taki Çarşı denilen bölgeyi bilmem bilir misiniz? Bu yeme içme, kafe falan dediğiniz zaman biz toplum olarak bu işleri adam gibi ağızımızla burnumuzla yapamadığımız için, Çarşı’nın bir dönem geldiği hali biliyoruz. Hala öyle. Sonra nereden kaçtılar Beyoğlu’ndan mı kaçtılar bu Kadıköy’e, meyhaneler? Yani ben Kadıköy diye hatırlıyorum. Kadıköy tarafının geldiği hal, akşamları geldiği şekil şimdi, burası öyle bir şeye gitmeye çok müsait. Neden müsait? Binalara dokunmadan bunları yaparsanız, onların uzantısı eklentisi, tüp kulübeleri yeşil alanlara taşacaklar bunlar. Saraçoğlu’nun bütün özelliği yeşil alanları, oraları ıslah edilebilir. Ağaçlara dokunmaya gerek yok, çalılar budanabilir. Ağaçlar düzeltilebilir (A. Tolungüç, 66).”

“Revize edilip, çeşitli şekillerde topluma yararlı kullanılmasını öneriyoruz. Yani belki eskisi gibi memur lojmanları olarak kullanılabilir. Belki de öğretmen-öğrenci yurtları olarak kullanılabilir. Değerini bilmek lazım. Kamu yararı gözetilerek fakat kamuda ileriye dönük yetişecek kişilere destek olarak. Kamu yararı olarak, kamu yararı çok geniş bir kavram. Bunu lütfen gençleri, ileriye yetişecek gençleri diyelim (N. Aydınoglu, 75).”

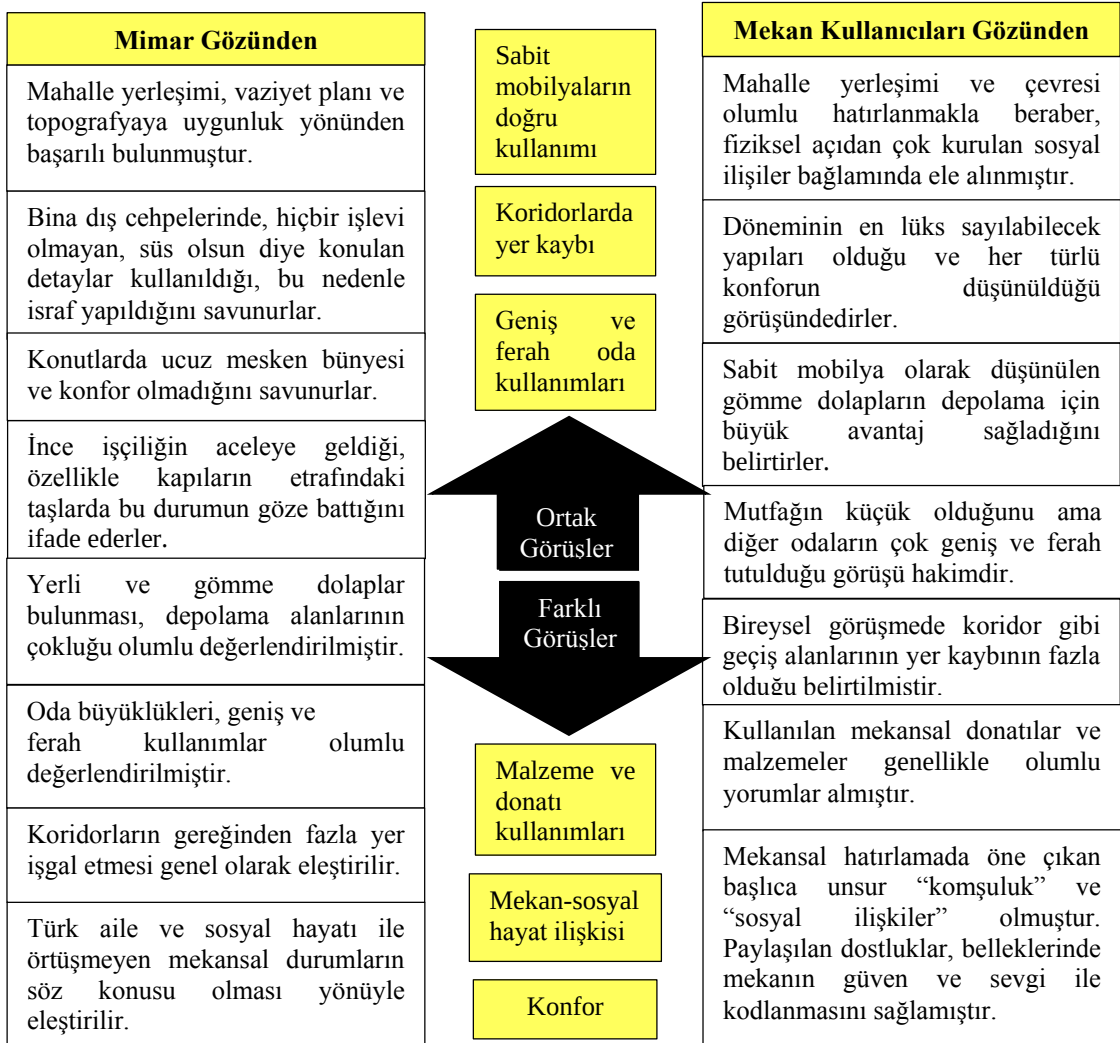
“Ancak burası ne olur biliyor musunuz? Güzel restore olduktan sonra, arka bahçeler şimdi biliyorsunuz bir dükkan tutuyorlar, önüne şey, ilave yapıyorlar. Ne derler çayevi, kafeler bilmem ne oluyor sana iki, üç dükkan. Ancak buralar öyle bir yer yapılır. Arka bahçeler güzel elden geçer (A. Sürer, 72).”

Görüşmecilerin öne sürdüğü fikirlerin bulunduğu ortak nokta, mahalle konutlarının yıkılmadan yaşatılması olmuştur. Katılımcıların konutların ve mahallenin korunması etrafına birleşen, mahalleyi yeniden işlevlendirmeye yönelik fikirleri şemalaştırılarak, kısaca gösterilmiştir (Bkz. Şekil 4.1). Görüşülen kişilerin paylaştıkları fikirlerin tamamına yakınının kamu yararını düşünen, kamuya açık, herkesin deneyimleyebileceği, çok fonksiyonlu niteliklere sahip olduğu görülür.

Şekil 4.1. Görüşülen kişilerin, mahalle konutlarının korunması etrafında birleşen, mahallenin yeniden işlevlendirilmesine yönelik fikirlerinin şematik gösterimi

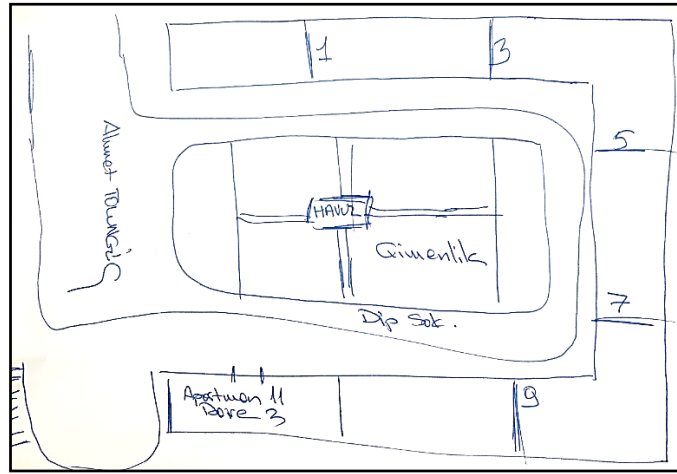
Görüşülen kişilere son olarak, Saraçoğlu Mahallesi ve konutlarının yapıldığı dönemde, özellikle dönemin mimarları Zeki Sayar ve Orhan Alsaç tarafından başta olmak üzere sert eleştirilerin hedefi olduğu konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Kısaca eleştirilerin içeriklerinden bahsedilerek, onların bu eleştirilere katılıp katılmadıkları ve konuya ilişkin olarak ne düşündükleri sorulmuştur. Alınan yanıtlar genellikle bu eleştirilerin yersiz olduğu, eleştirilerin haklı bulunmadığı ve kendilerinin bu mekanı deneyimlemiş kişiler olarak burada bahsedilen eleştirilerin içeriğinde işlevsellik ve kullanım açısından herhangi bir olumsuz durum yaşamadıkları yönünde olmuştur. Orhan Alsaç ve Zeki Sayar'ın Saraçoğlu Mahallesi konutları hakkında yaptığı yorumlar ile yaşıntılarının bir döneminde mekanı deneyimlemiş araştırma kapsamında görüşülen kişilerden elde edilen verilerin kıyaslandığı bir şema oluşturulmuştur (Bkz. Şekil 4.2).

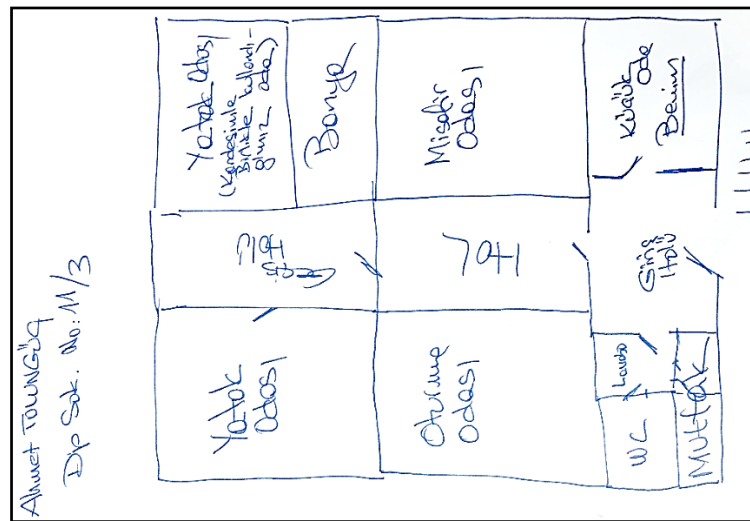
Şekil 4.2. Orhan Alsaç ve Zeki Sayar'ın Saraçoğlu Mahallesi konutları hakkında yaptığı yorumlar ile yaşıntılarının bir döneminde mahalleyi deneyimlemiş araştırma kapsamında görüşülen kişilerden elde edilen verilerin kıyaslanması

Buradan çıkarımla mimarların mekanı genel olarak fiziksel kullanım koşulları, yapı teknikleri bağlamında ele aldıkları görülürken, mekanı deneyimlemiş kullanıcıların çeşitli unsurların etkisiyle mekanı daha farklı duyumsadıkları, algıladıkları ve belleklerinde kodladıkları görülür. Dolayısıyla mekanın, kullanıcıları için fiziksel unsurların ötesinde, çok daha derin anlam ve bağlamlar içeren bir düzlem olduğu söylenebilir.

4.2. Hatırladıkları kadarıyla görüşülen kişilerce çizilen mahalle ve yaşadıkları eve dair planlar/krokiler

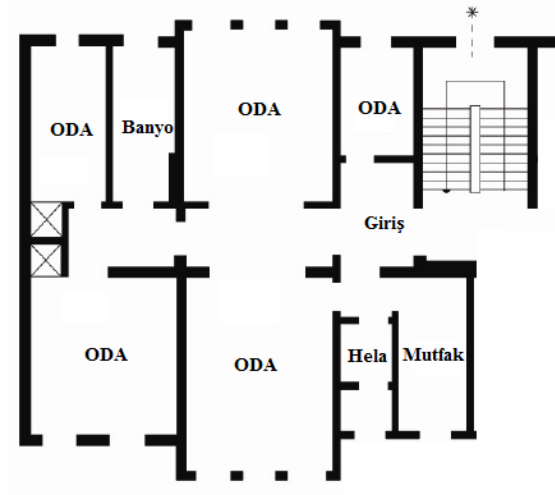

Şekil. 4.3. A. Tolungüç (66) adlı katılımcıya ait, Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu evin bulunduğu sokağın krokisi

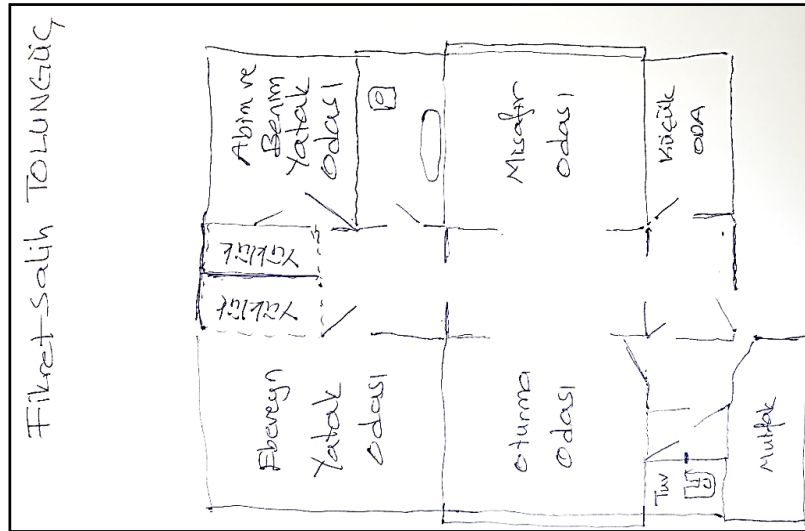

Şekil. 4.4. A. Tolungüç (66) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi

Odak grup görüşmesi yapılan ilk grupta yer alan, A. Tolungüç (66) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, D tipindeki konut planı ile tamamen uyum göstermektedir.

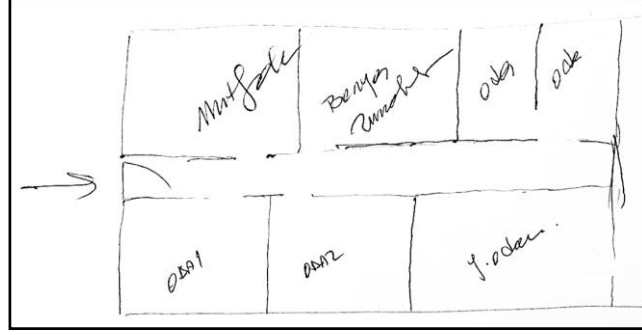

Şekil. 4.5. Saraçoğlu Mahallesi D tipi konut planı (Alsaç, 1945; Tanrıverdi, 2012)

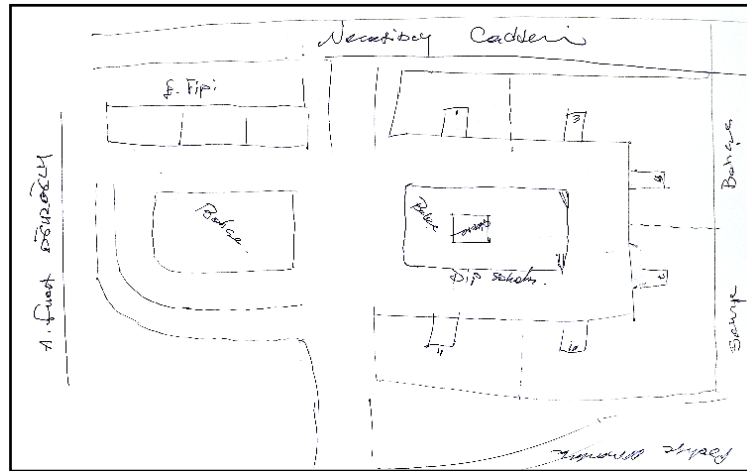
Şekil. 4.6. F.S. Tolungüç (63) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi

Odak grup görüşmesi yapılan ilk grupta yer alan, F.S. Tolungüç (63) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, D tipindeki konut planı ile uyum göstermektedir. Uyuşmayan herhangi bir farklılık saptanamamıştır.

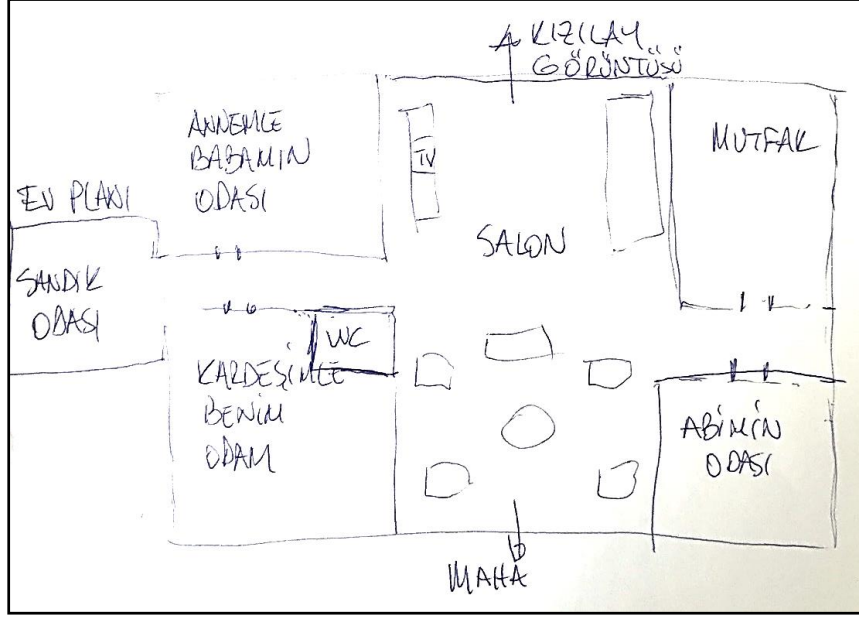

Şekil. 4.7. F. Oğuzoğlu (61) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi

Odak grup görüşmesi yapılan ilk grupta yer alan, F. Oğuzoğlu (61) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, D tipindeki konut planına benzerlik göstermektedir. Ancak bazı farklılıklar saptanmıştır. D tipi planda kapalı giriş bulunurken, görüşmeci çizdiği planda girişi uzun bir hole açılır vaziyette çizmiştir. Ayrıca bir holü bulunan mutfak da direkt olarak bu uzun hole açılır şekilde göstermiştir. Asıl planda salon mantığında tasarlanmış karşılıklı iki oda bulunurken, görüşmeci bu iki odadan birisini banyo-tuvalet olarak göstermiştir. Ebeveyn odasının yanında bulunan banyoyu çizmemiştir. Gömme dolap ayrıntılarına çizdiği planda yer vermemiştir. Normalde banyonun bulunduğu alanı ayrı bir oda olarak hatırlayıp çizime aktarmıştır.

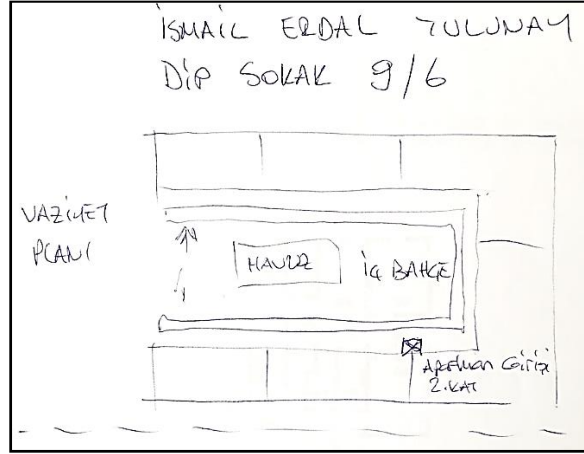

Şekil. 4.8. F. Oğuzoğlu (61) adlı katılımcıya ait, Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu evin bulunduğu sokağın kroki

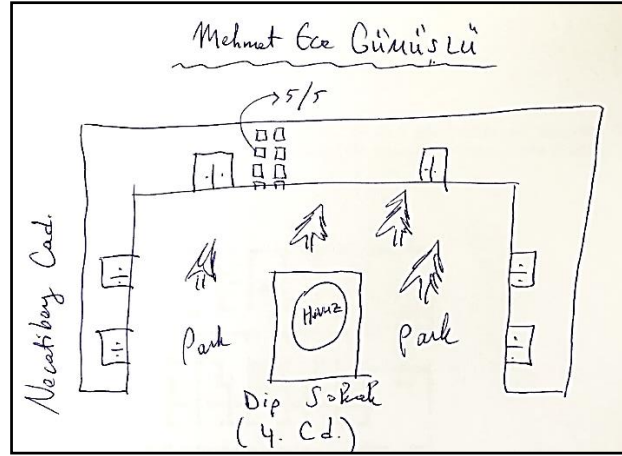

Şekil. 4.9. İ.E. Tolunay (58) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi

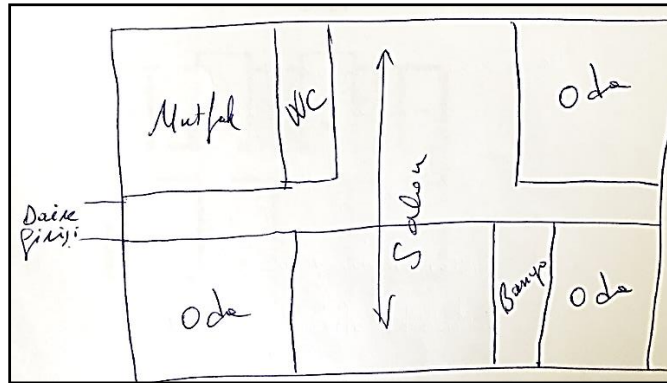
Odak grup görüşmesi yapılan ilk grupta yer alan, İ.E. Tolunay (58) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, D tipindeki konut planına benzerlik göstermektedir. Ancak tamamen aynı değildir. D tipi asıl planında kapalı giriş kısmında mutfağa doğrudan açılan bir kapı bulunmamaktadır. Görüşmeci asıl planda mutfak yanına yer alan tuvalet/lavabo kısmını çizmemiştir. Tuvalet ve mutfak girişten bağımsız olarak bulunan ayrı hol kısmını da göstermemiştir. Asıl planda salon-salomanje mantığında tasarlanmış karşılıklı iki odayı da bitişik nizamda çizmiştir. Banyonun yanında yer alan odanın kardeşinin ve kendisinin odası olduğunu belirtmiştir. Asıl planda banyo ve oda neredeyse eşit olarak pay edildiği halde katılımcı, banyoyu küçük bir wc olarak hatırlamıştır. Planda dip odalarda bulunan gömme dolapların olduğu kısmı ise ayrı bir odacık şeklinde, sandık odası olarak isimlendirerek çizmiştir.

Şekil. 4.10. İ.E. Tolunay (58) adlı katılımcıya ait, Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu evin bulunduğu sokağın krokisi

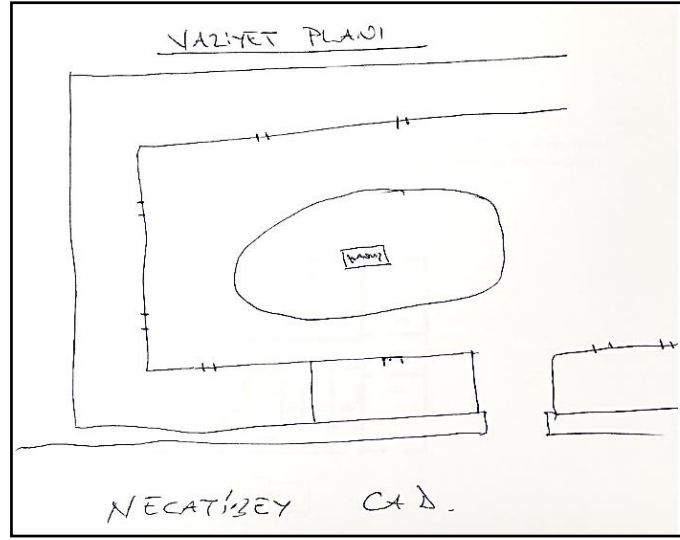

Şekil. 4.11. M.E. Gümüşlü (66) adlı katılımcıya ait, Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu evin bulunduğu sokağın krokisi

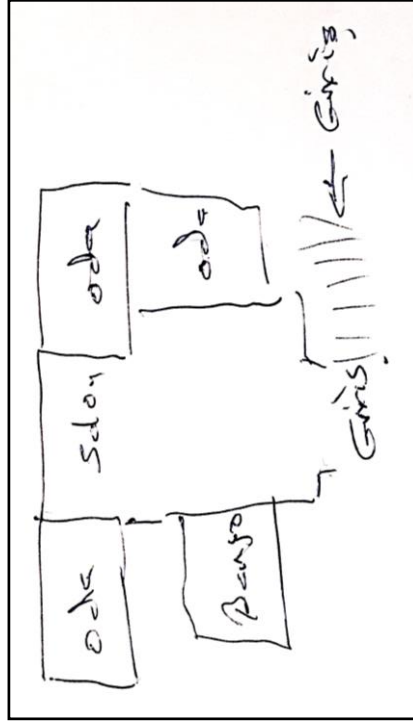
Şekil. 4.12. M.E. Gümüşlü (66) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi

Odak grup görüşmesi yapılan ilk grupta yer alan, M.E. Gümüşlü (66) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, D tipindeki konut planına benzerlik göstermektedir. Salon-salomanje mantığında tasarlanmış karşılıklı iki oda, ayrımın olmadığı bir bütün şeklinde gösterilmiştir. Asıl planda ayrı bir kapalı giriş holü ile mutfakla tuvalete açılan ayrı başka bir hol bulunmaktadır. Görüşmeci ise daire girişini uzun bir hole açılır vaziyette çizmiştir. Dip odalarda bulunan gömme dolap ayrıntılarına çiziminde yer vermemiştir.

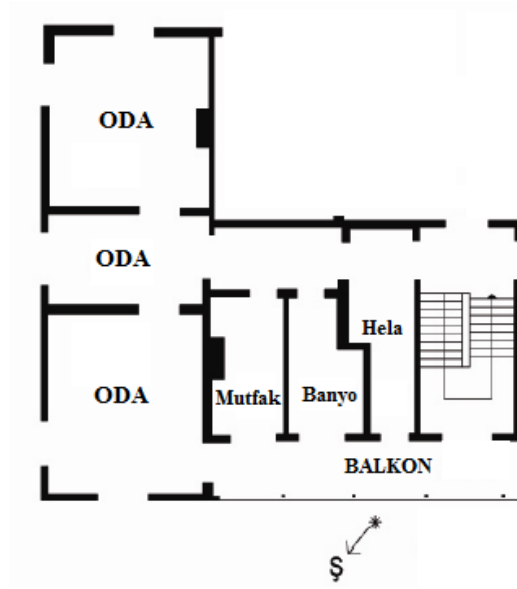

Şekil. 4.13. M.. Oğuzoğlu (66) adlı katılımcıya ait, Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu evin bulunduğu sokağın krokisi

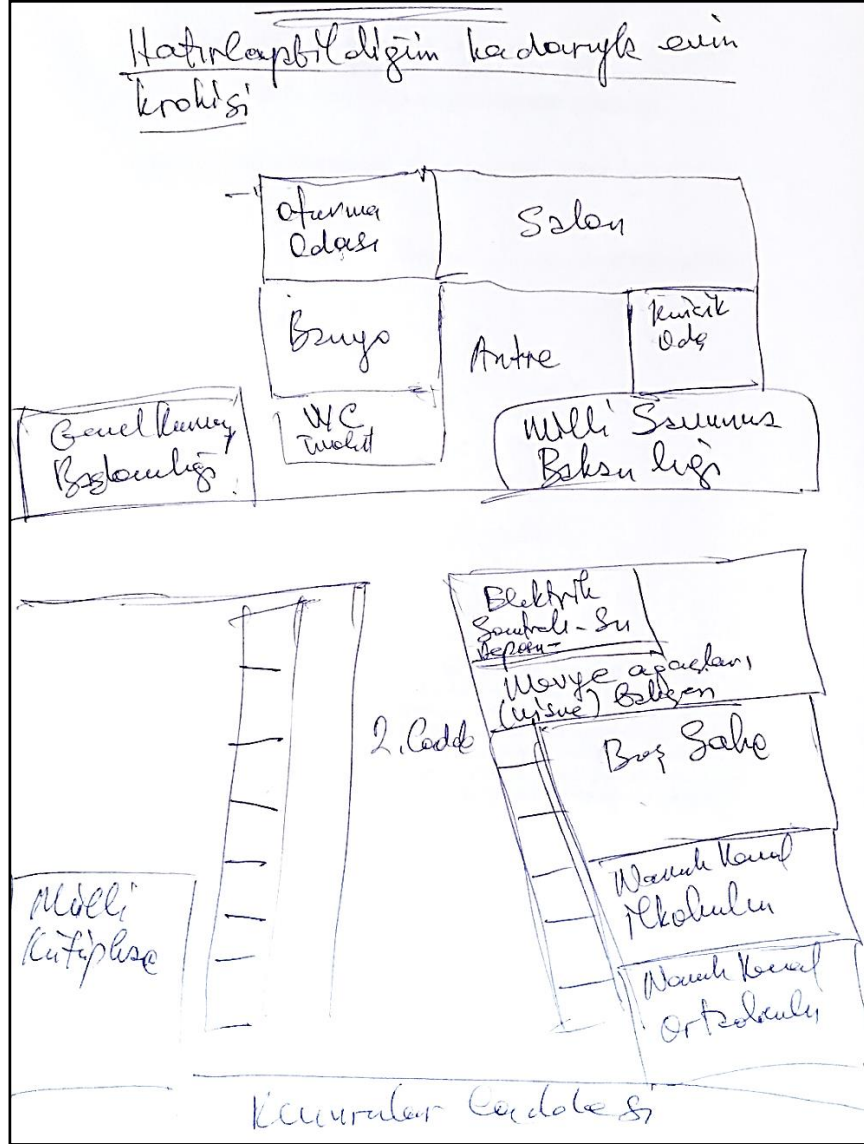
Odak grup görüşmesi yapılan ilk grupta yer alan, M. Oğuzoğlu (66) adlı katılımcı hatırladığı kadarıyla sadece Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşadığı evin bulunduğu sokağa dair kroki çizimi yapmıştır. U. Tuncel (68) adlı katılımcı çizim yapmamıştır.

Şekil. 4.14. A. Sürer (72) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi

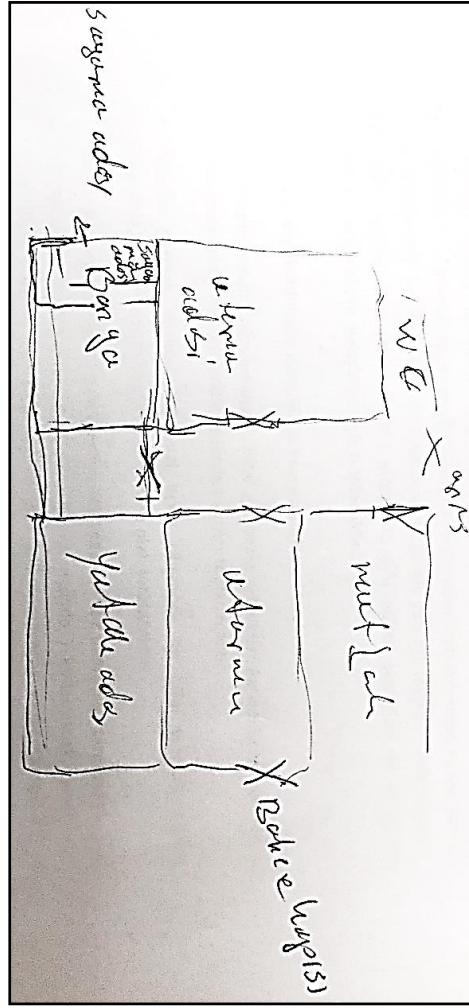

Şekil. 4.15. Saraçoğlu Mahallesi A tipi konut planı (Alsaç 1945; Tanrıverdi, 2012)

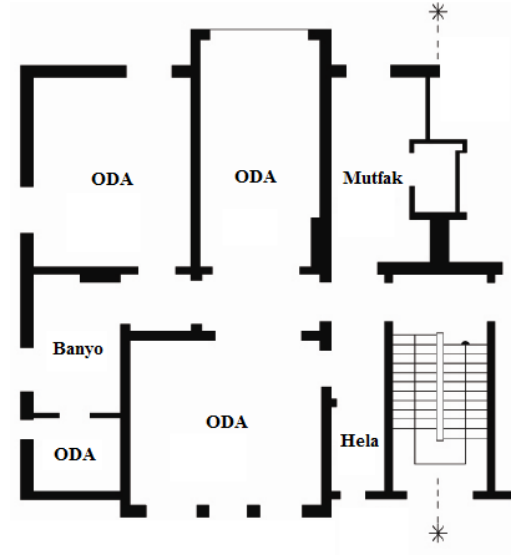
Şekil. 4.16. C. Önakin (72) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve ve sokağa dair plan/kroki çizimi

Odak grup görüşmesi yapılan ikinci grupta yer alan, C. Önakin (72) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, A tipindeki konut planlarına benzerlik göstermektedir. Çizilen planda mutfak kısmı gösterilmemiştir.

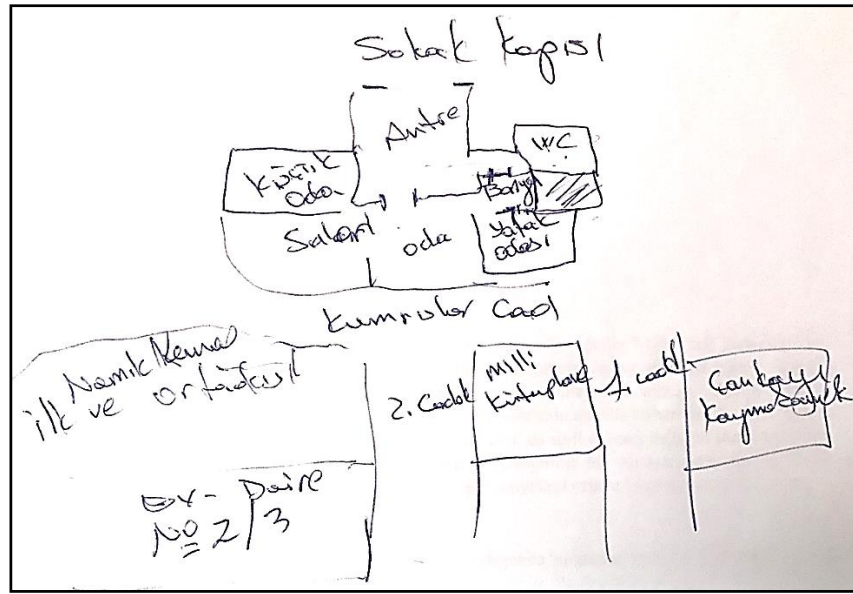

Şekil. 4.17. E.H. Efem (73) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi

Odak grup görüşmesi yapılan ikinci grupta yer alan, E.H. Efem (73) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, F tipindeki konut planlarına uyum göstermektedir. Çizilen planda mutfağın yanında bulunan oturma odasından açılan bir bahçe kapısının da gösterilmiş olması, görüşmecinin alt kattaki (bahçe katı) dairede oturduğunu gösterir. Mimar tarafından banyonun içinden girilen, hizmetçi/sandık odası olarak tanımlanan alanın katılımcı tarafından soyunma odası olarak tanımlandığı görülür.

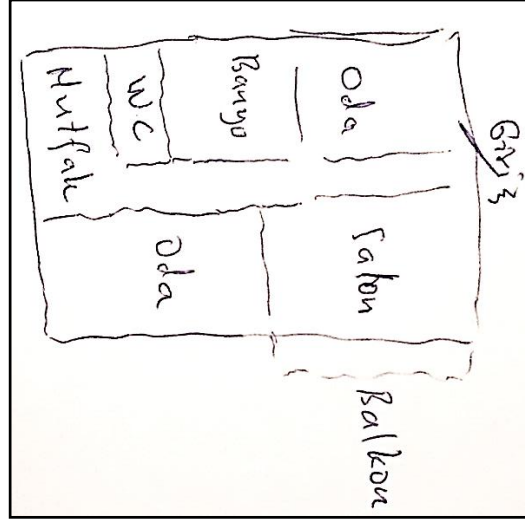

Şekil. 4.18. Saraçoğlu Mahallesi F tipi konut planı (Alsaç 1945; Tanrıverdi, 2012)

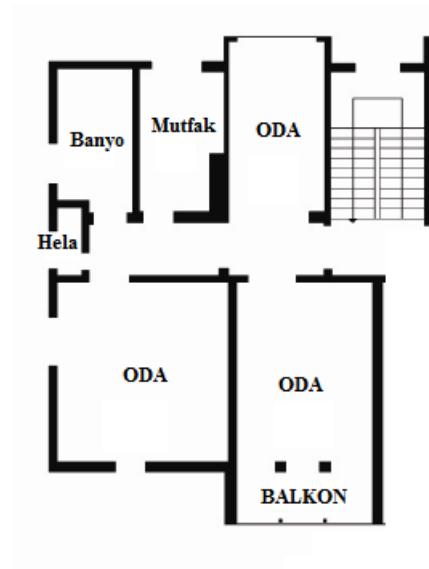
Şekil. 4.19. B. Ögat (70) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve ve sokağa dair plan/kroki çizimi

Odak grup görüşmesi yapılan ikinci grupta yer alan, B. Ögat (70) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, A tipindeki konut planına benzerlik göstermektedir. Çizilen planda mutfak kısmı gösterilmemiştir.

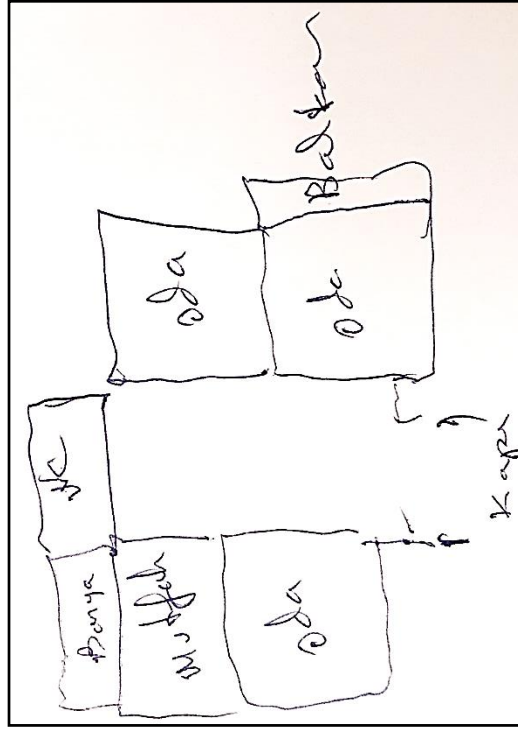

Şekil. 4.20. N. Öztekin (75) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi

Odak grup görüşmesi yapılan ikinci grupta yer alan, N. Öztekin (75) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, B tipindeki konut planına uyum göstermektedir. Mutfak ve banyonun yerlerini tam tersi şekilde hatırlamış olduğu görülmektedir. Koridorun sonunda bulunan tuvalet de banyo ile mutfak arasında çizilmiştir.

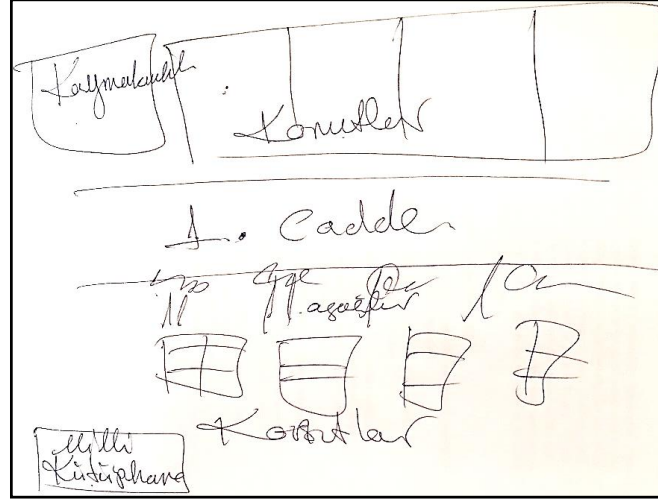
Şekil. 4.21. Saraçoğlu Mahallesi B tipi konut planı (Alsaç 1945; Tanrıverdi, 2012)

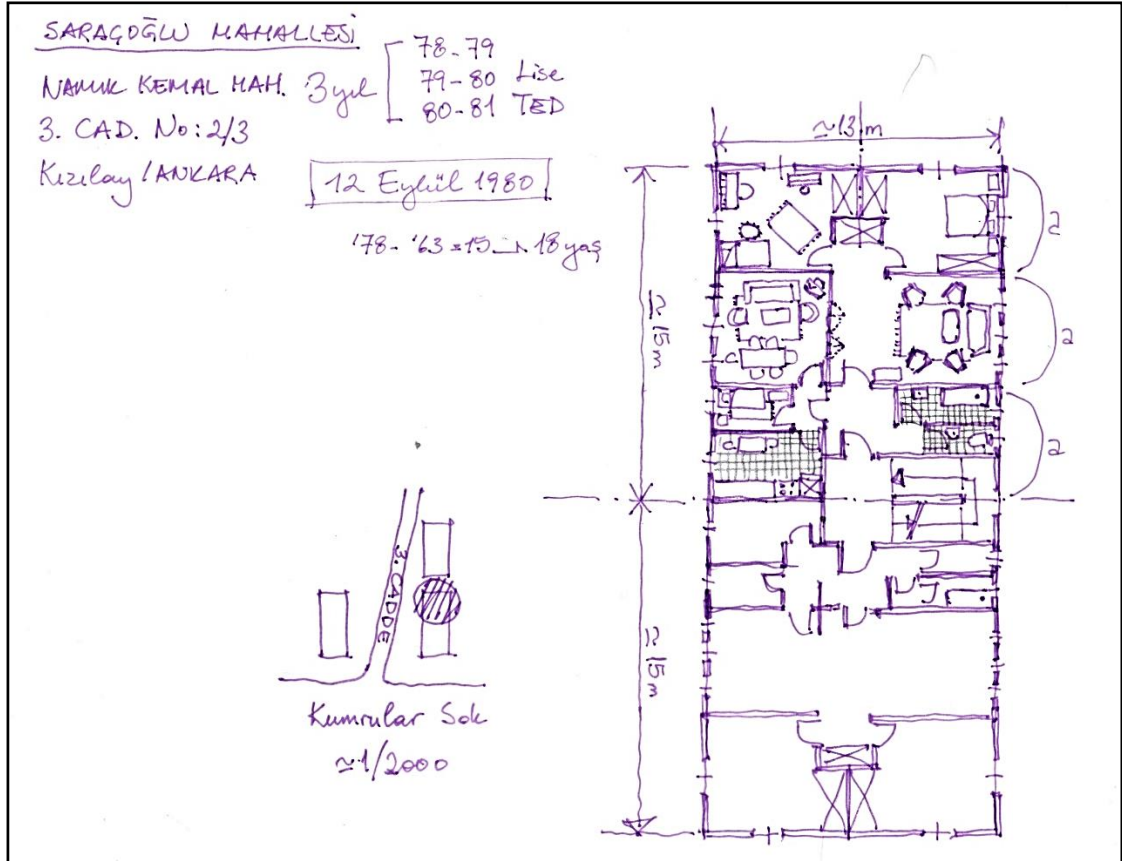
Şekil. 4.22. V. Erkan (78) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi

Odak grup görüşmesi yapılan ikinci grupta yer alan, V. Erkan (78) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, B tipindeki konut planına uyum göstermektedir.

Odak grup görüşmesi yapılan ikinci grupta yer alan, B. Bıçakçı (68) adlı katılımcı Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair plan çizimi yapmamıştır. Ancak formda D tipi binada oturduklarını ve U şeklinde bir vaziyet planı olduğunu yazılı olarak belirtmiştir. N. Aydınoglu (75) da plan çizimi yapmamış, ancak formda yazılı olarak bir zamanlar yaşamış oldukları evin üç odalı olduğunu belirtmiştir. Yazdıklarının yanına da çok küçük bir plan çizdiği, bu planın da büyük orada B tipine uyum gösteren nitelikte olduğu görülmüştür. D. Bahadır (70) da bir zamanlar yaşamış oldukları eve dair herhangi bir çizim yapmamış, sadece evlerinin bulunduğu sokağı anlatan kroki çizmiştir.

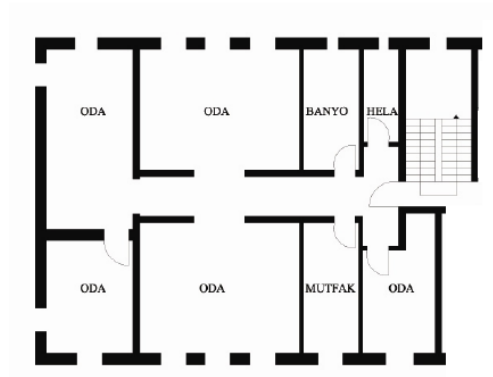

Şekil. 4.23. D.. Bahadır (70) adlı katılımcıya ait, Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu evin bulunduğu sokağın krokisi

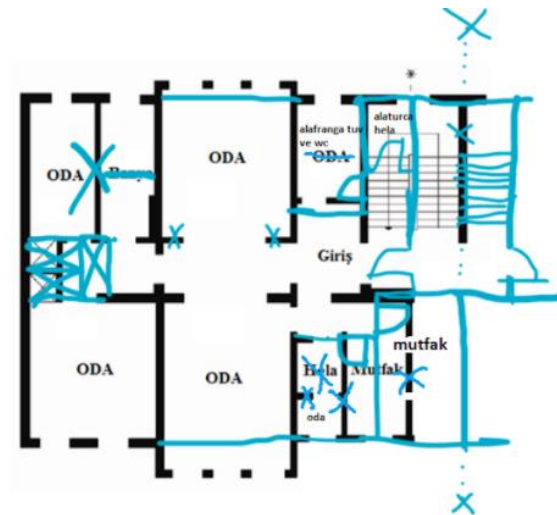

Şekil. 4.24. F. Kafescioğlu (57) adlı katılımcıya ait Saraçoğlu Mahallesi içerisinde yaşamış olduğu eve ve sokağa dair plan/kroki çizimi

Bireysel görüşme yapılan ve mimar kimliğinin, çizimlerinde mekansal anlamda hatırlamaları daha derinlemesine ele almasına kaynaklık ettiği görülen, F. Kafescioğlu (57) adlı katılımcının hatırladığı kadarıyla Saraçoğlu Mahallesi'nde yaşamış olduğu eve dair yaptığı plan çizimi, H tipindeki konut planına uyum göstermektedir. Katılımcı, daha sonrasında kendisi ile tekrar yapılan başka bir görüşmede; H tipi planın, Orhan Alsaç çizimi D tipi konut planı ile benzerlik gösterdiğine dikkat çekmiş ve H tipi konut planının, D tipi konut planından yarım modül kadar daha büyük olduğunu vurgulayarak, ifadesini Şekil. 4.26'da verilmiş çizimi ile destekleyerek aktarmıştır (13.08.2020).

Şekil. 4.25. Saraçoğlu Mahallesi H tipi konut planı (Tanrıverdi, 2012)

Şekil. 4.26. F. Kafescioğlu (57) adlı katılımcının Saraçoğlu Mahallesi D tipi konut planı üzerinden H tipi konut planı ile kıyaslamada bulunduğu çizim

Sonuç olarak, katılımcıların yaptıkları çizimlerde düşük oranda yanlışlar ve eksikler olduğu, birçoğunun gerçekte var olan plan tipi ile tamamen uyumlu çizimler yaptıkları görülür. Katılımcıların çocukluk döneminden genç erişkin dönemine kadar olmak üzere geniş bir zaman aralığını burada geçirmesi, mekansal duyum, algı ve kodlama süreçlerinin burada temellendiği bir durum oluşturmuştur. İlk mekansal kodları burada biçimlenen kişiler, uzun süreli kalıcı belleklerinde mekanı yaşatmaya devam etmiştir. Bu sebeple de yapılan çizimlerde hata oranının oldukça düşük olduğu bir durum gözlenmiştir.

Bir diğer çıkarım, kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha detaylı plan çizimleri yaptıkları ve yaptıkları çizimlerin de asıl planlarla birebir aynı denilebilecek nitelikte olmaları olabilir. Buna karşın, erkek katılımcıların da dış mekana ait kroki çizimlerini daha detaylı ve özenli yaptığı görülür.

Aynı zamanda birden fazla erkek katılımcının mutfaka, çizdikleri planlarda yer vermedikleri, unuttukları görülür. Bu durumun mekanlara cinsiyet yükleme, az deneyimlenen mekanların hatırlanmaması gibi sebeplerden kaynaklanabileceği varsayımı yapılabilir.

Çizimlerde en çok yanlışla düşülen mekanların koridor, antre gibi geçiş alanları olduğu görülür. Aktif olarak, uzun süre vakit geçirilen ana mekanlar olmamaları sebebiyle hatırlanırken yanlışlar olması durumunun geliştiği düşünülebilir.

Tüm bunlardan yapılabilecek ortak çıkarım; kişilerin tüm duyularını aktif kullanarak, daha çok deneyimledikleri mekanların, daha ayrıntılı bir şekilde hatırlandığı yorumu olabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma bellek ve mekan arasındaki bağı, Ankara Saraçoğlu Mahallesi'nde hayatlarının herhangi bir döneminde yaşamış, ulaşılabilen kişiler ile yapılan görüşmeler ve neticesinde elde edilen veriler bağlamında ortaya koyabilmeyi amaçlamıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Ankara Saraçoğlu Mahallesi konutlarının yapıldığı döneme ait, Ankara ve mimari ortam odaklı veriler ele alınmıştır. Ankara'nın başkent olma ve imar sürecine dair bilgilendirmeler ile başlayan bu bölümde; Saraçoğlu Mahallesi ve konutlarının her ne kadar Alman mimar Paul Bonatz tarafından tasarlanmış olsa da Ankara imar planları ile başlayan bir senaryonun sonucu olduğu çıkarımı yapılmıştır. Ankara'nın başkent olması ile birlikte kent nüfusu da kontrolsüz ve öngörülemeyen bir hızda büyüme göstermiştir. Bu durumun sonucunda, konut yapımına ilişkin çeşitli önlemler alınmış ve devlet toplu konut yapımına yönelerek, devlet memurlarına öncelik tanıyan bir yol izlemiştir. Saraçoğlu Mahallesi ve konutlarının da o dönem içerisinde Ankara'da, özellikle de memur ve askerlerin yaşadığı konut sıkıntılarını çözümlemek amacıyla adım atılmış bir proje olduğu görülmektedir. Yeni kurulan devlet ile birlikte yaşanan toplumsal dönüm noktası ve değişen politikalar beraberinde, toplumun milli arayışlar içerisinde olmasına zemin hazırlamıştır. Bu arayışların en somut halinin mimarlık disiplininde yaşandığı görülmektedir. Saraçoğlu Mahallesi de bu arayışların ve dönem içerisinde Türkiye'ye gelen yabancı mimarlara karşı ciddi tutumların hakim olduğu bir ortamda, İkinci Ulusal Milli Mimarlık Akımı'nın etkisiyle, döneminin çokça tartışılan ismi Alman mimar Paul Bonatz tarafından inşa edilmiştir. Özellikle mahalle konutlarının dış cephelerinden, bu akımın etkilerini okumak mümkündür. Bu bölümden hareketle Saraçoğlu Mahallesi'nin; Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sine, bu dönemin mimari ortamına ve Ankara'nın imar sürecine tanıklık ederek, tarihi ve toplumsal açıdan önemli süreçleri yansıtmayla hem Ankara kent belleği hem de ulusal mimari bellek için önemli bir kaynak olduğu yorumu yapılabilir.

İkinci bölümde, Saraçoğlu Mahallesi daha kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve mahallenin kültür varlığı olarak ele alınması üzerinde durulmuştur. Mahalle'nin kültür varlığı olarak incelenebilmesi için öncelikle kültür varlığı kavramı, kavramın tarih içerisindeki gelişimi, kültür varlığının Türkiye'deki tanım ve değerleri irdelenmiştir.

Tarihi, sosyal, toplumsal, fiziksel, mimari gibi pek çok özellik kapsamında incelenen ve bir döneme rehberlik eden Saraçoğlu Mahallesi'nin; hem yasalarca belirlenen kültür varlığı tanımında olması hem de bu tanıma ek olarak Madran ve Özgönül'ün çalışmalarında ele aldığı bir taşınmazın kültür varlığı olarak kabul görebilmesi için içermesi gereken değerleri barındırmasıyla korunarak geleceğe aktarılması gereken önemli bir kültür varlığı olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Üçüncü bölümde, Saraçoğlu Mahallesi'nin bir bellek mekanı olarak ele alınabilmesi ve tezin dördüncü bölümünü oluşturan nitel araştırma çalışmasına temel oluşturabilmesi için bellek ve mekan ile ilişkisine dair bilgilendirmeler yapılmıştır. Bellek, tarihin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında en önemli araçtır. Bellek; hatırlama, unutma gibi eylemleri gerçekleştirerek kodlama, depolama ve geri çağırma işlemlerini yürütebilmek için belirli yardımcı faktörlere ihtiyaç duyar. Bu anlamda mekan, belleği değiştiren, dönüştüren, aktaran önemli uyarıcı faktörlerden birisidir denilebilir. Bu bölüm için yapılan aktarımlarda, özellikle ortak toplumsal hafızaların kurulabilmesinde, mekanın önemli bir paya sahip olduğunu vurgulayan değerlendirmelerin hakim olduğu görülmüştür. Kısacası mekanın önemli bir kültürel kod taşıyıcısı, bireysel ve toplumsal belleğin aynası olduğu yorumu yapılabilir. Saraçoğlu Mahallesi de tarihi ve taşıdığı mekansal kodları ile hem kişisel hem de toplumsal belleğe kaynaklık eden önemli bir hafıza mekanıdır.

Dördüncü bölüm çalışmanın ana hattını oluşturan nitel araştırma çalışmasının verilerini kapsamaktadır. Aynı zamanda bu bölümde nitel araştırma çalışması neticesinde, kişilerin mahalleye dair belleklerinde kalan çeşitli mekansal verilerinin analizi yapılarak, bu verilerin mekanın sürdürülebilirliğine katkıları değerlendirilmiştir. Nitel araştırma çalışması için bireysel ve odak grup görüşmeleri başta olmak üzere farklı veri toplama yöntemleri kullanılarak, yaşamlarının herhangi bir döneminde Saraçoğlu Mahallesi'nde ikamet etmiş, ulaşılabilen kişilerin tanıklıklarına başvurulmuştur.

Elde edilen nitel araştırma verilerine göre; Saraçoğlu Mahallesi lojmanlarının, görev tahsisli konutlar olmaları, kullanıcıların çocukluktan genç erişkinliğe kadar pek çok dönemsel kesiti burada deneyimlemelerine ve anısal belleklerinin büyük bir kısmını burada kurgulamalarına olanak tanımıştır. Mahallede kalma süresi daha uzun olan katılımcıların, hatırladığı ve bağlandığı mekansal öğelerin de daha çok olduğu görülmüştür. Çocukluk dönemlerinden itibaren belleklerindeki anıları geri çağırmaya

başlayan görüşmeciler; mahalleyi kişisel, fiziksel, toplumsal, sosyal, kültürel, ekonomik özellikler gibi pek çok unsurun etkisinde anımsamışlardır.

Mekan, kişiler tarafından hatırlanmak istenildiği çeşitli imgelerle ve kodlarla imlenir. Mahalle’de de katılımcılar için mekansal hatırlamada öne çıkan başlıca unsurlar, komşuluk/dostluk ilişkileri etrafında şekillenen ortak anı, imge ve kodlar olmuştur. Buradan, paylaşılan ortak anlar ve bağlar çoğaldıkça, mekansal verilerin ve mekana yüklenilen anlamların da çoğaldığı sonucu çıkarılabilir.

Görüşmecilerin mekansal hatırlamada başvurdukları ilk mekanlar bahçeler, sokaklar gibi dışa dönük alanlar olmuştur. Bu mekanlar çocukluk oyunlarının, sosyalleşmenin, komşuluk ilişkilerinin pekiştiği alanlar olarak kodlanmıştır.

İnsani ölçekte planlanmış mahalle konutlarının, bahçe ile ilişkileri doğaya dönük bir yaşam sunmuştur.

Kişilerin tüm duyularını aktif olarak kullanarak deneyimledikleri mekanlar, daha çok anlam ve bağlam dolayısıyla da hatırlamada etkili olan imgelerin çokluğu anlamına gelir.

Katılımcıların mekanları iç mekanları hatırlarken sıklıkla; “geniş”, “konforlu”, her ihtiyaca karşılık veren” ifadelerini kullandıkları saptanmıştır.

Pencere ve doğrama detayları, kalorifer sistemi gibi ısınma odaklı donatılar görüşülen her grupta sıklıkla dile getirilen detaylar olmuştur.

İçinde yaşanan dönemin toplumsal, sosyal, siyasal, ekonomik olaylarının mekanı algılamada ve hatırlamada önemli bir yere sahip olduğu görülür. Aynı zamanda kişisel nitelik, deneyim, uğraş ve beceriler de hatırlanan mekanlarda belirleyici rol oynamaktadır.

Dönemin ekonomik olanaklarının kısıtlı olmasının, katılımcılara bir mekandan ve onu oluşturan öğelerden beklenti ve hayalleri düşük seviyede tutmalarını öğrettiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda beklenti ve hayallerin yerini ihtiyaç odaklı düşünmek aldığı görülmüştür.

Yaşam koşullarının, hayat tarzının mobilya seçiminde baş faktör olduğu çıkarılabilir. Geçmiş mahalle sakinlerinin, ebeveynlerinin memuriyeti sebebiyle, konar-göçer yaşam tarzında bir hayat sürdükleri görülür. Bu durum kullandıkları mobilyaları da etkilemiştir. Dolayısıyla sabit mobilya kullanımından özellikle kaçınılmıştır. Hafif, gittiği

her mekana kolayca adapte olabilen, işlevsel ve ucuz mobilya seçimleri yapıldığı görülmüştür.

Saraçoğlu Mahallesi gibi tanımlı, okunabilir, düzenli mekanların kullanıcılarına daha konforlu ve güvenli de bir ortam sağladığı yorumu çıkarılabilir.

Mahalledeki sosyal yaşam tarzı, kişilerin ve toplumların kimlikleri ile hafızalarını da şekillendirmektedir. Mahalleye duyulan aidiyetin ise kişilerin mekanı benimsemesinde, onunla varlığını tanımlama ve tamamlama sürecini inşa etmesinde etkili rol oynadığı görülür. Bir anlamda mekan kullanıcılarının, hafızalarındaki izleri takip etmek; mekansal algı ile ilgili kodları yakalamakla eşdeğerdir denilebilir.

Çalışmada, mahalleye daha profesyonel anlamda gözler olarak bakan, mahallenin inşa edildiği dönemin öne çıkan mimarlarının eleştirileri ile nitel araştırma çalışması neticesinde ulaşılmış, mekanı deneyimlemiş kişilerin verilerine dayanarak kıyaslamalar da yapılmıştır. Bu kıyaslama ve yapılan çalışmaya dair çıkarılan en önemli sonuç, bu mahallenin yalnızca fiziksel yapı teknikleri ile sınırlı kalınarak incelenebilecek bir mekan olmadığı; mekanın neler hissettirdiği, kişilerin mekanı nasıl algıladığı, deneyimleri, yaşanmışlıkları, paylaşımları, sosyal ilişkileri gibi pek çok kodu içinde barındıran bir hafıza mekanı olduğudur.

Anılarda yer edinmiş mekansal birikimler aynı zamanda toplumsal değerleri simgeler. Ve bu değerler ile birlikte ele alınan değişim-dönüşümler; geçmişin anılarını zedelemeyen, geleceğe eklemlenerek, geçmiş ile geleceğin ortak kalıcılığını yakalayabilecek potansiyele sahip olurlar. Aynı zamanda bellek üzerinden yeni mekansal ortak değerler üretmeye devam ederler. Çalışma kapsamında Saraçoğlu Mahallesi'nin tarihi, anlamı, değerleri ve nitelikleri incelenmiş; nitel araştırma çalışması kapsamında geçmiş mahalle sakinleri ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bellekte kalan mekansal kod ve veriler ışığında değerlendirmeler ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

Sonuç olarak; Ankara'nın mimari belleğini, kişilerin hafızasını içeren; geçmişle bağlantılı, dönemsel okumalar yapılabilecek Saraçoğlu Mahallesi gibi bir bellek mekanını korumak demek aynı zamanda kişisel ve toplumsal hafızayı da koruyarak geleceğe aktarmak demektir. Değişen zaman koşullarına adapte olarak bozulmayacak, kişilerin ve kentin belleğini taşıyarak gelecek nesillere aktarabilecek, kamunun deneyimleyebileceği, birden çok fonksiyonun bir arada çözümleneceği düzenleme ve revize çalışmalarının yapılması mahallenin hafıza ve kültürel aktarımı için son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z.(2018).Tarihi çevre koruma ve restorasyon(10). İstanbul: Yem Yayın
- Alsaç, O.(1945). Saraçoğlu Mahallesi. Mimarlık Dergisi, 6, s.16-21,30.
- Aslanoğlu, İ.(1984). Birinci ve ikinci mimarlık akımları üzerine düşünceler. Mimaride Türk Üslubu Semineri, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi
- Başağaç, H. (2018). Saraçoğlu Neighborhood: Past, present and perspectives for the future / Saraçoğlu Mahallesi: Geçmiş, bugün ve geleceğe yönelik perspektifler. Yüksek Lisans Tezi. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı / Mimari Tasarım Bilim Dalı
- Batuman, B. (2017). Ankara’da Cumhuriyet dönemi konut mimarlığının gelişimi üzerine bir dönemleme denemesi. N. Bayraktar (Editör), Sivil mimari bellek Ankara 1930-1980 içinde (s. 11-51). Ankara: Koç Üniversitesi VEKAM
- Bayraktar, N. (2011). Bonatz’ın Türk evi sevgisinin biçimsel aktarımı: Saraçoğlu (Namık Kemal) Mahallesi. Arredemento Mimarlık, s. 66-73
- Bayraktar, N. (2018). Ankara Kent Merkezinde Bir Mücadele Alanı: Saraçoğlu Mahallesi. Betonart Dergisi, 56.
- Bertram, C. (2012). Türk evini hayal etmek: Eve dair kolektif düşler. (Çev: M, Ratip). İstanbul: İletişim Yayınları
- Bilgin, İ. (1996). “Anadolu’da modernleşme sürecinde konut ve yerleşme”, Tarih’ten günümüze Anadolu’da konut ve yerleşme. Tarih Vakfı Yayınları
- Boyer, P. ve Wertsch, J. (2015). Zihinde ve Kültürde Bellek. (Çev: Y, Dalar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Bozdoğan, S. (2001). Modernizm ve Ulus’un İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür. İstanbul: Metis Yayınları
- Cengizkan, A. (2002). Modernin Saati. Ankara: Mimarlar Derneği Yayın
- Çetken, P. (2017). Sil baştan yaşayan kent ve insanları. T. Erman ve S. Özaloğlu (Editörler), *Bir varmış bir yokmuş: Toplumsal bellek, mekan ve kimlik üzerine araştırmalar* içinde (s. 91-102). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayın

- Draaisma, D. (2018). Bellek metaforları: zihinle ilgili fikirlerin tarihi (3). (Çev: G, Koca). İstanbul: Metis Yayınları
- Eldem, S. (1984). Birinci ve ikinci mimarlık akımları üzerine düşünceler. Mimaride Türk Üslubu Semineri, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi
- Engin, O., Calapoğlu, M. ve Gürbüzöğlu, S. (2008). Uzun süreli bellek ve öğrenme. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.*, 2., 251-262.
- Erman, T. ve Özaloğlu, S. (2017). Bir varmış bir yokmuş: Toplumsal bellek, mekan ve kimlik üzerine araştırmalar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayın
- Glesne, C. (2015). Nitel araştırmaya giriş (5). (Çev: A, Ersoy ve P, Yalçınoglu). Ankara: Anı Yayıncılık
- Görmez, K. (2004). Bir metropol kent Ankara: Sosyal yapı-kimlik-yaşam. Ankara: Odak Yayınları
- Güngör, R. (2017). Maraş'taki edebiyat kuraathanesi. K. Alver ve D. Boz (Editörler), *Mekan hikayeleri içinde* (s. 395-399). İstanbul: İz Yayıncılık
- İnan, D. (2013). Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk toplu konutu Namık Kemal Mahallesi. Ankara: Hermes Tanıtım Ofset
- İnceoğlu, N. (2018). Anılarda Yalnızlar: 1940-60 arası Türkiye mimarlık ortamına bir yolculuk. İstanbul: Yem Yayın
- Keleş, R. ve Duru, B. (2008). Ankara'nın Ülke Kentleşmesindeki Etkilerine Tarihsel Bir Bakış. *Mülkiye Dergisi.* XXXII(261)
- Kılıçkaya, D. (2017). Belleğin kış uykusu ve bellek üzerine düşünceler. T. Erman ve S. Özaloğlu (Editörler), *Bir varmış bir yokmuş: Toplumsal bellek, mekan ve kimlik üzerine araştırmalar içinde* (s. 27-29). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayın
- Kuban, D. (1998). Mimarlık kavramları: Tarihsel perspektif içinde mimarlığın kuramsal sözlüğüne giriş (5). İstanbul: Yem Yayın
- Kuban, D. (2000). Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu. İstanbul: Yem Yayın
- Kuran, S. ve Kuran, H. (2016). Afet yasası çerçevesinde Saraçoğlu Mahallesi Örneği. Kaysem. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
- LeFebvre, H. (2016). Mekanın üretimi (4). (Çev: I, Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık

- Loos, A. (2017). Mimarlık üzerine (6). (Çev: A, Tümertekin ve N, Ülner). İstanbul: Janus Yayıncılık
- Madran, E. Ve Özgönül, N. (2005). Kültürel ve doğal değerlerin korunması. Ankara: Mimarlar Odası.
- Madran, E. (2013). Namık Kemal Mahallesi. Solfasol Dergisi, 23, s. 12-13
- Nora, P. (2006). Hafıza mekanları. (Çev: M, Özcan). Ankara: Dost Kitabevi Yayın
- Oran, S. (1957). Üstad, Mimar Paul Bonatz. Arkitekt Dergisi, 1957 (04), s. 176, 177
- Özak, N. (2008). Bellek ve mekan ilişkisi kalıcı bellekte mekânsal öğeler. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı / Programı: Bina Bilgisi
- Özak, N. ve Öymen, G. (2009). Bellek ve mekan ilişkisi üzerine bir model önerisi. *İtü Dergisi/a.*, 2(8), 145-155. İstanbul
- Özaloğlu, S. (2017). Hatırlamanın yapıtaşları mekanın bellek ile ilişkisi üzerine. T. Erman ve S. Özaloğlu (Editörler), *Bir varmış bir yokmuş: Toplumsal bellek, mekan ve kimlik üzerine araştırmalar* içinde (s. 13-19). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayın
- Özdamar, A. (tarihsiz). Büyük sözlük. İstanbul: Arkın Kitabevi
- Özmen, A. ve Çetin, B. (2017). Bellek ve mekanın dönüşümü: Tarlabası. T. Erman ve S. Özaloğlu (Editörler), *Bir varmış bir yokmuş: Toplumsal bellek, mekan ve kimlik üzerine araştırmalar* içinde (s. 103-107). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayın
- Pallasmaa, J. (2018). Tenin gözleri: Mimarlık ve duyular (4). (Çev: A, Kılıç). İstanbul: Yem Yayın
- Rossi, A. (2006). Şehrin Mimarisi. (Çev: N, Gürbilek). İstanbul: Kanat Yayınları
- Roth, L. (2017). Mimarlığın öyküsü: Öğeleri, Tarihi ve Anlamı (2). (Çev: E, Akça). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık
- Saban, A. ve Ersoy, A. (2017). Eğitimde nitel araştırma desenleri (2). Ankara: Anı Yayıncılık
- Sayar, Z. (1946a). Saraçoğlu Mahallesi. Arkitekt, 03-04 (171-172), s. 56-59, 86
- Tankut, G. (1993). Bir başkentin imarı (Ankara: 1929-1939). Ankara: Anahtar Kitaplar Yayın
- Tanrıverdi, Z. (2012). Ankara Saraçoğlu Mahallesi tarihsel çevre çözümlemesi, korunması ve örnek yapı bloğu restorasyonu. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız

Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı / Rölöve-
Restorasyon Bilim Dalı

Tanyeli, U. (2016). Yıkarak Yapmak. İstanbul: Metis Yayınları

Tunçel, A. (2017). Tarihi yazmak: Unutturmak ya da unutturmamak. T. Erman ve S. Özaloğlu (Editörler), *Bir varmış bir yokmuş: Toplumsal bellek, mekan ve kimlik üzerine araştırmalar* içinde (s. 21-25). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayın

Tümer, G. (1998). Cumhuriyet döneminde yabancı mimarlar sorunu (1920'lerden 1950'lere). İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları

Urry, J. (2018). Mekanları tüketmek (3). (Çev: R, Ögdül). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Uysal, Y. (2017). Kübik mimariden apartman bloğuna: Ankara'da konut planlarında değişim, 1930-1980. N. Bayraktar (Editör), *Sivil mimari bellek Ankara 1930-1980* içinde (s. 137-203). Ankara: Koç Üniversitesi VEKAM

Vanlı, Ş. (2006). Mimariden konuşmak bilinmek istenmeyen 20. Yüzyıl Türk mimarlığı eleştirel bakış. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10). Ankara: Seçkin Yayıncılık

İnternet Kaynakları

http-1 : <https://www.arkitera.com/haber/gecmisin-modern-mimarisi-ankara-1/> (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

http-2 : <https://www.arkitera.com/haber/gecmisin-modern-mimarisi-ankara-1/> (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

http-3 : <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/arc/bon/trindex.htm> (Erişim Tarihi: 09.11.2019)

http-4 : <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/arc/bon/trindex.htm> (Erişim Tarihi: 09.11.2019)

http-5 : <http://www.saracoglu.mimarlarodasiankara.org> (Erişim Tarihi: 20.11.2018)

EKLER

EK-1. Etik Kurul İzin Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 12.12.2019

Protokol No: 98811

Tarih: 25.12.2019

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Güzel Sanatlar
BAŞLIK:	Bir Bellek Mekanı Olarak Ankara Saraçoğlu Mahallesi: Kişisel Tanıklıklar Bağlamında Mekansal Okumalar
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Meral NALÇAKAN
TEZ YAZARI:	Aydan ALTINAY
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
Prof.Dr. Emel ŞIKLAR (Başkan-Ikt. ve İdari Bil. Fak.)	
Prof.Dr. T. Volkan YÜZER (Başkan Yardımcısı-Açıköğretim Fak.)	Prof.Dr. Esra CEYHAN (Eğitim Fak.)
Prof. Hayri ESMER (Güzel Sanatlar Fak.)	Prof.Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (Ikt. ve İdari Bil. Fak.)
Prof.Dr. Handan DEVECİ (Eğitim Fak.)	Prof.Dr. Oktay Cem ADIGÜZEL (Eğitim Fak.)

EK-2. Bireysel ve Odak Grup Görüşmelerinde Kullanılan Sorular

**“BİR BELLEK MEKANI OLARAK ANKARA SARAÇOĞLU MAHALLESİ:
KİŞİSEL TANIKLIKLAR BAĞLAMINDA MEKANSAL OKUMALAR”
ADLI YÜKSEK LİSANS TEZİ GÖRÜŞME SORULARI**

Çalışmanın Yürütüldüğü Kurum: Anadolu Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü- İç Mimarlık Bölümü

Görüşme Yeri: _____ **Tarih:** _____ **Saat(Başlangıç-Bitiş):** _____

Moderatör Adı-Soyadı: Prof. Dr. Meral NALÇAKAN

Araştırmacı Adı-Soyadı: Aydan ALTINAY

Görüşmecinin

Adı Soyadı:

Yaş:

Meslek:

Cinsiyet:

GİRİŞ

Bu çalışma bir bellek mekanı olarak ele alınan Saraçoğlu Mahallesi; yaşamlarınızın bir döneminde orada ikamet eden sizler ile çalışma kapsamında yapacağımız görüşmeler yoluyla ortaya konulan kişisel tanıklıklar bağlamında, bellek ve mekan ilişkileri üzerinden değerlendirilecektir. Yapılan araştırma ve görüşmelerle tescilli kültür varlığı olan “Mahalle” nin siz, kullanıcılarında bıraktığı izler ve Ankara’ da sivil mimari belleğin

sürdürülebilirliğine katkısı irdelenip, değerlendirilecektir. Bu değerlendirme bir yönüyle geçmişle ilişkilendirirken, diğer yönüyle geleceğe açık, mekana dair potansiyelleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1. Görüşme sürecinde söylenenlerin, paylaşımda bulunulan verilerin tümünün araştırma ve araştırmacı dışında kullanılması söz konusu değildir. Paylaşılmasına izin vermediğiniz sürece isimleriniz çalışmaya kesinlikle yansıtılmayacaktır.

2. Görüşmeyi izin verirsiniz kaydetmek istiyoruz, bu durumun herhangi bir sakıncası var mı?

3. Görüşmeye başlamadan önce eklemek ya da sormak istedikleriniz var mı? İzin verirsiniz sorulara başlamak istiyoruz.

ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ FORM SORULARI:

1. Saraçoğlu Mahallesi'nde hangi yıl aralığında, ne kadar süre oturdunuz?

2a. Aile üyelerinizin (anne, baba vs.) meslekleri neydi?

2b. Aile fertlerinizin mesleki görevleri nedeniyle mi ya da kendi görevinizle mi Saraçoğlu konutlarında ikamet etmiştiniz?

3a. Oturduğunuz evin plan yerleşimini hatırlıyor musunuz?

3b. Aklınızda kaldığı kadarıyla yaşadığınız evin plan yerleşimini, eşyaları vb. krokileştirerek basitçe çizebilir misiniz? (Çiziminiz için ayrı olarak boş kağıt verilecektir.)

3c. Oturduğunuz binanın yakın çevresinde neler vardı?

4. Eğitiminizi Mahalle içerisindeki ilk ve ortaöğretim okullarında mı almıştınız?

5. Saraçoğlu Mahallesi'nin sizin için anlamını (yarattığı duygu, hatıradan kalan) bir sözcük ile ifade edebilir misiniz?

6. Elinizde Mahalle'den, evinizden bizimle paylaşabileceğiniz görsel ve fotoğraflar var mı? Varsa araştırmamıza veri olarak dahil edebilir miyiz?

**ODAK GRUP GÖRÜŞME (KARŞILIKLI SORU-CEVAP ŞEKLİNDE)
SORULARI:**

1. Yakın zamanda Mahalle'yi tekrar ziyaret edebildiniz mi?

Sonda: Ettiyseniz sizde yarattığı etkiyi bizle paylaşır mısınız?

2. Yaşadığınız dönemde komşularınızla paylaştığınız önemli günler, olaylar nelerdi?

Sonda: Sizi bir araya getiren mekanlar nerelerdi ve mekan kullanımında cinsiyete ve yaşa bağlı belirgin farklılıklar var mıydı?

Sonda: Mahalle'den ayrıldıktan sonra da komşularınızla ve sosyal tesislerle ilişkiniz devam etti mi?

3. Bir konutta olması gereken temel nitelikler açısından bakıldığında bir zamanlar oturmuş olduğunuz bu konutu nasıl değerlendirirsiniz?

4. Değiştirdiğiniz, dönüştürdüğünüz ya da farklı olmasını arzu ettiğiniz mekanlar var mıydı?

Sonda: Aile üyeleriniz özellikle anne ve babanın evinizle ilgili beğendiği ya da beğenmedikleri şeyler nelerdi?

5. Taşındığınızda evinizde demirbaş olarak bulunan mobilya ya da donatılar(yüklük, dolap, vs.) nelerdi?

6. Evinizde bulunan ya da bulunmasını istediğiniz mobilyalar nelerdi?

Sonda: Mobilyalarınızı edinme gerekçeniz(gereksinim, özenme, statü) neydi?

Sonda: Mobilyalarınızı hazır mı aldınız yoksa sipariş yoluyla mı yaptırıldı?

7. Yaşamınızın tümü göz önüne alındığında burada geçirdiğiniz bölümün yaşantınıza etkileri nelerdir?

8. Günümüz koşulları göz önüne alındığında Saraçoğlu Mahallesi'nde tekrar yaşamak ister miydiniz?

Sonda: Burada tekrar oturmanız söz konusu olsa neleri değiştirmek ya da eklemek istersiniz?

9. Sizce Mahalle günümüze nasıl adapte edilebilir, şehre tekrar nasıl kazandırılabilir? Bu konuda fikirleriniz var mı, varsa nedir?

10. Yapıldığı dönemde mimarlar tarafından konut kültürümüz ve konutu kullanma alışkanlıklarımız açısından uygun olmadığı yönünde yapılan eleştiriler için ne düşünüyorsunuz?

11. Bu konularda eklemek istediğiniz başka görüşler var mı?